

Войцех Жукровський

Войцех Жукровский

Повість-казка

Для молодшого шкільного віку

Переклад з польської

Олени Медущенко

Малюнки

Олександра Кошеля

КІЇВ «ВЕСЕЛКА» 1986

И(Польск)
Ж-86

Популярная повесть-сказка известного современного польского писателя рассказывает о веселых, а порою грустных приключениях храброго петуха, рассудительного кота и добродушно-лукавой лисички, о верной дружбе, которая помогает вынести все испытания и добиться победы

Перекладено за виданням:
Wojciech Zukrowski.
Porwanie w Tiutiurlistanie.
Nasza Księgarnia.
Warszawa, 1980

Ж 4803020000--140 217.86.
М206(04)--86

© Видавництво «Веселка. 1986,
переклад українською
мовою, ілюстрації

Дивіться, он із-за пагорба виходять троє. Та ѿ чудні ж які подорожані! Ледве бредуть вибоїстим піщаним путівцем. Важко човгають ногами, видно, дуже наморені. Обличчя й одяг аж сірі від пилу.

Попереду виступає капрал Мартин Пипоть — півень, якого після останньої війни демобілізували. Служив він у війську сурмачем. Щодня вдосвіта грав на сурмі зорю. На мундирі в нього кілька вицвілих стрічечок від медалей — це нагороди за боїві подвиги. Але що вдієш, старість не радість. Видали йому скромну платню та й показали на двері казарми.

Відпочивай тепер. Та коли ти звик воювати, як же тобі вертатися до буденного життя на подвір'ї, курей до миски скликати, яйця лічити та на світанку тричі қукурікати, щоб господар устиг надягти штані й почухати потилицю.

Ет, не для нього така робота. От і подався в широкий світ шукати збройних сутичок. Мундир на ньому вилинялий, полатаний, але сурма за плечима сяє, мов липневий місяць, а троє обламаних пер на хвості по-лицарськи погодуються од вітру. Ступає він важко, карбуючи крок підкованими чобітами. Остроги черкають об пісок, а затуплений дзьоб принюхується, чи не пахне десь пригодою. Відомо — старий, посивілий у боях служака.

За ним дрібною манірною ходою чимчикує лисиця Хитруся. Вона була бонною, вихователькою дітей у поміщика Індика. Знає іноземні мови — і качину, і курячу, а як чудово співає!.. І їй теж не поталанило, певне, застосувала до малих індичат неправильні педагогічні методи. Її прогнали в три вирви. Зрештою, вона не любить згадувати цю історію.

Тепер її заповітна мрія — стати господиною в якому-небудь заїзді, хазяйнувати в кухні, смажити печень з приправами, наглядати, як сходить тісто. По ній і не видно, що позаду важка дорога. Шубка чепурненька, на голові — чепчик, у лапах — торбинка й парасолька. На кінчику хвоста, немов метелик на шавлії, колишеться червоний бант. Вилизна мордочка припудрена, а може, то тільки проміння вечірнього сонця так падає.

Позаду йде кіт Мишібрат Нявчура, славний парубчина. Останні два роки він служив у млині. Але кілька місяців тому з розмови з господарем, після якої кіт і досі кульгає, він ясно зрозумів, що мельник його службою незадоволений.

Як гляне Мишібрат на нескінченну безлюдну дорогу, так і зітхне. Курява нагадує йому борошно, що сиплеТЬся з-під жорна, а шелест дерев — шум води, яка спадає на букове колесо...

Але втраченого вже не вернеш. Згубило кота добре серце.

Часом він нявкне, обітре жмутком трави закурені чоботи й, насвистуючи, доганяє товаришів.

— Звідкіля ви, мандрівники? — спитає хтось.
— Здалеку, голубе, здалеку,— відказують хором.

— А куди ж прямуєте?
— Далеко, голубе, далеко!

О, дивіться, тепер їхні тіні витяглися, стали тонкі й довгі, випереджають їх, чуючи близький нічліг. А ось уже й зливаються з тінями лісу. Півень поправляє на голові ківер, струшує з гребеня пил. Червоне сонце вже над самою землею, от-от зайде. Надходить ніч.

— Сьогодні далі вже не підемо,— промовив півень і показав на дерева.

Сонце розливало тепле жовтогаряче світло, а вітер зганяв малі пустотливі хмарки на захід, де мама-хмара вже розіслала їм перинки. Хмарки що-сили опиралися, невдоволено морщились і навіть пустили слізози.

— Роса,— мовила Хитруся, простягаючи лапку, на яку впала велика, тепла хмаринчина сльоза.

— Треба пошукати затишний куточек,— нявкнув Мишібрат.

— Кажу ж вам — заночуємо на узлісці,— буркнув півень, прискорюючи ходу.

Насувався тихий, теплий присмерк.

Хитруся схилилася; вхопила чайник і побігла

до ставка. Вже зовсім споночіло. На небо висипало безліч зірок, стільки ж мерехтіло їх у дзеркалі ставу. Коли Хитруся зачерпнула при березі води, кілька зірок запливло в чайник, тому заварений чай мав чудовий золотистий колір.

Нявчуря тим часом ламав сухе гілля. Капрал Пипоть видобув з вузлика кресало і, присівши навпочіпки, заходився розпалювати вогнище.

Залізо брязнуло об кремінь, сипнули іскри, і язичок вогню зашелестів, затріщав у сухій глиці. Він чимраз більшав, ріс і нарешті почав лизати товщі гілочки. Нявчуря все тягнув сушняк і складав у купу, щоб його вистачило на цілу ніч.

Подорожні посідали біля вогнища. Почеплений на дротині чайник забулькотів. Хитруся скубла мох на підстилку. Півень, діставши складаного ножа, різав хліб.

— Друзі,— озвався він,— нам доведеться вдовольнитися тим, що є... А є в нас небагато... Я дам вам ще по шматочку грушки.

— Я вже й забула, які вони — і маслечко й сирок,— зітхнула Хитруся, крутячи гострим носиком. Мокрий від смутку кінчик його блищав, неначе на нього сіла іскринка.

— А я, повірите, не пам'ятаю, як пахне копчена ковбаска,— промуркотів Мишібрать.

— Копчена в ялівцевому диму...

— Ну, ялівцевий дим у вас є...

— Тільки ковбаски ані духу.

— Друзі,— поважно мовив капрал Пипоть,— добре, що в нас є гарячий чай, в якому плавають зірки, мов липовий цвіт, і є хліб, печений на капустяному листі, і є вогнище, біля якого ми гріємо лапки, і є довкола ліс, що заколисує нас.

— Це не так погано,— згодився Нявчуря, обпікаючись гарячим чаєм.

— Навіть зовсім добре,— пробурмотіла Хитруся.

Вона змела хвостиком шишкі й простяглася біля багаття. Скибку хліба тримала проти вогню так, що відблиски стікали по ньому, мов малинове варення. Відкушувала потрошку і їла з таким смаком, що Нявчуря раз у раз заздрісно облизувався.

Коли вже трохи перепочили, капрал Пипоть витяг із-за правої халяви люльку, з-за лівої — капшук з міхура і довго натоптував люльку тютюном. Нявчуря послужливо подав йому жарину. Півень кілька разів глибоко затягнувся, дзьобом випустив дим.

Ліс навколо німував. Високі стовбури сосон здіймались, мов шоколадні колони. Часом тільки скрикував птах, розбуджений блиском вогнища, і знову засинав, сховавши голову під крило.

— Розкажи нам, за що ти одержав ці ордени, хоробрій капрале.

— Розкажи що-небудь про війну,— попросив Нявчуря.

— О, то, певне, були незвичайні подвиги!

— Розкажи, не змушуй себе довго просити.

Тоді півень гордо стріпнув крилами і, пихаючи люлькою, почав:

— Гм, про що б це... От хіба розповім про останній похід на Блабону.

Діялося це не так давно, тож ви, певно, й самі дещо пам'ятаєте... Був я тоді у війську, служив сурмачем у королівській гвардії в нашій столиці Туле-бі, в короля Барила Сьомого. Хай живе він сто літ!..

Гарні то були часи. Щодня відбувалися паради й огляди, щотижня на ринковому майдані, в зеленому павільйоні, грав військовий оркестр. Спочатку був у ньому і я, але занадто вирізнявся, моя сурма заглушувала всі інші інструменти, її пронизливі звуки легко влітали у м'ясисті вуха міщан. І ті потім не могли заснути. Вночі стрибали на одній нозі й, нахилившись набік, трясли головами, ніби у вуха їм попала вода. Самий тільки звук, один-єдиний звук моєї бойової сурми міг підняти їх на небувалі геройчні вчинки. Але вони охочіше дрімали

за прилавками, де барвистою річкою струмували з полиць шовки. Вечорами прогулювались на ринковому майдані, а в неділю слухали вальси, лагідні, як весняне небо. Тому мене й спровадили з оркестру, мовляв, гармонію порушував...

Відтоді я з подвійним запалом щоранку грав зорю, і зграї голубів, плещучи мені крильми, зривалися з дахів. Одного дня сама королева, найясніша Плетунія, приклала мене перед своє рум'яне лицце й промовила:

— Чути вас, хоробрий капрале, на сім миль навколо, шибки деренчать, плоди в садах падають з гілок, а люди раптово прокидаються. От і мій кухар теж зненацька схопився з ліжка та й ускочив поміж сни і тепер не впізнає яви...

— Не шкодую легень, ваша величність!

Королева тільки головою похитала. Із шовкової торбинки з вишитими півниками витягла жмуток вати. Поділила її натroe. Два клаптики заклали собі у вуха, а третій запхнула глибоко в близькуче горло моєї сурми.

Ще ніколи я не був такий гордий.

— Тс-с-с... Тихо...— сикнула раптом Хитруся.

Всі принишкли. Вдалині почувся тупіт копит. Він усе дужчав, хтось, вимахуючи смолоскипом, учвал прогримотів дорогою і зник за поворотом.

— Що це?— спитав Нявчура.

— В мене лихе передчуття...

— Може, оголошують нову війну?— блиснув оком півень.

Розбуркані дерева тихо шепотілись. Мишібрат підкинув у вогнище кілька гілок. Полум'я шугнуло вгору.

— Але ти, Мартине, хотів розповісти нам про війну...— нагадала Хитруся, коли всі знов посідали навколо бағаття.

— Та я ж розповідаю, саме до того й веду...

І капрал враз засоромивсь — адже він весь час вихвалявся своєю грою на сурмі.

— А війна ота почалася так... Саме приїхав у столицю з візитом до нашого короля Барила володар сусідньої держави, Блаблації, король Цинамон. Високий, смуглений, у маленькій непоказній короні, гумовою стъожечкою підв'язаній під бородою, бо коли він схилявся над столом, корона щоразу плюхала в полумиски й загрузала в підливі; нерелякані лакеї насилу виловлювали її срібними ополониками.

Пам'ятаю його приїзд. Попереду, розштовхуючи натовп, бігла юрба слуг із золотими дзвониками. Міщани тісними рядами стояли вздовж вулиць з прaporцями, з цеховими значками. Міські радники розіслали довгий малиновий килим у зелений горошок. Усі вони були підперезані золотими ланцюгами, неначе боялися, що луснутъ їх роздуті від пихи черева. Метушилися слуги. Їхні червоні та жовті холоші так і миготіли.

— Дорогу найяснішому королеві Цинамону, володареві Блаблації!

Коли вже міська сторожа схрестила алебарди і, грізно ворушачи вусами, відтіснила цікаву чернь, лавою посунули сурмачі. Пам'ятаю навіть той хвалебний гімн...

Тут півень відкашлявся, приплющив очі й заспівав:

Бла! Бла! Бла!
Тій землі хвалай!
Гарні там поля, струмочки,
холодочки і домочки;
гарна людність проживає
в тім чудовім, славнім краї.
Цинамон царює там —
хай живе сто літ! Бла! Бла!

¹ Тут і далі вірші переклав О. Мокровольський.

— Ах, як гарно,— зітхнула Хитруся.— Як школа, що нас там не було... Але скажи мені, що то таке — бла-бла?

— Бачиш, це в них мова така, але зрозуміти її неважко, бо замість «мама» вони кажуть «блама», а замість «тато» — «блато». З цього відразу вгадаєш, що вони з Блаблациї.

— І що ж далі?

— Ну, а далі їхала позолочена карета, везло її шестеро білих як сніг коней. Хвости в них були завиті в кучері й переплетені атласними стрічками. Коли король вийшов з карети, залунали вітальні вигуки. У знатних міщан від хвилювання затримали черева, на них задзвеніли золоті ланцюги. На горі, в замку, прогримів сто двадцять один залп. Гармати заряджали квітами, і на величезний на товп, що плакав від захвату, спадала злива троянд. По малиновій доріжці в зелені цятки назустріч по чесному гостеві йшов оточений почтом король Барило. Потім почався бенкет, який тривав сім днів і сім ночей. А на восьмий день сталося лихо, що призвело до війни. Але я не знаю, чи можна вам про це розказати,— адже то державна таємниця...

— Розкажи, любий капрале! — стали просити лисиця й кіт. — Розкажи! Довірена нам таємниця — мов той камінь, що впав у колодязь...

— Довідався я про це від королівського ключника — його мучила цікавість, і він саме підглядав крізь замкову шпарину.

В покої точилася така розмова:

— А чи не зіграти нам партію-другу, королю Цинамоне?

— А чого ж, королю Бариле, можна, але попереджаю — я чемпіон із шашок.

— От і чудово, я саме хотів попередити тебе, що рівного мені гравця немає в усьому Тютюрлістані.

— Ото-то, так само і в мене у Блаблації. Я викликав найкращих гравців — і з панства, і з про-

столюду... Але всіх миттю перемагав, наперед угадував їхні ходи, казав: «А тепер ти переставиш шашку осюди...» І справді, туди її й ставили.

Півень замислився.

— Мені здається,— сказав він, помовчавши,— річ у тім, що королівські партнери були занадто схильовані такою честю. Жоден з них не насмілився виграти.

— Подати шашки! — ляснув у пухкі долоні король Барило.

Королі сіли за шахівницю. Порозставляли шашки. Чорні були з шоколаду, а білі — з глазуріваних мигдалевих горішків. Хто бив, той з'дав побиту шашку.

Навколо попід стінами придворні, витягаючи шій й тамуючи подих, стежили за кожним ходом. Над головами в королів на золотій жердці гойдалась папуга Ара.

— Буде гррра! Буде гррра! — кричала хрипко. І гра почалася. Перші ходи робили обережно.

— Шах, мат! — вигукнув король Цинамон і схрумав глазуровану мигдалину.

— А тепер мій хід,— буркнув король Барило і ум'яв шоколадне кружальце.

Гра пожвавішала. За годину на шахівниці стало просторо. Супротивники надовго замислилися, намагаючись заманити один одного в пастку. Король Цинамон берлом чухав потилицю, король Барило щохвилини знімав корону й витирав її картатою хусткою, бо вона була мокра від поту. В одного з них лишилось двоє шоколадних кружалець, у другого — дві мигдалини.

— Перепочиньмо хвильку,— попросив король Барило.— Серце в мене калатає від думки про близьку перемогу,— додав, притискаючи долоню до округлого черевця.

— А чого ж, давай перепочинемо, все одно я зараз виграю,— пробурмотів король Цинамон.

І обидва підвелися. Король Цинамон, розводячи руки, кілька разів присів перед відчиненим вікном, король Бариле важко впав на подушки. Гаряча корона вислизнула з рук у пажа. Всі придворні кинулися підіймати. Передавали її один одному, дмухаючи на пальці, й цілували, просячи пробачення за незграбність.

Але це тривало одну хвилину. Обидва королі були певні успіху. Та тільки-но знов сіли за шахівницю, враз підвели голови і вперлися один в одного очима.

— Та що ж це таке! — скрикнули сердито.

На шахівниці не вистачало однієї глазурованої мигдалини.

Королі дивились один на одного з дедалі більшою підоозрою. Цинамон свердлив поглядом черево короля Барила, неначе вгледів у ньому злощасну мигдалину.

— Королю Цинамоне, в мене пропала шашка!

— Ти знов, що зараз програєш, і сам її з'їв.

— Присягаюсь короною! — простогнав король Бариле Сьомий.

— Що ж, виходить, я виграв, і не згадуймо більш про цю дурницю!

— Це не дурниця, а злочин і ганьба! — Король Бариле суворим поглядом обвів зблідлих придворних. — Хто з вас посмів, га, мерзотники?

Запала мертватиша. Чути було тільки легенький шурхіт — то ставало дива волосся на головах у придворних. На одного камергера з переляку нащала гикавка. Він стискав руками живіт, а неестримне гик! гик! стрясало ним так, неначе там скакала пустотлива жабка.

— Бачиш, королю Цинамоне, краще сам признаєшся, адже ніхто з них і близько не підходив до шахівниці...

— Що?! Знаю я цих негідників! Може, вони очима з'їли?

— Коли так, геть звідси! — гаркнув розгніваний король Барил, і голос його загримів так, ніби він чхнув у порожню винну бочку. Перелякалися придворні й пригинці повибігали.— Слухай, королю Цинамоне, цю справу треба з'ясувати, адже йдеться про мою честь.

— А про мою — ні?

— Тоді давай станемо до шахівниці спиною й полічимо до трьох, і дуже тебе прошу, хай ця мигдалина повернеться на своє місце.

— Я теж тобі раджу — пошукай у кишенях. Обидва відвернулися. Саме в цей час ключник пріпав оком до дірочки в замку.

— Раз, два, три!

— Ох! — скрикнули разом королі, обурено дивлячись один на одного. З шахівниці зникла друга мигдалина.

— Злодій серед нас,— значливо мовив король Цинамон.

— В кожному разі, це не я,— прохрипів червоний як буряк король Барил, знімаючи з голови корону.

— То, по-твоєму, це я? — просичав король Цинамон і вstromив у нього гострий погляд, ніби виделку в печеню.

— Ти сам сказав!

— Оце маєш!

— Що ж, часом і поміж королями трапляються...

— Це образа! — крикнув король Цинамон.— Її можна змити тільки кров'ю...

— Можу тобі її пустити,— процідив Барил й сів у крісло, але зараз же схопивсь, бо опустився на зубці своєї корони.

— Я тобі ці думки з голови виб'ю! — заревів Цинамон і набив йому берлом гулю на тім'ї.

— А я тобі... — прохрипів король Барил й пухкою п'ятірнею ляснув його по смуглявій щоці.

— Рр-р-раз! Іще р-р-раз! — радісно крикнула папуга, махаючи крилами.

Тоді вбіг ключник і, впавши перед ними навколошкі, голосно заволав:

— Ваша величність, я бачив злодія!

— Це, мабуть, він!

— Це, мабуть, він! — тицьнули один на одного пальцями королі.

— Ні, ваша величність, це папуга!

Ара, почувши, що її викрито, пурхнула на жирандолю і швидко постискала дзьобом гнотики свічок,— світло згасло.

В покої стало темно. Папуга репетувала:

— Кар-р-ра, кар-р-ра!

— Запізно, королю Цинамоне.

— Запізно, королю Бариле.

— Гляди ж мені, ані слова про те, що тут сталося, бо звелю посікти тебе на капусту! — пригрозив король ключникові.

— Буду німий, як могила, як золота рибка!

І тоді в глибокій пітьмі пролунали зловісні слова, що накликали страшні злигодні на народи:

— Виходить, війна.

— Так, війна.

Тієї ночі король Цинамон крадькома виїхав додому, а на стінах столиці вдосвіта розклейли афіші:

ВЕЛИКА І НЕСПОДІВАНА ВІЙНА

З БАГАТЬОХ БИТВ,

ЗА УЧАСТЮ

КОРОЛЯ БАРИЛА VII І КОРОЛЯ ЦИНАМОНА,

А ТАКОЖ

НАРОДІВ ТЮТЮРЛІСТАНУ І БЛАБЛАЦІЇ

ПОЧНЕТЬСЯ НАСТУПНОГО ЧЕТВЕРГА

НА КОРДОНІ!

ПРОХАННЯ ДО ВСІХ ПРИБУТИ І ВЗЯТИ УЧАСТЬ

У ЦЬОМУ ІСТОРИЧНОМУ ВИДОВИЩІ!

— О-о-ох! — злякано писнуло кілька голосів.
Обгоріла гілка тріснула, і рій іскор шугнув над
розжевреним багаттям.

— Цитьте, — шепнула, нахиляючись, Хитру-
ся,— цитьте, малята...

— З ким це ти розмовляєш? — спитав здиво-
ваний капрал Пипоть.

— Ах, не звертай на мене уваги, це я так, від
хвилювання,— і лапкою стріпнула шубку.

— Розказуй, розказуй далі,— попросив Миші-
брат.

Півень вибив з люльки попіл.

Зірвав травинку й почистив цибух, потім заходився знов натоптувати її тютюном.

— Коли оголосили мобілізацію, вулиці зашуміли велелюдними процесіями, зарябіли величезними написами: «Не віддамо Тютюрлістану!» або «Всі за алебарди!» та «Стережіться шпигунів!», бо вже було помічено двох сорок, які розпитували, чи довго ще після смеркання відчинені міські брами. З поважним і гордим виглядом радники простували по накази до замку. Юрби кричали «ура», грали оркестри, жінки кидалися на шию солдатам, цілавали всіх гвардійців, що здалеку поблизували панцирами й подзенькували шаблями та остrogами. Кожного, хто мав щось гостре й напускав на себе вояовничий вигляд, засипаючи квітами, він ставав

мало не героєм і вештався по вулицях, погрожуючи ворогам. Оплесками зустріли навіть одного дідка, який ходив з чималенькою банкою маринованих рижків у руках. Тоді ж таки побили безневинного блазня, бо само «бла» видалося городянам дуже підозрілим. До пізньої ночі місто гуло, мов підкурений вулик: тупотіли гінці, грюкали двері арсеналу, сяяли смолоскипи подвоєної варти на мурах. Ми готовалися до війни.

Виступати мали другого дня на світанні, але ще до десятої години ранку перед складами стояла довга черга і кравці з повними ротами шпильок розпускали мундири, що ніяк не налазили на гладкі туші новобранців.

Біля Західної брами вже відбувались урочисті проводи, нам бажали перемоги над ворогом. Колона сунула все далі. Яскраве вбрання сліпило очі, бойовий запал аж пащів. Щоправда, зброї було обмаль. А що давно вже не воювали, то рушниці поіржавіли, шаблі пощербились, у шоломах хазяйновита пані гетьманша підсипала квочок. Та зате їхали сотні возів, навантажених бочками з вином і медом, здаля доносився густий дух копчених ковбас і окостів, а низки сосисок, звисаючи з полудрабків, звабливо кивали до вояків, що йшли у похід. Над усім витав ніжний запах тортів і крихких тістечок, посыпаних ванільним цукром. Усе це змусило армію дуже скоро зробити короткий привал. Отож зараз за міськими мурами, на поблизьких луках, нап'яли намети та й почали банкетувати. Тепер уже й припізнілі мародери підбігали і похапцем приставали до шеренг банкетарів. Побачивши заставлені столи та повні миски, вони заздалегідь розстібали гудзики й попускали пояси.

Нарешті, вже надвечір, армія, звільнившись від доброї половини вантажу, рушила до кордону. Купки хлопчаків неохоче поверталися до міста. Страшенно шкода було покидати хоробрих батьків, роз-

лучатися з ними на порозі таких незвичайних подій. І вони надумали вранці знов наждогнати повільне військо, щоб побачити вирішальну битву. На мурах, мов чайки, маяли білі хустинки. Багато блакитних та чорних очей сповнювалося слізьми, дивлячись, як барвиста валка обозів, звиваючись гадюкою, курить на заході і всотується під склепіння лісу.

Налетів прохолодний вітер, дбайливо заходився сушити хустинки, але дами плакали такими буйними й рясними слізами, що невдовзі наповнили ними фортечні рови, завдяки чому обороноздатність міста незмірно зросла.

— О-о-о-ох! — писнуло щось сумно.

Хитруся провела лапкою, ніби згорнула щось собі в поділ.

— Що там таке? — спітав, воруваючи вусами, Мишібрат.

— Е, нічого, тобі здалося,— пробурмотіла лісіця.— Ти що-небудь чув, півнику?

Але капрал Пипоть, загиблий у минулі події, чув тільки брязкіт зброї в перших сутичках.

— Надвечір,— як зараз пам'ятаю, була саме середа,— наше військо зіткнулося з ворожим авангардом. Ми якраз підходили до кордону. Там на узгірку, оточена грядками соняхів, дрімала корчма «Під оселедчиком». Дим, видний здалеку, здіймався прямісінько в небо. Тоді кілька наших, найбільш зголоднілих, з дозволу короля щодуху помчали туди. Коли вже злазили з сідел, раптом побачили ворогів, що чкурунули в соняшникову гущавину. Початий торт і відкорковані пляшки лимонаду доводили, що супротивник під боком у нас спокійнісінько собі бенкетував.

Безстрашні лицарі спершу розправилися з недойденим десертом, а потім з переможним криком рушили в погоню. Полонених, щоправда, не привели, але відтоді ми були насторожі.

Коли ми отаборились, я щогодини сурмив, а численна варта озивалася з пітьми: «Агов, агов! Пильнуєм!» Ми були такі змучені довгою дорогою, що гучне хропіння заглушило навіть гармат та обозів підтягуваної ворожої армії. Під покровом ночі вони стали проти нас, зовсім близенько — каменем докинеш. Гай-гай, ця битва поточилася б зовсім інакше, якби не підла зрада!

— Зрада? — скрикнули кіт і лисиця.

— Атож, зрада,— зітхнув півень і презирливо сплюнув.

Був з нами в таборі один крамар, цапок. Казали, що дід його лихварював, а може, то тільки плітки... Так от, той цапок був страшенній жадюга і за гро-ші зробив би що хоч.

Вештався по табору увесь закурений, блідий і такий худий, що аж жаль брав дивитися, бо він на-віть голодний сидів, аби калитку напхати грошовою. Отож снував по табору цапок і торгував підтяжка-ми, підв'язками, продавав шнурки, ліфчики, чорну фарбу для вусів, поштові листівки, на яких цілу-валися голубки або здоровенний тютюрлістанець притискав ногою купу повалених на землю bla-blancів. Одне слово, в нього було все, що може знадобитися воїну на полі битви. Цапок поскубував сиву бороду, мекав, вихваляючи свій крам, мружив хитрі очі і всюди вмів пролізти. Навіть

головнокомандувачеві, самому графу Майонезу, втілювив небитке люстерко. Проте воно відразу тріснуло, бо граф був велетенського зросту і не міг у ньому вміститися.

О, граф — що то був за вояк! Суворий і простий. А на зріст такий височений, що йому не треба було вискачувати в сідло — стане, розставить ноги, і зброєносці підводять під нього коня. Стременами мало не до землі діставав, а коли хотів узяти чвальом, мусив на коні сідати навпочіпки.

Ото був полководець, тепер таких не знайдеш!
За ним усі пішли б у вогонь!

Капрал у гіркій задумі мовчки пихав люлькою. Врешті Мишібрат, найсміливіший, торкнув його лапкою.

— Ти почав про зраду...

— Еге, — стрепенувся півень, — отож я вам і кажу...

Опівночі з густої пітьми виринули дві замасковані постаті. Під чорними пелеринами, якими вони прикривали ліхтарі, стиха побрязкувала зброя. З-за возів почулось умовне бекання, і до них став скрадатися зрадник-цапок. Усі троє відійшли на бік, у зарості ялівцю. То були посланці короля Цинамона.

— Слухай, цапку, — почали вони, — зрада — то дрібниця, ми й без тебе знаємо те, що ти хочеш нам виказати... Найважливіше для нас — щоб завтра ви лишилися без командувача. Усунь улюбленаця ваших солдатів графа Майонеза... Тільки він може нам перешкодити... Треба позбутись його за всяку ціну!

— Скільки дасте? — видихнув цапок.

— Ну... — обачливо шепнув посланець, — половина того, що ти думаєш.

— Мало, — мекнув цапок, — дуже мало.

— Буде з тебе.

— Докиньте трохи, шляхетні панове, і прися-

гаюсь рогами, що завтрашню баталію ми почнемо без графа!

Знову блиснув ліхтар, забряжчали срібняки, і постаті в низько насунутих каптурах пірнули в зарості ялівцю. Цап неквапно повернув назад до табору. На його запалих грудях випиналася торбinka з грішми, він любовно гладив її ратичкою. І почав цап кружляти поміж наметами, де стояла зброя, купами лежали палаші, грізно стриміли заткнуті в дерен алебарди. Він нахилявся, щось виливав з бутля, брязкав лезами і між сонними солдатами повз далі, в бік королівського намету.

Граф Майонез саме скінчив військову раду. Офіцери порозходились, а король Баріло ласкаво кивнув йому.

— Спи сьогодні в моєму наметі, графе, чогось мене острах бере...

— Сором, ваша величність, ніколи ви не були в більшій безпеці, як зараз, серед своїх вірних солдатів!

— Так, я знаю, любий графе, але вдвох усе-таки веселіше.

Полягали спати. Король — на ложі, вимощено му подушками, а граф, прямий і суворий, як меч, — на голій землі, прикритій лише кількома килимами та ведмежою шкурою. Граф не роздягався, тільки скинув важкі чоботи, а що намет був невеличкий, його довгі ноги з вузькими й плоскими аристократичними ступнями висувалися з-під опущеної запони у прохолоду ночі. За мить обидва вже спали по цілоденних трудах, і в снах їхніх витала богиня перемоги Вікторія з лавровим вінком.

Цієї хвилини й чекав підступний цапок. Озирнувся — нікого. Скрізь тихо, тільки вдалині перегукувались вартові. Цапок присвітив ліхтарем. На довгих ногах командувача, які цап, нахиляючись, полоскотав бородою, неспокійно ворухнулися пальці.

— Хе-хе-хе! — засміявся цап.— Завтра сам ті-
катимеш із табору, завтра тебе всі засміють,— шкі-
рив він жовті зуби.

Витяг з-за пазухи бутель та й ну обливати гра-
фові ступні рідиною, що при свіtlі ліхтаря черво-
ніла, як кров.

— Хе-хе-хе, завтра всі дізнаються, що цей непе-
реможний полководець, такий суворий до солдатів,
потай розкошує собі — вимочує ноги в малиново-
му соку... Самі подумайте, це ж ганьба — служити
під рукою такого полководця. Ноги — в малиново-
му соку! Хе-хе-хе!..

Він уже хотів був дати драла, але чи то надто
голосно засміявся, чи то бутель дзенькнув, та зне-
нацька важке ручисько лягло йому на карк.

— Гей, ти чого тут шукаєш? — гаркнув варто-
вий.

— Н-нічого, я просто так...

— Гей, солдати, сюди! — гукнув вартовий, під-
ніс угору ліхтар і побачив заюшенні ступні головно-
командувача.— На поміч! Зрада! — заволав він.

І враз отетерів, бо цап, щоб замести сліди сво-
го злочину, кинувся похапцем злизувати малиновий
сік.

Граф Майонез, якому шорсткий яzik лоскотав
підошви, вибухнув гучним сміхом.

— Що тобі приснилося, графе? — спитав, збу-
дившись, король Барилло.— Чого ти смієшся?

Граф душився zo сміху, силкуючись підібгати
ноги, але цап тримав міцно і лизав скільки сили.

— Добре смієшся той, хто смієшся останній,—
поважно прорік король.

Він вірив, що прислів'я — це мудрість народна.

— Го-го-го! — зареготовав граф.

— Не кажи гоп, поки не перескочиш...— про-
мовив король Барилло, але, чуючи дедалі голосні-
ший сміх, почав і собі усміхатись.— Ну, годі вже,
любий графе, годі,— просив він, змахуючи сльозу.

— Хі-хі-хі! — не вгамовувався воєначальник.
— Та замовкни-бо хоч на хвильку! — благав
уже занепокоєний король.
— Ха-ха-ха! — качався граф.

Тоді король Барило вхопив велику подушку, на-
крив графові голову і відважно сів на неї.
— Мій найкращий полководець збожеволів,—
простогнав він.

У цю мить вартові повели з собою зв'язаного
цапа.

Позбігались офіцери. Граф, ступні якого на-
решті було звільнено, лежав, знесилений реготом.
Стурбовані ад'ютанти підозріливо придивлялись
до нього. Військовий лікар, доктор Жостір, дав
йому сонних крапель.

— А якби таке сталося на полі бою, уявляєте?
Це ж катастрофа!

— Ах, це було б жахливо! — забідкались усі.
Приспаного графа поклали на воза й зверху на-
валили цілу гору ковдр.

— Коли упріє, буде здоровий,— мурмотів док-
тор Жостір.— А як це не поможе, дамо йому ри-
цини!

— Панове! Про це ніхто не повинен знати!
— Ні,— заперечив лікар,— коли людина ковт-
не рицини, цього приховати не можна!

— Та я ж кажу про зраду!
— А, звісно, звісно... Але як ми пояснимо його
відсутність?

— Пусте! Скажемо — втік!
— Не можна, це викличе паніку!
— Тоді скажемо правду — мовляв, хворий...
— Нічого це не дасть, зажадають відкласти
битву...

— Ну то скажемо, що його викрали блабланці!
— Чудова думка! Завтра розпочинаємо битву!
Я пишу послання до солдатів: «Тютюрлістанці! В
нас викрали головнокомандувача, цю ганьбу мож-

на змити тільки кров'ю, кров'ю розбитого ворога!..»
А в ці останні години треба відпочити. Ідіть по-спіль, панове... Завтра буде важкий день...

Король лишився в наметі один, і в сумній самоті потягло його написати листа королеві Плетунії. Отож він сів та й заходився писати, і що поставить кому, то шморгне носом, а як дійде до крапки, з очей йому капне сльоза, буйна й гірка...

— А що сталося з цапом?

— Цьому негіднику після битви присудили відняти роги і як звичайнісіньку козу продали одному вбогому гончареві. Тепер діти пасуть його на мотузці біля міського валу і як згадають про зраду, луплять дрючком по спині, а цап мекає:

— Ой, сме-е-ерть! Не ве-е-езе-е-е!

Підкинули хмизу, червоне полум'я шугнуло високо вгору. Мишібрат підгорнув хвоста й почухався лапкою, а півень, так вимахуючи крилами, що довгі тіні падали аж на стовбури сосон, повів розповідь про найбільшу битву в історії Тютюрлістану.

— Вранці, коли розвіявся туман, ми побачили близкучі, мов краплі роси, панцери блабланської піхоти. Барвисті прaporи лопотіли на вітрі. Посередині на чорному як ніч коні сидів сам король Цинамон і берлом показував на наш табір. Раз у раз грали сурми. Наші солдати шикувалися в каре, на одному крилі підвели коней, на них незgrabно, з підставлених ослонів, злали міщани, які служили в кінноті. Багато їх ще метушилося, на бігу

підперезуючись, звалюючи на вози перини з подушками та столове срібло.

Король Барилу вибіг з намету, в чому був,— у пантофлях із зеленими помпонами і підштанках у кремову смужечку. Скочив на коня.

— Солдати! — вигукнув він. — Я написав відозву до вас, але зараз ніколи, прочитаю її вам після битви! Вперед, на ворога!

Одразу взяв чвалом, але вірні придворні наздогнали його, силою стягли з коня й почали нацуплювати на нього панцер та чіпляти зброю.

— Ура! — ревнули солдати. — Хай живе наш король!

Загриміли барабани, і піхота рушила в бій. Від розміреного кроку колони стугоніла земля. Бабахнули дві мортири. Зірвалася величезна зграя спохопливих ворон, застуючи сонце чорними крильми.

— Хай живе король! — кричали солдати, лавами проходячи повз нього, підкидали вгору капелюхи з перами й дірявили їх кулями, щоб показати, які вони влучні стрільці.

— Королю, кіннота пішла в атаку! — гукнув, підбігаючи, ад'ютант, барон Пармезан, і гримнув на землю, перечепившись об власну шаблю. Миттю підскочили санітари й заходились прикладати мокру хустинку до здорової гулі на голові. Битва, видно з усього, заповідалася кривава, був уже перший поранений.

На фланзі мчала кіннота. Назустріч тютюрлі-станським румакам скакали блабланські гнідаші. Здаля чути було дикий крик вершників, що поприпадали до кінської гриви. Піхота спинилася і далі останній залп. Тепер ладівниці були порожні, і солдати набивали рушниці грудками землі, гудзиками, недогризками яблук. Декотрі, що мали надія вразливе серце й не могли дивитись, як падають вороги, обачно заплющували очі, перш ніж спустити курок.

А кіннота була все ближче. Крик перейшов у нелюдське ревище, від якого аж шкура терпла. То вершники, неспроможні стримати коней, вчепившись за поводи, репетували:

— Звертай! Геть з дороги! Тікай, бо затопчу!

По зблідлих обличчях було видно, що вояки бояться наїхати один на одного. На щастя, розумні коники розминулись і клусом припустили до соковитих лук. Тут вони спинилися так раптово, що вершники сторчголов полетіли на землю. Тоді драгуни покинули коней і пішки ринулись у гущу бою.

— Вперед! — крикнув ротмістр. — Вперед за Бла... — Але не скінчив, бо вистрелене зблизька гниле яблуко бебехнуло його межи очі.

У хмарах куряви з брязкотом і галасом билися ворожі армії, не відступаючи ні на крок. У повітрі свистіли снаряди. Качани кукурудзи, помідори, надгнилі буряки та грудки землі торохкали об шоломи. Якийсь пустельник з низкою сушених грибів у руці заклинав вистояти піхоту, що вже почала подаватися.

Тільки позад нас, на узгірку, з корчми «Під оселедчиком» рівнісінько здіймався до неба дим, а корчмар, пан Сніданнячко, готовучи обід, раз у раз вибігав на поріг і крізь рядки сонячів дивився на бойовище. Йому було байдуже, хто виграє битву. Переможці все одно прийдуть до нього попоїсти. Він давав обом арміям ще дві години, бо після першої дня вже почне непокоїтись. Хіба ж смакуватимемо пересохла печенья й пригоріла підлива?

В цю мить спішена кінота наздогнала ворога. Засапані лицарі на хвильку пристали, втерли піт з лобів і вхопилися за шаблі.

І враз залунали вигуки:

— Зрада! Панове, зрада!!!

Даремно вони моцувались — клинки ніяк не виймалися з піхов. Довелося, не добуваючи їх, гам-

селити ворогів по головах. А як комусь і пощастило вишарпнути шаблю, важке, липке лезо не слухалось руки, міцно приліплювалось до борід та вусів обурених супротивників. То зрадник цапок поналивав у всі піхви меду, майже зовсім обезбройвши тютюрлістанську армію.

Отож і не дивно, що наші кіннотники, б'ючись за кожний рубіж, голіруч лупцюючи ворогів, лишаючи прилиплу до нападників зброю, поволі відступали.

— Перемога! Перемога! — горвали, насідаючи на них, блабланці.

Один опасистий міщанин, оточений під деревом, стяг з ноги чобіт і, вхопивши за халяву, глушив ним драгунів.

Почувши неподалік зойки, пан Сніданнячко став квапити служниць:

— Накривайте столи, швидше, їх уже добивають!

Хто кого, він не знов, але хотів, щоб усе було готове.

Поразка нависла над армією, аж раптом розлігся радісний крик:

— Тату, тримайся! Дивись, як він йому дає!!!
Тату! Ззаду заходить!!!

То прибігли синки геройчних міщан, щоб подивитися на битву. Ще здалеку вони почули брязкіт криці, бахкання пострілів та могутнє кректання воїнів. Останні сім миль хлопці бігли клусом, виваливши язики.

Тепер вони стояли на пагорбі й стусали один одного ногами, бо видовище було справді захопливе. Раз у раз то той, то інший закладав пальці до рота й свистів так пронизливо, що всі аж хололи.

Та недовго хлопчаки вистояли без діла. Один витяг з бездонної кишені рогатку й каштаном підбив око найближчому блабланцю. Рештки тютюр-

лістанської кінноти, приперті до тину біля корчми, кинулись виривати соняхи. Та й ну глушити ворогів по головах довгими бадилінами, аж костриця полетіла. Блабланці не витримали цієї навальної атаки й позадкували. Під градом ударів, вимахуючи затупленими мечами, один за одним вони гепали на землю, бо відчайдухи-хлопчаки спритно підставляли їм ноги. В паніці блабланці пустилися навтікача, кидаючи зброю й гублячи шоломи. А хлопці ломаками гатили по панцерах, здіймаючи страшений гуркіт. Потім вишикувались вервечкою і попростували до укріпленої батареї, де гармаш Бахкало від люльки запалював гарматні гноти.

Коли пан Сніданнячко відчинив двері корчми й, кланяючись, вигукнув: «Прошу вельможних панів до столу!» — то побачив тільки витоптані грядки, повиривані соняхи та одного блабланця, що заплутався бородою в зубчиках власної остроги й тому не зміг утекти, так і сидів, зігнутий у три погибелі, й стиха охказ.

Пан Сніданнячко покликав служниць. Ті хутенько оббігли бойовище й зібрали багаті трофеї: кілька шоломів, що могли придатися в кухні, дві рапіри, з яких вийдуть коцюби або рожна, та встановчу щелепу. З кущів витягли ще три пари штанів, покинутих під час панічної втечі. Несли їх двома пальцями і якнайдалі від себе.

В центрі по-геройському билася піхота. На правім крилі біля полковника Пуховика стояв я. — Тут півень гордо задер дзьоба вгору. — Кулі сипались так густо, що я мусив раз у раз витрушувати їх зі своєї сурми. Отоді полковник вибіг поперед колони, блиснув моноклем і, щоб під'юдити нас, гукнув:

- Бойтесь короля Цинамона?
- Hi-i-i! — ревнула обурена гвардія.
- Ну то вперед!

І ми пішли в атаку.

А хлопчаки тим часом крутились біля гармат. Син старого кравця Вузла, малий веснянкуватий Вузлик, та його друга, рудий Гіпцьо, намагалися зазирнути в жерло. Але коли один з них, зіп'явшись навшпиньки, радісно крикнув: «Бачу! Бачу ядро!»— другий із заздрощів так штурнув товариша плечем, що обидва поточилися.

Гармата над ними підстрибнула, в небо жахнуло вогнем, і ядро зі свистом пролетіло в них над головами.

— Ану, геть звідси, шмаркачі!— grimнув гармаш Бахкало.— Ви що, власними головами гармати хочете заряджати?

З бойовища біг до батареї королівський ад'ютант, барон Пармезан. Перука в нього почорніла від порохового диму. Зі слізами на очах він благав:

— Піддайте вогню, панове! Ради бога, піддайте вогню!

А тут як на зло вийшли ядра.

— Гей, ви, блазнюки!— гукнув гармаш.— Пхайте в жерло, що є напохваті!

Хлопці аж підскочили з радощів, а Гіпцьо свиснув так оглушливо, що всі попадали ниць, подумавши, що то летить граната.

Вузлик моргнув товаришеві. Вони разом метнулися до польової кухні, вхопили здоровенний казан і висипали в жерло гармати сім тисяч галушок з маком. Гармаш Бахкало запалив гніт. Grimнув постріл. Над бойовищем зависла чорна макова хмаря, в якій з грізним клекотом вирували галушки. Аж тут— лусь! І на піхоту сипнув град галушок. Вояки ковзались, падали, чмихали і плювали, видовбуючи з носа й вух липке тісто.

— Це неподобство! Так ми не будемо битися!— кричали вони.— Це не по-лицарськи!

Але вже накочувались нові лави, топчучи простирих на землі солдатів, і теж падали, збивались у ворушкі купи, а супротивники голомшили їх з подвійним завзяттям.

Сонце висіло над самим бойовищем, і опека ставала все нестерпнішою.

Раптом король Барил, червоне, лискуче від поту обличчя якого аж шкварчало під заборолом, вийшов на середину бойовища й гукнув:

— Годі!!!

Звідусіль заститькали:

— Тс-с-с... Тс-с-с...

Шум битви потроху стихав, дихалось вільніше.

Король Цинамон верхи продерся крізь гущу вояків, повернувшись до них лицем і, піdnісши руку, теж заволав:

— Годі!

Всі спинилися, запала глибока тиша. Палиці й мечі завмерли в повітрі над головами. Хто лежав, тепер вкладався зручніше, стиха постогнюючи.

— Не ворушитись! — наказав король Цинамон. — Умощуватися заборонено, положення кожного засвідчить комісія!

Король Барил Сьомий зіскочив з коня, зробив глибоке присідання й насилу підвівся, такий важкий був його брязкучий панцер. Величною хodoю володарі піdstупили один до одного.

— Усе йде добре, — сопучи, мовив король Барил.

— Чудово, — буркнув король Цинамон.

— Пробач мені, королю Цинамоне, — заговорив зніяковілий король Барил, — від цього гвалту просто чманієш, я оце вже цілу годину мучуся і ніяк не можу згадати, за що ми воюємо?

— Як-то — за що? — здивовано шепнув король Цинамон. — За оту мигдалину!

— За таку дурницю? — зчудувався Барил.

— Що значить — дурницю? Я ж тріснув тебе в тім'я берлом!

— Ага, згадав! Тільки не говори голосно, бо вони не схочуть за нас воювати,— показав рукою на солдатів, що побожно дивились на своїх володарів.— Ага, справді...— Обличчя в нього багровіло.— Така образа!— затупотів ногами.— Тепер я вже знов розгніався, можемо далі битися!

Він опустив забороло так рішуче, що прищікнув собі гладке воло.

І битва поточилася далі.

Завзято колошматили одні одних супротивники. На самій середині бойовища череватий кравець Вузол безстрашно зіткнувся з не менш череватим точильником Амількаром Мантакою. Зброю вони вже потрошили, а що руками дотягтися один до одного не могли, то з розгону буцалися животами, які дудніли, неначе військові барабани.

І все-таки перевага була на боці блабланців. Я бивсь, як лев. Грав безперстанку, аж охрип. Нарешті, побачивши розпач на добром обличчі короля Барила, ще раз підняв стомлене військо в атаку, загравши наш безсмертний гімн:

Майонез — наш вождь хоробрий,
ворогів з ним бити добре.
Не здолає нас ніхто —
в день їмо разів по сто!

Але то було вже останнє зусилля...

Я не зінав, що звуки моєї сурми збудили при спаного ліками головнокомандувача. Він поскидав із себе ковдри й, зачувши поблизу гомін битви, зіскочив з воза.

— Коня дайте! Коня! — волав він, підперезуючись.

Але табір був безлюдний, усі зброєносці покинули його, щоб подивитись на баталію і при нагоді **гом'яти ворогів, які опиняться поблизу.**

За корчмою сиділи навпочіпки двоє друзів. Щойно вони ум'яли поцуплений полумисок млинців з абрикосовим варенням і тепер, облизуючись, обмірковували нову витівку.

— Слухай, Вузлику, я все-таки їх випущу,— прошепотів Гіпцьо, стискаючи шкіряну торбу.

— Не минути нам прочуханки, чує моя душа,— сумно зітхнув Вузлик, але очі в нього збуджено блищали.

— Та я справді більш не витримаю, вже рука терпне.— Гіпцьо ще дужче затис торбу, а в ній грало й шуміло, неначе там оберталася, скрегочучи трибками, якась складна машинерія.

— Ну то гайдя!

З радісними вигуками вони знов помчали у вировище бою. На гарматі, що помалу остигала, стояв полковник Пуховик і дивився на клуби диму в бінокль.

— Ці скельця справді чарівні,— мурмотів він.— Так сильно наближають, що в них уміщується лише одна кінська голова!

Не знав, бідолаха, що блабланські драгуни вже оточили батарею.

І якраз у цю хвилину в саму гущу бою впала таємнича торба. Гіпцьо й Вузлик чекати не стали, одразу дали дьору.

А з торбини вихоплюються дзизкучі золоті іскри і як упнуться кудись — у кінчик носа чи в товстий зад,— солдати, вимахуючи руками, кидаються навтіки.

— Оси! Рої ос!

«Страшно задзижчало,
і велика лисина серед лав засяла»,—

так описує це блабланський поет.

Кінь короля Цинамона, вжалений під хвіст, став дібки. Даремно король шарпає поводи, ру-мак, весь у піні, повертає і скаче назад.

— Король тікає! — гукає хтось.

— Король уже втік! — кричать усі й біжать за ним.

Так осине гніздо, зняте з горища корчми «Під оселедчиком», принесло нам перемогу в цій битві.

Саме в цей час, скоцювившись на схопленому десь коні, підлетів граф Майонез. Це моя сурма дала йому сили.

— За мною! — гукнув він. — На Блабону!

І ми кинулись навзdogін ворогові.

Через три доби наші коні зноровились і, посідавши з себе вершників, повернулися в рідні стайні. Тому далі ми прямували до ворожої столиці вже пішки, форсованим маршем. До рук нам попалося тільки одинадцять бранців, усі кульгаві. На сьомий день ми, нарешті, дісталися до Блабони, але фортечна брама зачинилася у нас перед самим носом, притиснувши гостру, клинцем, бороду графа Майонеза, яка хотіла перша опинитися в здобутому місті. Не чекаючи на голярів та цирульників, що могли б обережно вискубти її, граф мужньо відтяв бороду мечем і, позбувшись цієї чоловічої оздоби, став ще суворішим і грізнішим.

Так, мої любі, я... моя сурма вела армію до перемоги,— похвалився Пипоть, солодко заплющую-

чи очі.— І король цього не забув. Зняв із себе найвищий орден і прикріпив його мені отут,— півень доторкнувся крилом до вищілової стрічочки на грудях.

— О-о-о-ох!— захоплено писнули тоненькі голоски.

— Що ж це там таке?— здивувався Мишібрат і, витягши з вогню гілочку, помахав нею в пітьмі. Дрібненькі чорні цяточки застрибали їому перед очима. А може, то тільки сон розсипав голубуватий мак?

— Вічно тобі щось учвається,— позіхнула, вмощуючись, Хитруся.

— Тихше... Слухайте...— шепнув чуйний півень.

Всі замовкли.

Здалеку долинав тупіт копит. Знов дорогою промчав вершник, розганяючи темряву смолоскипом. Іскри летіли за ним довгим шлейфом і, мигтячи, гасли.

— А я вам кажу — щось сталося...

— Мабуть, якась важлива подія!

Мишібрат замислено випустив пазурі й заходився гостріти їх об камінь.

— Ех, якби ж то тепер були такі війни! — зітхнув він.

— Хто знає? Хто може знати, які пригоди нас чекають?

— Ну, а як ви здобули столицю?— спитав нарешті Нявчура, розглядаючи близкучий кігтик.

— Блабону? Та це для нас пусте! Але ѿтут я дуже прислужився,— відказав гордо півень.— Уявіть собі лишень... Ми не готувалися до облоги фортеці. Армія була вимучена, стомлена ѿ зголодніла. Гармати та обози лишилися далеко позаду. А перед нами — мур і частокіл на три людських зрости заввишки. За ними — місто, аж любо глянути: будиночки рожеві ѿ жовті, скуччені тісно,

вузенькі вулиці в'ються мов стрічки, а вище виблицують позолотою дахи замку та високі вежі храмів. Так би й подзьобав усе те, мов тістечко, та ба — попереду мури, а на мурах — блабланці, глузують з нас, насміхаються...

Ми одразу кинулись на штурм, але голіруч кам'яних брил не розвалиш. На милостивого короля нашого, Барила, що власною персоною штурмував браму, негідники вилили розтопленого свинцю. На щастя, його захистив панцер, а то був би спікся, як у духовці. Але свинець так злютував за бороло, що два тижні короля годували самими макаронами, бо більш нічого не пролазило крізь щілину. Нарешті на підставних конях примчали з Тулебі гінці й за допомогою великого ключа для консервних бляшанок Барила вдалося звільнити.

Він дуже схуд, змарнів, але перші його слова були: «Я здобуду цей курник!»

Та й місто теж не могло витримати довгої облоги. Незабаром забракло снарядів. Але чи може бути щось гірше, ніж обстріл зголоднілого війська круто звареними яйцями? А одного дня перебили стегно самому Майонезу, поціливши з гармати в королівський намет дванадцятифунтовим окостом. Здалеку долинав до нас шум безперервних бенкетів, і ми, киплячи злістю, знову й знову йшли на приступ. Жителі Блабони вибігали на мури, не витерши навіть вимазаних підливою вуст, з борід і вусів у них стікали краплі вина та меду.

А наші солдати жували ремінні шнурки, смоктали шкурки з ковбаси, що їх кидали вниз пихаті міщани. Якось, не розібравшись, мене мало не зварили в казані.

Тяжкі то були дні.

Нарешті до табору нашого прибилися оті два хлопці-розбишки: рудий Гіпцьо й Вузлик із закусраною чуприною. Їх хотіли відразу ж випровадити додому, але хлоп'ята так ревно просились і

до того, шельми, були такі кумедні, що їм дозволили зостатися.

Вони крутилися попід мурами, дражнили й пеперекривляли розгодованих блабланців. Біля столичної брами росли дві височенні тополі. Гіпцьо з Вузликом вилазили на них і з вершечка спостерігали життя в місті. Потім з міцного дроту змайстрували собі гойдалку. Добре розгойдана, вона злітала понад зубці фортечного муру, і часом хлопчики навіть примудрялися плюнути на вартових, що стояли на чатах. Особливо вподобали вони високого алебардника, якому кінець кінцем пущеною з рогатки котушкою ниток вибили два передніх зуби.

Вечорами я вчив їх грati на сурмі, і вони взялися до цього з такою охотою, що невдовзі нам звеліли забиратись до поблизького гайка. І ось... Ану, спробуйте вгадати, що придумали ці малюки...

Я повів їх до головнокомандувача.

— План ризикований,— пробурчав граф і підніс руку, щоб смикнути себе за бороду, але її вже не було, і він тільки торкнувся п'ючками кінчика носа. Поміркувавши трохи, мовив:— Ну, якщо він удастся, від імені короля обіцяю вам усе, чого тільки забажаєте...

У хлопців заіскрились очі.

— Я хочу самокат!

— А я мопсика, маленького мопсика і калапуцьку!

— А що ж то таке — калапуцька? — здивувався головнокомандувач.

— Я й сам не знаю, — признався Гіпцьо, — але, мабуть, це щось чудове!

Ніч була темна хоч в око стрель. Штурмовий загін крався босоніж, навশиньках, безшелесно. Часом тільки хтось тендітніший, змочивши ноги ь росі, гучно чхав. Підійшли до гойдалки. Хлопці перші розгойдали її і — гоп, на мур.

Потім за кожним рипом вгору злітав ще один солдат і приземлявся в фортеці.

А тоді саме сходив місяць, його зацікавили миготливі тіні, і він освітив місто. Ще й усміхався зловтішно і був би передчасно виявив так вдало розпочату операцію, якби Вузлик не заслонив його, запустивши високо в небо паперового змія. На місто впала квадратна тінь, а ген далі пагорби й ліси сріблило сяйво цікавого місяця.

Гіпцьо вужем повз уздовж балюстради. Зненацька з-за башточки зі стрільницями вискочив високий блабланець, якому хлопці вибили зуби, й шепеляво вигукнув:

— Ага, бластьечки ти, благосний!

І був би алебардою поділив його на дві частини, якби не наш гвардієць, що злетів з гойдалки, дригаючи ногами в повітрі, й опустився просто йому на плечі.

— Блатана! — вереснув вартівник, злякавшись летючого привида.

Він перехилився через мур і разом з нападником шубовснув у рів з брудною, вкритою жабуринням водою.

Гіпцьо, вхопивши алебарду, нечутно, мов кіт, біг галереєю. Коли бачить: біля повороту дрімає якийсь блабланець. Недовго думаючи, хлопець жартома штрикнув його в живіт алебардою. Товстун застогнав, через силу підвів голову. З пробитого живота круто била тоненька цівочка. Поранений сягнув рукою під себе, дістав кухоль і підставив до відкритої рані — певне, боявся, що вся кров витече з жил. Коли кухоль виповнився по вінця, піdnіс до рота й випив.

Гіпцьо зблід. Ззаду піdbігли солдати і спинилися, вражені такою кровожерністю. А товстун удруге підставив кухля. Його сині повіки опустилися. Все тіло сіпалося від гікавки. Рука тремтіла, рубінова рідина стікала по пальцях і по мурі.

Тоді до п'яного підскочив я. Дав ляпанця раз і вдруге. Видер кухля й ковтнув добряче. Цей п'яничка, щоб не нудьгувати на варті, сховав під каптан міх з червоним вином! Я зірвав з вартового пасок, потім натяг йому на голову шкіряну торбу. Його навіть не треба було в'язати: зачмелений, він спав мертвим сном.

По мурі ми дісталися до брами. Перерубали ланцюги, і звідний міст з гуркотом упав. Вдалині, біля ринкового майдану, зчинилася метушня, чути було тупіт і тривожні крики, темними вуличками гупотіли, збігаючись, вартові.

Я став на мурі й заграв сигнал атаки. Наша піхота грізною рікою ринула в місто.

Населення Блабони почало відчайдушно оборонятись. Чоловіки в довгих нічних сорочках, гублячи капці, бігли завулками. Матрони у ватяних шлафроках запихали дітей у скрині, поміж шуби, іскристі від нафталіну. Боялися погрому.

— На барикади, громадяни! — лунали заклики.— До зброй!

Таких дивовижних барикад ще світ не бачив. Упоперек вулиць стояли столи, приготовані, як щодня, для бенкету. На них стосами лежали кружала сиру й торти завбільшки як жорна, смажена птиця з бурштиновою піддум'яненою шкіркою апетитно вилискувала жирком, далі вигравало всіма барвами фруктове желе, банки з варениям. Передні шереги наших, добігши до столів, зупинились мов укопані. Оборонців не було, лише, куди не скинеш

ском, здіймалися гори пундиків, ноги грузли в ку-
пах цукерків... Зголоднілі солдати накинулись на
їжу. По всьому місту розлягалося хрупання та по-
жадливе плямкання, веселе булькотіння медів та
вин,— цілі піраміди бочок з напоями заступили
шлях загарбникам. Далі ми посувалися вже повіль-
ніше, солдати попускали паски, клали зброю, щоб
обіруч батувати всіляку смакоту.

Тогочасний літописець так описує ці хвилини:
«Яко вовки голодні, допались до найдків оних і на
очах роздулися зело, аж здалося, що луснутъ з
тріском превеликим і спустять духа навіки...»

Даремно граф Майонез волав:

— Вперед, до палацу! Потім подоїдаєте, ви ж
уже заморили черв'яка!

Даремно я кричав:

— Браття, це підступ!

Солдати, пробігши з нами кілька кроків, знов
принюхувалися до запаху ванілі, кидалися пома-
ранчами, запихали до рота цілі грони винограду.
З халяв витягали цукерки, жували їх або ж відки-
дали недбало й тяглися по золотаві кружальця дух-
мяного ананаса. Інші здиралися вище, де стояли
барильця з написом: «Блалина». По-блаблансько-
му це означає «Малина». Густий солодкий сік лив-
ся в шоломи. Напившись по саму зав'язку, обли-
зуючи вуса, вояки вваливались у покинуті оселі,
де ложа, повні подушок і перин, ще не охололі піс-
ля втечі господарів, так і запрошували відпочити,
поспати. І стійкі гвардійці, пожбуривши чоботи в
куток, пірнали у м'які пуховики. «Адже ж ніхто
не помітить, що одного не вистачає»,— думав кож-
ний, спокійно засинаючи.

Військо тануло на очах. Найласіші ще перли
вперед, але коли ми добралися до останнього пово-
роту, нас лишилася жменька.

Попереду ми побачили ринковий майдан, де,
світячи білизною, тісно збилися перелякані міща-

ни. Нас розділяла тільки благенька барикада з легких, мов крильця метелика, вергунів, скріплених шматочками нуги.

— Вперед! — гукнув граф Майонез.

Я кинувся на перепону, бив дзьобом, крильми. Цукрова пудра здіймалася солодкими хмарами. Ну га геть обліпила графову шпагу, і він кинув її з огидою. Дрібні крихти, тоненькі пластівці запашного тіста набивалися мені в дзьоб. Я все більше хилився вперед — перетягало ущерть напхане воло, здавалось, воно от-от лусне.

Я щосили наліг плечем — і ось уже шлях вільний. Блабона була наша!

Але на ринковий майдан нас вибігло тільки троє, бо в цю мить обвалилась нова гора вергунів і присипала графа Майонеза. Я чув, як він там сердито вовтузиться, з хрускотом кришачи вергуни.

Але я не міг рятувати головнокомандувача, бо мусив бігти за королем. Назустріч нам вийшов король Цинамон. Проте не видно було, щоб він дуже зажурився.

— Перемога! Перемога! — кричав я.

— Так, королю Цинамоне, — сказав мій володар, — місто здобуто.

— Атож, — спокійно всміхнувся король Цинамон, — ви здобули Блабону, але де ж ховається ваша армія?

— Це був не лицарський бій, а ницій підступ.

— А хто перший, всупереч міжнародній угоді, придумав оту підлоту — напустив ос?

Тоді я схопив сурму, витрусив з неї цукерки та родзинки й заграв сигнал тривоги.

І ось очманілі від сну, обважнілі від обжерства гвардійці висипали на вулиці. Чимало було таких, що, чуючи металічний голос моєї сурми, ледве сунулись, мало не рапчуvali.

Але цей чудовий доказ солдатської вірності й широї віданості зворушував до сліз.

Незабаром навколо нас зібралась озброєна юрба.

Король Цинамон побачив, що лави наші змикаються, і хоч солдати тіпаються від гикавки й ще не зовсім прочумались від сну, проте готові до відчайдушної оборони, до вирішального бою. Тоді він підступив до короля Барила й простяг правицю.

— Ти здобув Блабону, а я переміг твою армію. Наша честь врятована! Давай миритися...

Вони потисли один одному руки, потім поцілували в плече — так потирають голівкою об крило голубки, сидячи на карнизах.

Ну, а потім почалося загальне братання. Юрба ринула на нас гомінливою хвилею, нас тріумфально несли на руках. Злетіли в небо незлічені ракети, розсидаючись роями синіх зірок. Озвалися розбуджені дзвони храмів і попливли над містом золотими хвилями, закликаючи всіх веселитись.

Що то була за ніч!..

Лише на третій день вдалося витягти нашу армію з гостинних блабланських альковів. На ринковім майдані відбувся парад. Обидва королі, сидячи на вистеленій малиновим сукном трибуні, роздавали воїнам нагороди.

Я одержав тоді два ордени: блабланський і тютюрлістанський, а моя сурма — золотий ланцюжок.

— А що сталося з графом Майонезом? Він не задихнувся?

— Та де там! Виліз з-під вергунів здоровісінький, тільки припудрений цукром. Він тоді одержав розкішний сувій пергаменту з висячими печатками та новим гербом — «Облизана Нога».

Потім під безугавне «ура» марширували у братній згоді війська обох країн. Квіти дощем сипалися з балконів. Навіть ветерани не пам'ятали урочистішого свята.

Чого тільки нам не обіцяли!.. Кожен солдат, що відзначився в боях, одержить грядку під редис-

ку, що суботи ми безплатно кататимемось на човні в міському парку, а в четвер на масницю кожному видаватимуть по п'ять пундиків з трояндovим варенням, власноручно спечених королевою Плетунією.

Гай-гай, час усе затирає і змінює...

Навіть Вузлик мав стати помічником королівського закрійника й носити подушечку для голок, а рудий Гіпцьо, якби вивчив таблицю множення, зробився б правою рукою скарбівничого... Та потім усе вийшло інакше...

Забули про нас, забули...

А втім, може, це я гіркоту свою виливаю... І не зчувсь, як уже гребінь сивіє. Старість за плечима, а ще нічого не вивоював.

Пипоть сумно покивав головою, замислився. Багаття пригасло.

Друзі сиділи, втупившись очима у тъмяне жевриво, коли це почулося тихе квиління.

Півень схилив голову набік, дослухаючись. Мишібрат пацнув себе по вусі.

— Хтось плаче,— шепнув.

Здавалося, десь поряд хлипають скривджені діти. І голос був не один. Видно, слози текли з багатьох очей. Мишібрат нахилився; щось темне, не більше за макову зернинку, стрибнуло вгору і, відштовхнувшись від його носа, зникло в пітмі. Такі самі чорні цятки мигтіли і праворуч, і ліворуч.

Хитруся неспокійно ворухнулась.

— Ходіть сюди, дурненькі,— покликала пошепки.

Пипоть і Мишібрат виразно чули, як плач сти-

хає, немовби дитячі личка втулилися в її м'яку шубку.

А вона, делікатно прикривши мордочку лапкою, позіхнула, удаючи, ніби вже засинає.

— Признайся, Хитрусю, що ти там від нас ховаєш?

— Ох, вони в мене страх які жалісливі... тільки щось таке почують — одразу в плач...

— Та хто ж це?

— Ну... мої блохи,— зашарівши, прошепотіла лисиця.

Капрал Пипоть здивовано сплеснув крилами, а Мишібрат почухав за вухом.

— Ой, мене вже щось кусає.

— Не кажи дурниць, вони не кусаються. Я годую їх крихтами. Малята такі віddані мені... Може, й справді трохи свербить, коли вони граються в піжмурки й пустують у моєму хутрі... Але кусатись — ніколи.

— А звідки ж у тебе блохи, Хитрусю? — здивувався півень.

— О, це довга історія... В мене серце краялось, коли бачила, як вони бідують. Я взяла їх на виховання в одного підтоптаного пуделя, якого на старість господарі вигнали з дому. Він торгував ганчір'ям, збирав на смітниках розбиті пляшки та кістки... Знаєте, я без дітей жити не можу. І така рада, що зможу викохати їх і навчити гарних манер...

— Блоха завжди залишиться блохою, — з сумнівом зітхнув капрал Пипоть.

Мишібрат недовірливо крутив головою. Зіниці його проти світла зробились вузенькі, мов серп місяця-молодика.

— Слухайте! — нявкнув він зненацька.

Вигнув спину дугою, сердито наїжачився. Півень зірвався з місця, вхопив сурму й вузлик, а Хитруса метнулась убік і зникла в темряві. Чути було, як вона пошепки заспокоює зляканих бліх.

Хрускотіли гілки під важкими копитами. Щось величезне перло навпростеъ лісом. Нарешті біля вогнища виріс, хропучи, здоровенний вмилений кінь, Вершник підняв смолоскип над головою.

— Гей, люди! — гукнув хрипким голосом.

Півень виступив уперед, мідна сурма відсвічувала, мов цівка пищалі. З хвилину вони міряли один одного очима. Раптом вершник похилив голову, розплачливо охнув і, забувши, що він в Тютюрлістані, заволав рідною мовою:

— Бларолівну блакрали!!!

Смолоскип випав у нього з рук і, потріскуючи, гаснув на вологому від роси моху. Гонець повернув коня. Встромив йому в боки довгі гострі остроги і знов пірнув у темряву.

Друзі прислухались, як даленіє тупіт, хрускіт обламуваних гілок, шелест обшмульгуваного листя.

— Це по-блабланському,— прошепотів зблідлий півень.— Королівну викрали, розумієте, королівну...

Запалатиша. Всі стояли, приголомшені цією звісткою.

Тепер вони зрозуміли, чому гінці скачуть на всі чотири сторони світу, розтинаючи нічний морок сяйвом смолоскипів.

Друзі знов тісно збилися біля вогнища. Широко розплющеними очима вдивлялися в темряву. Розбуджені дерева шемрали:

— Треба відпочити, спати пора, хтозна, які ще пригоди попереду...

Півень підніс сурму до дзьоба й заграв вечірню зорю:

День давно вже згас,
це спочинку час.
Долоню — під скроню,
поруч клади брдню,
добре щоб спочив,
ворога побив!

Срібні звуки довго бриніли поміж гіллям, перше ніж полинути до близьких зірок.

Подорожні зручино повкладалися.

Мишібрат то заплющував очі, то знов розплющував, дивлячись, як танцює полум'я. Але повікті підіймалися щодалі неохочіше. Заспокоєний, мурмочучи свої котячі молитви, він заснув.

Півень ще ласково погладив свій згорточек, засунув його під крило і враз захрапів. Снились йому, напевно, нові битви. Зорі кліпали срібними віями. Ситий вогонь поволі доїдав перепалені гіллячки, багаття догасало.

У верховітті старих дерев ще раз пролинулось зітхання:

...добре щоб спочив,
ворогів побив!

Але друзі цього вже не чули. Натомлені з дороги, вони міцно спали.

Уставав рожевий ранок. Сонце розчіувало золоті кучерики. По свіжій блакиті, в якій купалися жайворони, пливли хмарки, котрих тато-вітер і мама-погода саме вивели на прогулянку. Дерева потягалися, розпростували плечі, клени розправляли листя, ялини пробували свою колючу зелену щетину. Лисичка з рушником на ший поверталась від ставка. Мишібрат навколошках дмухав у попіл від учорашнього багаття. Півень жмутками моху обкладав у вузлику щось дорогоцінне і крихке.

— Доброго ранку, друзі! — гукнула здалеку Хитруся.

— Доброго ранку! Який у тебе сьогодні чудовий вигляд! Що то молодість... — зітхнув півень, зв'язуючи ріжки хустини. — Хіба щось може з нею зрівнятися...

— Е, це просто комплімент, я розумію. Ну що з тієї молодості, коли нема ані роботи, ані чого до рота вкинути!

— Ніяк не розгоряється,— задихався Мишібрат.

З жару, щоправда, йшов дим, але вогонь не мав апетиту, ще спав.

— Я тобі покажу, як це робиться,— підхопився капрал Пиноть.

Він острогою розгорнув попіл і схилився, збираючись дмухнути. Голий вогонь, з якого стягли тепле укривальце попелу, одразу завертівся. Сиві пластівці обгорілого листя та ідкий димок знялися вгору, півневі закрутило в носі. Він широко роззвив дзьоба й оглушливо чхнув. Хмара попелу шугнула в повітря.

— На здоров'я! — членко побажала Хитруся.

— Ну, якщо це твій хвалений спосіб розпалювати вогнище... — глузливо мовив Мишібрат.

Але півень, червоний, із засльозеними очима, вже підкидав галузки, і, о диво, вогники почали їх зі смаком хрумати.

Вже сідали снідати, коли півень сказав:

— Знаєте, просто віри не йметься... Я вже собі думаю: може, все те, що було вночі,— тільки сон...

Раптом вони почули повільну ступу. Якийсь чоловік вів коня. Розгнуздав його й пустив поскубти соковитої трави на галевині. Потім підійшов до багаття й низько вклонився. Страусове перо на його капелюсі торкнулося землі. Друзі відразу запросили вершника відпочити й розділити з ними скромний сніданок.

То був один з багатьох гінців, яких розіслано вночі у всі кінці світу. Ще молодий, але з лицем аж сірим від куряви, стомленим і сумним. Навіть цікава Хитруся не розпитувала юнака, боячись ще більш роз'ятрити його горе. Але він, бачачи їхні

співчутливі погляди, щиро зворушений добрістю Мишібрата, який хотів віддати їйому свою скибку, сам почав оповідати:

— По ваших обличчях видко, що ви вже знаєте... Але все одно я мушу говорити, хоч серце крається,— це мій обов'язок. Кожен може допомогти в розшуках. Викрадено королівну Віолінку, дочку короля Цинамона, нашу укохану панночку... Її викрали, коли вона їхала до Тулеби. Опікувалися нею вчитель співу Доремій Бемоль і панна Кортиnellла. Карета вже пересягла кордон Блаблації. Злочин вчинено тут, на вашій землі, в Тютюрлістані! Самі знаєте, дороги тут кепські... Отож колесо в кареті й поламалося, а королівна, скориставши з цієї зупинки, вийшла нарвати квіток. Стерегли її Кортиnellла й маestro Бемоль. Чари якісь на них наслано, чи що... Але вони нічого не чули й не бачили... А королівна зникла, мов у воду впала. Карету полагодили, можна їхати далі, а королівни нема. Давай її кликати: «Віоло, Віолінко!» Слуги гукають на ввесь ліс, аж луна йде. Ніхто не озивається. Трохи далі знайшли її шарф і розірвану шапочку. Там були сліди величезних підкованих чоботищ. Виходить, її вхопили не дікі звірі, а розбійники. Того ж вечора оповіщено населення всіх навколошніх сіл, на дорогах виставлено сторожу — все даремно. Ми й досі не натрапили на слід. Від Кортиnellлі нічого не доб'єшся — в неї мігрень, прикладає до лоба скибочки лимона, мліє, слози ллються, немов із пожежної помпи, а маestro Бемоль тільки водить чорними очима й теж нічого не знає, нічого не пам'ятає. Отакі охоронці! Щоб вони в юшці втопилися!

— Якщо її викрадено на тютюрлістанській землі,— мовив півень,— це загрожує нам ускладненням дипломатичних відносин.

— Я бачу, ви на цих справах розумієтесь,— шанобливо глянув на нього гонець.— Так, король

Цинамои у страшеннім гніві, в королеви Цикути спазми... Всі вважають, що війна неминуча. Може, почнеться за кілька тижнів, а можливо, й за кілька днів... А скільки жертв коштував останній похід...

— Я всього лише капрал,— скромно відказав півень.— Так, справді, тяжкі часи надходять, пане офіцері.

— Капрал може мати мужніше серце, аніж де-что з полководців. Зрештою, кожен солдат носить у ранці маршальський жезл...

— Ехе-хе,— журно зітхнув півень,— але не в цьому мандрівницькому вузлику.

— Я бачу у вас на мундирі вицвілі стрічечки, а орденів дурно не дають. Якщо вибухне війна, всі будуть потрібні, надто ж ті, хто має бойовий досвід.— Гонець швидко підвівся й загнуздав коня.— Бажаю вам щасливої дороги. Бог дастъ, знайдете роботу і хліб, а може, й натрапите на слід злочинців.

Гречно вклонившись, поцілував лапку Хитруси, обійняв півня й кота.

Скочив у сідло і з копита рвонув чвалом. Вже далеко, на вершині пагорба, обернувся й махнув капелюхом.

— Ви чули...— почала Хитруся, складаючи рештки харчів.

— Пора в дорогу й нам, не гаймося!

«Може, я знайду королівну і вона мене покохає»,— замріявся Мишібрат. Він зірвав жмуток трави, нишком поплював на неї і витер чоботи.

Друзі вийшли з тінистої гущавини. Далі побрались узліссям, де пахло нагрітою живицею, хвоєю, материнкою та сонцем.

Над полуценім добилися до роздоріжжя. Там стояла велика дошка з недавно наклеєним оголошенням.

— Я трохи короткозорий,— морщив брови півень.

— А мені сонце сліпить очі,— викривувався Мишібрат.

Тоді Хитруся підняла мордочку й прочитала вголос:

УЧОРА ВИКРАДЕНО
БЛАБЛАНСЬКУ КОРОЛІВНУ ВІОЛІНКУ

На зрист маленька, обличчя міле, очі ясні, волосся біляве, шкіра біла, як молоко. Одягнена у блакитну сукенку й золоті черевички з діамантовими пряжками. В руці віяло.

Хто знайде, хай з ласки своєї приведе її на найближчий пост королівської гвардії. Розмір винагороди не обмежений. Будь-яку інформацію буде щедро оплачено. Беру на себе спорядження добровольців, що схочуть взяти участь у розшуках.

Далі йдуть підписи, зрештою, нерозбірливі, виразно видно тільки велику тютюрлістанську печатку з короною.

— Ну, тепер ми її легко впізнаємо,— пlesнув лапками Мишібрат.

— Та я королівну вже раз бачив — на параді в Блабоні, і якщо навіть її перевдягнуть, все одно вгадаю,— запевнив півень.

— Але де ж її шукати? В який бік податись?

— Вперед, просто за вітром,— потягла гострим носиком Хитруся.

Над мандрівниками шуміли величезні стари дерева, тримаючи на собі зелені арки, що терпко пахли нагрітим листям. Крізь сплетені руки-віти сіялося сонячне сяйво. Хилячи кучеряві голови, велетні зітхали й сонно гомоніли.

А далі стелились луки, де леліли майже непорушні від спеки потічки. Над ними хмари метеликів спивали мед з квіток і маяли білими та жовтими хустинками перед здивованими очицями найвніших незабудок.

Ген, аж до самих стін білених хаток, тяглися побрижені вітром нивки всілякого збіжжя. Скрипіли колодязні журавлі, ліниво перегавувалися собаки. І все навколо, повите тремтячим теплим маревом, було якесь нетривке й таке гарне, що по-

дорожні мимохіть зупинялись і зачаровано вдивля-
лися в цей сонячний краєвид, який, здавалося, міг
зникнути від одного подиху.

І знов заглиблювались у березові гаї, ступали
на галевини, зарослі ще не розквітлим вересом,
де великі жуки, сріблясті й зелені, неохоче підій-
мали близьку металеві надкрилля й, висунувши
прозорі плісировані крильця, відлітали, сердито гу-
дучи на тих, хто порушив їхню дрімоту на надії-
ній суниці.

— Ви знаєте, що в нас кінчаються припаси? —
заговорила Хитруся. — А навряд чи ми щось знай-
демо в цій глухині, — показала на довколишні
ліси.

— Нічого, до кордону з Блаблацією — лише
один день ходу, — махнув крилом півень.

— Значить, десь тут викрадено королівну Віо-
лінку, — пильно розглянувся навколо Мишібрат.

— Отож-бо і є!

Сутеніло. Коли-не-коли розлягалося кумкання
деревної жабки, неначе хтось бив у маленький ба-
рабанчик.

— Знов заночуємо в лісі?

— А ти так скучив за ліжком, Мишібрате?

— Що те ліжко! Найкраще мені спалося на
мішках з борошном, під шум води, що лилася на
колесо, — відказав розчулений спогадами кіт.

Раптом здаля долинув крик, приглушений ше-
лестом листя, що вкладалося на сон.

Капрал Пипоть наддав ходи.

— Поскачеш, як я тобі заграю, ти, ледацюго! —
почувся сердитий голос, а потім ляск бича й рев: —
Співайте, співайте, всі до одної! Голосніше, ви, не-
нажери, шкіргризи, кровопивці!

Забриніла гітара, й полинув тихий спів:

Любо нам скакати
на тугім канаті!

А як же ж радіє
наш господар-тато!
Хоче він, щоб пурхав
я, мов птах крилатий,
а як ні, то буде...

— Буду нагаєм навчати! — плетений ремінь
свиснув так близько, що мандрівники аж здригну-
лись, потім розлігся злий регіт.— Голосніше, ви,
поганці! Нагай вам і так боки лоскоче, а як не
вийде до ладу, я вам усі кістки потрощу!

Півень розхилив ліщинові гілки.

На галявині стояв великий жовтий фургон.

Посередині був напис великими літерами:
«ЦИРК КРУЧАНО», а нижче, поміж старими афі-
шами, можна було прочитати: «Дресирання най-
дикіших бліх маestro Мозоля». Крізь тонкі вікон-
ниці долітали крик і тупотіння, аж фургон скрипів
і гойдався на ресорах. Із кухні, де з бляшаного дим-
маря курів дим, вихилилася молода циганка й гук-
нула:

— Та не кричи так голосно, тату, а то в мене на
пліті горщики лідскакують! — Потім помахала ру-
кою.— Лупоне! Лупоне, ходи ж сюди!

Босий, напівголий хлопчина перебіг галявину
і вскочив у фургон.

Циганка стояла і перебирала пальцями разки
намиста, задивившись на вечірнє сонце.

В півня заблищають очі, коли побачив таку кра-
суню. Він пригладив гребінь і нетерпляче пересту-
пив з ноги на ногу.

По другий бік фургона розчинились двері, і схід-
цями поволі зліз на витоптану траву здоровенний
циган. На ньому була картата сорочка, латана-пер-
елатана. Чорні кудли звисали на засмаглий лоб.
У лівому вусі блищає сережка з рубіном, схожим
на краплю свіжої крові. Недбало заткнутий за пас-
ок бич-семерик волочився за ним по траві.

Сухоребрі сиві коні, що досі пожадливо скубали миршаву траву, прищутили вуха й важко поскакали на спутаних ногах у глиб лісу, щоб сховатися між деревами.

Циган, побачивши цей переполох, зайшовся таким зловісним сміхом, що молодий березняк затремтів усіма листочками, а сорока, яка чатувала на покидьки біля кухні, полетіла геть, насилу несучи свій довгий хвіст у густому від спеки повітрі.

— Гей, Дримбо, а як там вечеря?

— Вже готова, тату, іди їсти.

Циган розстебнув пасок, яким був підперезаний, зачепив за клямку, видобув з-за халави ножа, поплював на лезо й почав водити ним по натягнутім ремені.

— Тікаймо! — шепнула Хитруся.

— Це, напевно, розбійник, — простогнав Мишібрат.

— Тихше, тихше, — квоктав півень, — вони ж нас не бачать. Пробирайтесь до шляху і там чекайте, а я мушу обшукати цю халабуду. Хтозна, що в ній сховано...

— Тільки не ризикуй занадто...

— Будь обережний, — попросив і Мишібрат.

— Я вже знаю, що то за пташки, і не з такими справлявся...

Нявчура з Хитрусею пірнули в гущавину й стали прокрадатись до шляху, що бовванів за деревами.

Вони чули, як позаду скрипить, перехиляючись, фургон і шурхає по ременю сталеве лезо ножа.

— Цей Пипоть — справжній герой, — прошепотіли задихані лисиня й кіт, ступивши на розпечений пісок битого шляху.

А півень, поправивши сурму за плечима, сміливо вийшов на галевину. Старий циган забрався у фургон, годував зголоднілих бліх — чути було, як вони плямкають, гризуться й гарчать, видираючи одна в одної злиденний харч.

Капрал Пипоть підійшов до дверей кухні й легенько постукав. Ніхто не озвався, тільки булькотіло в горщиках та запашна пара вихоплювалася з-під брязкітливих покришок.

Він стривожено оглянувся. За ним стояв ще один великий, щільно накритий казан. Далі паслися дві сиві шкапи, їхні бліді тіні мляво повзли по траві. Ще далі розіп'яли свої тінисті шатра могутні вікові дуби. Звідти віяло пріємною прохолодою, що наче кликала спочити, подрімати.

І раптом півня взяв страх, йому здалося, ніби

пад головою висить яструб, а може, крізь щілини в дошках його обмацуєть пронизливі погляди. Він уже намірився тікати.

— Зажди, мицій мандрівнику! — гукнула циганка, виходячи на поріг. — Гей, генерале, генерале!..

Почувши цей співучий голос, що так і голубив, так і вабив, півень довірливо повернув назад. Недавній страх видався йому сміховинним. Адже над ним ще пломеніло західне сонце, сяяла чиста блакить і приязно погойдувались віти, а вродлива циганка, збігаючи зі східців, виспівувала:

— По-о-оворожу... По-о-оворожу... Циганка правду скаже, що було, що має статись, чого від долі чекати... Дай, дай же мені своє крило... Багато ти воював, хоробрий був, ворогів мав, але всіх подолав... Щасливий у коханні будеш, свою милу скоро здобудеш, чи й не скоро... Циганка всю правду скаже.

Який був би з капрала Пиптя старий солдат, якби серце в нього не забилося дужче при зустрічі з гарною дівчиною?

Адже тільки для того її спровадив він товаришів, щоб підійти до неї ближче і побалакати сам на сам. За свою довгу службу стільком закрутів голову, ого-го! Півень по-молодецькому стріпнувся, другим крилом погладив циганку. Червоні вуста красуні були зовсім близько, він наставив дзьоб для поцілунку й прошепотів:

— А може, це тебе доля судила мені за дружину?

Дримба норовливо відхирила голову, аж забряжчали срібні монети в косах, усміхнулася, блиснувши зубами.

— Ну-ну, ач який ти бистрий, півнику мій, вояче дорогий, не з того кінця берешся! — I, звівши чорні брови, знов стала пильно вдивлятись у пошарпані пера. — Перше ніж щастя знайдеш, великої небезпеки зазнаеш, — заторохтіла. — Хтозна, чи й

не загинеш. І не в чеснім бою зложиш голову свою, жде тебе смерть од підступної руки.— Поглянула на нього палючими очима, обіруч міцно вхопила за крило.— Недалеко вже небезпека, все ближче... ще ближче...

Бо з-за фургона до нього підкрадався циган Мозоль з ножем у зубах.

А капрал Пипоть слухав солодкий голос, мов зачарований.

— Якщо ѹ загинеш, принесеш людям користь, і після смерті тебе хвалитимуть,— лукаво правила Дримба, а сама думала про те, як він, обскубаний і начинений, шкварчатиме в ринці.

Раптом на здоровенному казані позад неї піднялась покришка, у шпарині показалося злякане личко, і півень почув шепіт:

— Тікай!

Немов збудившись, капрал Пипоть шарпнувся, видер крило з циганчих рук і підскочив угору. Мозоль кинувся за ним, але вхопив тільки найдовше перо у хвості. Сопучи ѹ гупаючи підкованими чобітами, він погнався за півнем з ножем у руках.

Коли друзі, нарешті, спинилися, щоб звести дух, вони почули тільки шум дерев у надвечір'ї. Притискаючи лапки до грудей, аби втишити розкалатані серця, прислухались, чи не женуться за ними. Але навколо було тихо.

— Я вже відчував вістря ножа на горлі,— квоктав півень.— Чудом врятувався від смерті...

— Ми так за тебе боялись,— мурчав Мишібрат, радо задерши хвоста.

— А я ледве встигла гукнути своїм блошкам: «Тримайтесь за хутро!»— так ми дременули!

— Твої блохи — то ягнята проти Мозолевих страховищ!

— В нас нічого не пропало?

— Твій вузлик у мене, капрале.

— Ну то все гаразд...

— Треба тікати з цих паскудних місць.

Мандрівники неквапом вступили під темне склепіння старих дерев. Сонце щойно зайшло. Великі волохаті нічні метелики тріпотіли над квітками, що того вечора пахли особливо солодко... Звідкись, дуже здалека, повторювана задуманими деревами, долинала пісня:

Була в бою з тобою,
в години супокою,
а пині я сумна
у цигана сама...

Тут мелодія захлинулася жалісним риданням.

— Ой лишенько! — зойкнув півень. — Моя сурма!

Даремно супутники втішали його, мовляв, він купить собі другу. Жодна вже не буде така, як стара,— погнута, вірна, втрачена. Капрал не міг зрушити з місця, стояв, схиливши голову набік, і вслухався в далеку скаргу, а голос сурми уривався й хрипів, ніби вона була повна сліз.

Тоді півень обернувся і, не слухаючи умовлянь товаришів, відштовхнувши їх, щоб не затримували, вигукнув:

— Ідіть далі самі, я вертаюсь!

— Ти збожеволів, я не пушу тебе! — скрикнула Хитруся.

— Я теж іду з тобою,— нявкнув Мишібрат, гострячи кігті об стовбур дерева.

Було вже зовсім темно, світлячки, повертаючись з гостини, засвічували ліхтарики. Півень поночі бачив погано, тому Нявчуря, очі якого тепер світились зеленим вогнем, ішов попереду, розхиляючи гілки.

Дісталися до шляху. Пісок ще не охолов і грів їм лапки. Місяць уже викотився з-за лісу, і

кажани шугали в чорні печери під деревами. Вологої віти звисали, немов скам'янілі бурулі.

— Дивіться, дивіться,— шепнула Хитруся.

— Моя сурма!

— Тс-с-с... Тихше!

На галевині, в траві біля казана, покришка якого була притиснуга великим каменем, лежала сурма. Вітрець, що ледь пригинав росяну мураву, будив у ній тихі зітхання. Видно, вона тужила за своїм господарем.

Темним громаддям бовванів фургон, крізь зачинені віконниці скupo цідилося жовтаве світло свічки. Видно, там ще не спали.

Півень хотів одразу вхопити сурму, але лисичка притримала його лапкою, а кіт пучками трави обкрутив йому остроги, щоб не бряжчали.

В цю мить фургон заскрипів, перехилився, світло приснуло крізь щілини.

— Більш не буду на них чекати,— почувся голос приборкувача Мозоля й гучний позіх.— А ти могла б тримати його міцніше!

— Та я ж тримала скільки сили,— засміялася Дримба,— але він так підскочив... Мабуть, і досі ще тікає...

— Про всякий випадок прив'яжу кінець мотузки собі до ноги, тоді вони самі мене розбудять.

— От бачиш,— шепнула Хитруся.

Сурма смикулась і посунулася по траві. Мотузка натяглася, а потім обвисла.

Тепер мандрівники почули сварливі голоси бліх, що вкладалися спати. Зненацька щось як грякне — раз, тоді другий, затріщала дощана переділка.

То циган скинув чоботи й пожбурив ними в стіну, щоб утихомирити блошину шамотню. Погім вогник свічки жалібно засичав, здушений послиненими пучками. Фургон потемнів, пригнувся. Невдовзі розляглося рівномірне хропіння, неначе

картопля сипалась по сходах,— Мозоль заснув. Тоненько зітхала Дримба, за щось просив пробачення і хлипав циганів синок Лупон. Тільки за гратами сопли, зачувши чужих, незліченні, чуйні, спраглі крові блохи.

Нявчура нечутно підповз, зняв пута з сурми й подав її півневі, а той поцілував її так міцно, що дзьоб аж ляснув об бляху. Потім відскочив убік, тулячи її до грудей.

— Ходімо вже,— квапила Хитруся.

Місяць лив потоки срібла. Тупали спутані коші. В старому цирковому фургоні порипували дошки. Раптом мандрівники почули приглушений плач.

— Це твої блохи?

— Шо ти!— обурилась Хитруся.— Мої давно сплять.

Тоді Нявчура тицьнув на казан, обнюхав покришку і зсунув камінь.

— Краще не займай. Хтозна, що всередині.

— Там був той гном, що попередив мене про небезпеку,— шепнув півень.

Якась рапуха, змучена довгою спекою, вилізла з-під папороті. Вона роздивлялась довкола виряченими очима. Обвисле воло то роздималось, то опадало від надсадного дихання — в неї була ядуха.

— Чи нема тут у вас води? — сапала рапуха.

Але троє друзів не чули, всі нахилились над казаном, бо півень саме зсунув крилом покришку. Хитруся позадкувала, а Мишібрат, випустивши кігті, приготувався до стрибка. У щілині показалося дитяче личко. Дитина сиділа по шию в якійсь рідині, що проти місяця блищаала, мов ртуть. Волосся в неї було коротке й кучеряве.

— Ти хто? — здивовано спитали мандрівники.

— Рятуйте мене,— заплакала мала,— я королівна Віолінка.

— Королівна? — недовірливо перепитали друзі. — Що ж ти тут робиш?

Дівчинці допомогли вилізти. Вона була гола. Лисичка прикрила її м'яким листям підбілу й накинула якусь сукенчину, що сохла на дишлі.

— Це вже третю добу я мокну у відварі горіхового листя, щоб шкіра потемніла. Циган викрав мене, зачарував... Мені доведеться прибирати клітки цих страшночих бліх...

— Королівна, справжня королівна, — тикається в ній носом недовірливий Нявчура. Хвіст його триумфально стирчав угору.

— Королівна, — захрипів від хвилювання північ і підніс сурму до дзьоба, щоб заграти тріумфальну фанфару.

— Навіжений! — смикнула його Хитруся.

Вона вхопила Віолінку за руку. Всі припустили до шляху. Останній цибав капрал, повішена через плече сурма товкла його по спині, немов підганяючи.

Тоді на спустілій галявинці, де ворушились тільки величезні тіні спутаних коней, змучена цілоденною спекою стара рапуха, полегшено зітхнувши, пірнула в чорний казан.

— Ах, як приємно купатись, — шепотіла вона, заплющаючи вирячкуваті очі. Роздуте воло здригалось, і на поверхні розходилися дрібненькі брижі.

Світало. Сонце ще не визирнуло, але небо на сході вже поясніло, над луками стелився туман, гнулисісь від роси трави, з листя скапували краплі.

— Поглянь, невже це й справді королівна? — недовірливо шепнула Хитруся.

Всі троє схилились над нею. Стомлена втечею, дівчинка спала, на замурзаному личку лишилися патьоки від сліз.

— Але ж вона бридка,— здивувався капрал,— у Блабоні була зовсім не така.

Рудаве волосся в малої стояло сторчма, шкіра була смаглява, а носик весь у ластовинні, ніби Віолінка чхнула в ненакриту чорнильницю.

— Нема ані віяла, ані черевичків з діамантовими пряжками,— докинув Мишібрат. Потім зібрав усі сили, заплющився й прошепотів:

— Якщо це королівна, то для мене вона доситьно гарна.

— Це все циганові чари, скаржилася ж, бідо-лашна, що її три ночі купали в різних відвалах та зіллі. Примусили сидіти в отій огидній ющі, де ьиварювали старі губки, дурман і лепеху, від яких Б'яне шкіра, та комарине сало, щоб схудла, та надкрілля жучків-сонечок, щоб цятки ластовиням перейшли їй на личко. Не кажіть про це Віолінці й не давайте їй люстерка... А то тяжко зажуриться, сердешна. Треба її оберігати, доволі вже натерпілася,— сказала Хитруся.

Одна краплина, блиснувши, мов діамант, упа-ла сонній дівчинці просто на шийку. Віолінка здри-гнулася, протерла очі, хвилинку розгублено диви-лась на супутників.

— А, це ви,— позіхнула, ліниво потягаючись. І відразу запхикала:— Мені так холодно, так їсти хочеться.

Півень глянув на лисичку, лисичка на Миші-брата — вони не мали ані крихти. Всі запаси ви-йшли, хто ж міг передбачити, що доведеться так довго блукати серед цієї пустки.

— А поглянь лиш,— заговорила Хитруся, мор-гнувши до них,— поглянь, Віолінко, який гарний день устає. Пташки вже полощуть горлечка бла-киттю, а краплинки роси сяють на павутинні, мов твої діамантові пряжечки...

— Ти мені зуби не замовляй! Дайте чогось по-пойсти!

Тоді півень легенько відсторонив їх обох, при-клав до дзьоба сурму й заграв.

Сонце, калач медовий,
у небі сяє,
проміння — мов ясні бджоли,
мов флейта грає,

Пахнуть духмяні трави,
над дзеркалом вод — метелик:
блакитний, такий легкий,
неначе іскра весела.

Лагідний віє легіт
в зеленім домі затишнім,
у леготу пальці теплі,
такі легкі та музичні.

Хмарка срібляста у небі плине,
у синій сині...
Мені б на білій отій перині
поплавати нині!

І серце радіє, ширшає в грудях,
щасливим дзвіночком дзвонить.
Ось-ось, здається, пурхати буду
й сюрчать, мов коник...

То була чудова пісня, ще ніколи в житті він так не грав. Заслухавшись, дерево мовчали, а потім почали їй вторувати, спочатку найближчі, тоді ті, що стояли далі, аж поки заспівав увесь ліс.— неначе свій власний, знаний віддавна, але тільки тепер вилитий у звуках прекрасний гімн.

Та королівна пискляво верещала:
— Істи хочу!
Підбіг до неї Мишібрат і, ставши на коліно, вигукнув:

— Не гнівайся, красуне, ми ж не навмисно моримо тебе голодом... Самі теж не їли, бо нічого. Хіба в циган тобі було б краще?

— В цей час циган уже годував бліх, то й мені дав би снідати.

— Дивись, який букет я тобі приніс,— просяг Мишібрат пучок синіх дзвіночків, котрий досі тримав за спину.

Віолінка схопила квіти, знехотя понюхала, а потім почала рвати їх, жмакати в кулачках.

— Навіщо мені цей бур'ян, його ж не з'їси...

Аж тут з одної квітки вилетіла розлючена бджола і вжалила королівну просто в ніс.

Віолінка пронизливо скрикнула. Півень і Хитруся кинулись до неї. Махаючи лапками, відігнали бджолу, яка кружляла над ними і дзижчала:

— Що з-з-за нез-з-зносна коверз-з-за!

Ніс тим часом страшенно розпух. З очей потекли рясні слізки. Півень порадив королівні прикладти до носа сурму, бо холодний метал гамує біль. Кіт перекидався через голову, намагаючись її розвеселити. Нарешті Віолінка заспокоїлася, встала й зневажливо відштовхнула їх.

— Ви мені набридли! Тільки ѿ умієте все робити мені на злість, дурні звірі!

І далі пішла лісом сама.

Засмучені звірята брели далеко позаду.

— Забирайтесь! Я не хочу вас бачити! — гукнула вона, обернувшись, і зі злості затупотіла ногами.

Несподівано ліс розступився.

Перед ними височів пагорб, який півколом опирізувала дорога, схожа на білий струмок. На самому вершечку, серед густих сонячків, стояла корчма «Під оселедчиком». Дим рівнісінько здіймався до неба. Хтось у білому кухарському ковпаци вийшов на поріг і блискав тацею, висипаючи крихти горобцям. Потім, прикривши очі долонею, довго дивився в бік кордону.

— Звідки я знаю ці місця? — наморщив брови півень. — Ага, — стукнув себе пальцем по лобі, — та це ж корчма пана Сніданнячка, а он він і сам махає нам рукою!

Королівна вже збігала зі схилу.

— Сніданнячко! — гукала, плещучи в долоні. — Сніданнячко, подавай сніданнячко!

За нею поспішали вірні друзі.

Саме розвиднялося, коли кінь заплутався в мотузці. Вона потягла за ногу Мозоля, той крикнув:

— Попались!

Цигани вискочили з фургона.

Нікогісінъко. Тільки кінь борсався, намагаючись виплутатися. З ножем у руках циган оббіг галявину.

Втікачів і слід загув.

— Уночі сурму вкрали,— потрясав кінцем мотузки Мозоль.— Видерли її з наших рук...— Він скопив коня за гриву.— Ти з ними змовився!— заревів, заміррюючись кулаком.

— Та я їх і на очі не бачив,— застогнав сухоребрій коник, і він казав правду, бо на очах у нього були більма.— Щоб я задер копита, коли брешу!— присягався, б'ючи себе в груди.

— Тату, тату! — запищав сипок. — Хтось камінь з казана скинув.

Циган зірвав покришку. В казані, по самі ніздрі у воді, дрімала стара ропуха.

Всі троє скам'яніли з подиву.

— Здається, тату, ти передав того зілля, від якого темніє лице.

— І того, що старить. І того, що вроду забирає, — засміялася Дримба. — Ось що зосталося від нашої красунечки, — вона полоскотала ропусі здутий воло. — Подумайте тільки, і ця потвора сміла видавати себе за королівну!..

— Не меліть дурниць, тут щось не так. Лупоне, збігай по Чорну Книгу Магів!

Мозоль зняв з піддашня пучок сухого зілля: чебрику, курячої сліпоти, живокосту та відомої всім конюшини, розтер у долонях на порох і сипнув у воду. Потім узяв циганську біблію й почав читати закляття:

Маладіви, лакадіви,
дідько лисий, дідько сивий,
нікобара,
чортів пара,

чорний закон,
дід Каракон.
Карат! Марат! Шостий ріг,
рахатлукум — Габакік!

Покришка тричі підскочила, вихопилась фіалкова пара.

— Помолоділа, помолоділа! — радісно тупотів Лупон.

— Дримбо, зніми покришку!

Темна рідина вкрилася зверху іржавими плямами. Казан був порожній.

— Ге! — здивувався циган. — А що ж то за ча-
ри?

— Щось сталося! Щось сталося! — з тріумфом
пищав непутячий циганів син, стрибаючи на од-
ній нозі.

— Ану цить, виродку! — гримнув на нього бать-
ко.

Він нахилив казан і став потроху зливати воду,
цідячи її крізь розчепірені пальці. На самому спо-
ді, в гущі, жваво хлюпався пуголовок.

— Тату, то була справдешня жаба! — крикну-
ла Дримба.

— Запрягай кон! Ну, мерзотники! Поцупили
її в нас! Ще гвардійців спровадять на мою голову!

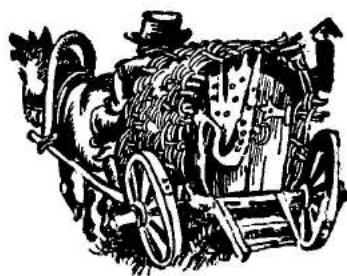
Він підганяв дітей кулаком.

Вхопив за вухо Лупона, підняв і з розмаху
штурнув у халабуду.

— А хай вам стонадцять фур-р-ргонів бар-р-
бар-р-рису! — виляявся люто, і це «р-р-р» рокота-
ло йому в горлянці, немов далекий грім грозового
вечора.

За хвилю вони вже виїжджали, ламаючи моло-
ді берізки. Коні вимчали фургон на дорогу.

Блохи заходилися гавкотом, чуючи свіжий слід.
Під виляски бича, у хмарах куряви неслась за вті-
качами погоня.

А наші друзі лаштувалися снідати. Капрал Пипоть пов'язався серветкою. Хитруся лапкою пригладила настовбурчені кудлики Віолінки.

Мишібрат остеріг:

— Обережно, гаряче!

В кухлях парувало молоко.

— Я не буду пити,— буркнула королівна, дригаючи ніжками на високому стільці.

— Таке чудове молочко,— облизався Мишібрат.

— Не хочу! Не хочу! Не хочу! — Віолінка скочила зі стільця.— Пане Сніданнячко,— покликала вона,— я хочу шоколаду з пінкою!

— Тобі не смакує те, що я подав? — здивувався корчмар.

— Не смійте мені тикати! — Вона знов злізла

на стілець і, гордо випроставшись, запитала:— А чи ви взагалі знаете, хто я така?

— Ну, маленька дівчинка, і до того ж...

— Я королівна Віолінка!

— Так, це правда,— потвердили мандрівники.— Ми самі визволили її в лісі біля річки Кошмарки.

Тоді Сніданнячко, змахнувши серветкою по підлозі, став на коліно й шанобливо поцілував їй кінчики пальців, які вона ласково йому подала. А підвівшись, вигукнув:

— Я звелю принести все, чого забажаєте. Наказуйте, вельможні пані й панове!

І почався бенкет.

— Хто ж за все це платитиме?— непокоївся півень.

— Чого ти турбуєшся, скнаро?— штурхнула його Віолінка.— Перший гонець з двору моого батька, коли сюди завітає, кине йому капшук із золотом.

— Ну, якщо так, то давайте споживати божі дари...

Та й почали вмнати різні страви в такому порядку, як загадувала їх подавати капризна королівна.

Шоколад з пінкою, крихкі тістечка із золотистим агрусовим желе, сосиски у срібній посудині з запітнілою від запашної пари дзеркальною покришкою, вареники з черешнями із збитою сметаною, смаженого коропа, над яким мурчав від насолоди Мишібрат, обережно виймаючи кісточки, нарешті, газовану воду з сиропом, що колола в ніс, ніби шпилечками, а насамкінець — добірні груші. Четвертинки їх просто танули в роті, розтікаючись п'ятьоками солодкого соку.

Всі слуги обступили їх півколом, з подивом і захватом розглядаючи врятовану королівну та її супутників.

Коли це за вікнами щось заторохтіло, перед ганком загриміли копита. Двері з грюком розчахнулися. Якийсь лицар, жбурнувши капелюха з пером на оленячі роги, що висіли над комінком, гукнув:

— Гей, корчмарю, налий-но чогось! Та швидше!

Вітер піт з чола і, сопучи, припав до величезного кухля. Одна зі служниць підбігла до хазяїна й щось йому тихо шепнула. Мишібрат, наставивши вуха, розчув тільки: «З Блаблації» і «королівна»...

Пан Сніданнячко вже плив до лицаря, потираючи пухкі ручки.

— Шановний пане,— почав він,— тобі вже більш не доведеться гасати шляхами, шукаючи королівну,— гонець здивовано звів брови,— бо нам випала честь саме зараз приймати її в себе.—І не встиг лицар витерти вуса, як корчмар підбіг і послужливо простяг йому довгий списочок.—Ось дозволю собі подати вам рахуночок за її сніданнячко. Шановний пан, мабуть, заплатить за королівну та її супутників. Звісно, це дрібниця, мені не горить, я тільки так, для порядку...

— Що? Що? Що? — похлинувся гонець.

— Слухай!— крикнула Віолінка.— Заплати цьому захланному кухарчуку і дай по червінцю отим славним звірятам,—звеважливо кивнула на трьох друзів.

Лицар широко роззявив рота, потім у нього затрясся живіт, тоді заклекотіло в горлі, кутики вуст піднялися догори, і він, нарешті, голосно розрего-тався.

— Це опудало — Віолінка?— відлунювався під брусованою стелею його глузливий сміх.— Ця ма-цапура, ця, ця... Ха-ха-ха!—бухав басовитий регіт, неначе хтось котив барило.

Капрал обурився.

— То що, виходить, ми брехуни?

І вже простяг крило по карафку, щоб торохнути придворного по довбешці.

— Це справжня королівна! — вигукнула Хитруся.

— Ох, перестаньте, бо лусну! — душився лицар. — Змилуйтесь, ото сміхота!

— Мовчи, ти, дурний підніжку! — тупнула ногою королівна.

Лицар, все ще сміючись, обернувся, зняв зі стіни засиджене мухами дзеркало і, галантно ставши на коліно, підсунув його під ніс Віолінці.

— Ой! — скрікнула вона, затуляючи обличчя руками.

Темне личко, розпухлий, мов банька, веснянкуватий ніс, подерта сукенчина іrudі настовбурчені, як стріха, кудлики, — невже то вона, прекрасна королівна? Це неправда, це страшний сон! Віолінка відняла долоні від очей, проте видіння не зникало, і вона вже впізнала своє личко, але яке ж воно споганіле, бридке, ще й перекривлене від гніву.

— Підле люстро! — скрікнула Віолінка. Пхнула його щосили ногою, аж воно — брязь! — і розлетілось, але кожна скалка глузувала з неї, стверджуючи її бридоту. — Ну, постривай, ти, ти... — пригрозила гінцеві. — Я поскаржуся батькові!

— Хто сплатить мені рахунок? — вимахував папірцем магістр кулінарії Сніданнячко. — І за дзеркало заплатіть! Давайте гроші, а то накажу вас побити.

— Ти дав себе ошукати зграї дармоїдів. Попшили тебе в дурні, спорожнили полумиски, вилизали тарілки, — кепкував лицар. — А де ж, прекрасна королівно, твоє біле личко, золоте волоссячко і блакитна сукенка?

— А я королівна, я все одно справжня королівна! — ридала Віолінка. Тоді підскочила і в безсильій зlostі вкусила його за руку.

— Ах ти шмаркачко! — крикнув лицар. — Ось тобі, щоб не брехала! — І, перше ніж супутники встигли прийти на поміч, вліпив їй кілька добрячих ляпаців по голому задку. — Там, на подвір'ї, чекають двадцять сім знайдених досі королівен! Чуєте вереск?

Усі вибігли з корчми. Диліжанс перед ганком ходив ходором, з тріском ламалися віяла. Копаючи одна одну золотими черевичками, двадцять сім знайдених королівен видирали суперницям штучні кучерики.

— Гей, ви там, ану тихо, стонадцять марципанів! — гаркнув лицар. — На старість мене нянькою зробили.

Він, ляпаючи капелюхом, розборонив їх. Дівчинка, добropристойно присівши на краєчок вистелених оксамитом кріслець, розправляли зім'яті банти й ревниво позиралі одна на одну. А коли карета рушила, показали заплаканий Віолінці довгі червоні язики.

— Платіть! Я з вас витрясу останній шеляг! — погрожував корчмар, щосили тримаючи за хвіст півня, який марно намагався вирватись.

* * *

У цей час циган доіхав до повороту. Там спинив коней і по складах почав читати велику об'яву про викрадення королівни.

— Був у нас в руках скарб, — заскиглила Дримба, — виходить, ця мала не брехала...

На дерев'яному плечі дороговказу сиділа ворона з кошиком під крилом і, крутячи головою, пильно до них придивлялася.

— Гей, тітко! — гукнув Мозоль. — Чи не бачила часом півня, кота й лисиці?

— Щойно їх обшукували слуги в корчмі «Під оселедчиком». Геть-чисто облупили, надавали тов-

чепиків та й вигнали у три шиї,— закрякала ворона.— Ондечки плентаються шляхом!

— Спасибі, тітко,— засміявся Циган.— Важай, вони у нас в руках!

Хвисьнув батіг, і шкапи, стогнучи, потягли повіз на гору.

— Як піймаємо, зв'яжемо їх і приведемо до короля — ось, мовляв, хто краде дітей! Розумієш? Вони підуть на шибеницю, а я згребу нагороду!

Мозоль засунув ножа в рукав і шарпнув полатаці віжки.

— Ну, в'йо! Гаття, мої скакуни!

Дримба зайшлася сріблястим сміхом, почувши про цей підступний план.

— Я пишаюсь таким батьком,— прошепотіла. Тоді вхопила гітару і, вдаривши по струнах, заспівала:

Чую — чутка серце тішить!—
від людей, птахів, тополь,
що розбійник найславніший —
циган, тато мій — Мозоль!

— В Тютюрлістані! В Тютюрлістані! — щебетали якісь пташки, сховані у густих кущах при дорозі.

— Тепер уже ніхто нам не повірить,— простоти-
гнала Хитруся.

— Звісно, коли навіть мої слова взяли під сум-
нів,— з гіркотою мовив Мишібрат.

— Друзі! Єдина рада: треба відвести Віолінку
до самого короля. Його любляче серце напевно
пізнає її!

— А я не піду!— крикнула королівна.— Така
нікому не покажуся, від для мене якраз підхожа
компанія!— Вона з розpacем подумала про ущип-
ливі шепоти, нудотні поцілунки придворних дам,
які ахатимуть над нею, а затуливши віялами,
обміняються значливими поглядами й зловтішни-
ми посмішками.

Ні, нізащо. Вона була надто горда, щоб по-
вернутися такою, споганілою від чарів. Ще не

розуміла, що тілесна краса нетривка, з літами ми-нає, а душевна лагода й сердечна доброта — не-знищенні й вічні, вони осягають навіть глибоку старість.

День був сліпуче яскравий, спека з кожною хви-линою дужчала. У зблаклому бездонному небі ма-лењким хрестиком кружляв розвідник-яструб. Сонце всім своїм тягарем налягло на застиглі де-рева. Пісок на шляху пік ноги.

До Тулеби було кілька днів швидкого ходу. Хар-чів мандрівники не мали піяких, а жадібний корч-мар відняв у півня останні три дукати, відкладені на чорний день. Слуги обдерли їх до решти, пере-трусили клуночки, у Хитрусі навіть зірвали бант з хвоста.

Чекала їх тяжка путь, бо й вечерю й нічліг му-сили випросити, а не всюди відчинялися двері, не завжди їм виносили ложку страви. Частенько хвіртка зачинялася перед самим носом, і господи-ня сердито кричала:

— Нічого в мене для вас нема, волоцюги! — і нещиро додавала: — Ідіть далі, йдіть, хай вам бог помагає!

І все-таки подорожні не вмирають з голоду. Хоча хлопці свистять їм услід, передражнюють маршову ходу півня, кидаються грудками землі, хоча собаки рвуться на ланцюгах і гарчать: «Жеб-ррак, жебррак!» або образливо кидають: «Хам! Хам! Хам!» — наші мандрівники поволенъки йдуть селом у смугастій тіні штахет, бредуть попід запорошеними садками, повними рож і нагідок. Смиренно стоять біля тину, і врешті таки натраплять на жалісне серце, на ласкавий усміх. Тут дадуть їм шматочок хліба, там окрайчик сиру, деінде не пошкодують і глечика молока. Подорожні з вдяч-ністю приймають усі ті дари.

— Я далі не піду, — шепоче королівна смажни-ми вустами, — нема вже сили...

Сонце пражить. Усі пташки замовкли. Повітря тримтіть і струмує понад темною смugoю Стогайських лісів. Тіні зробилися маленькі, найрадніше зовсім сковалися б під ступнею, але пісок шкварить, мов сковорода, і вони біжать біля самої ноги, даремно шукаючи захистку.

— Збери всі сили,— каже півень,— це ж для твого добра.

Як хороше було б зараз лягти в холодку на траву й дивитись у небо. Тоді погляд лине в таку глибину, у таку безмірну далеч, що забуває дорогу назад до маленької зіниці.

Але у Блабоні чекає стривожений король Цинамон і ридає ночами короля Цикута. Даремно їм привозять усе нових несправжніх «королівен».

Раз у раз схоплюється з місця король, введений в оману блакитною сукенкою, віялом і золотими черевичками з діамантовими пряжечками, простягає руки короля і, вмиваючись слізми, волає: «Донечко!» А королівни-самозванки замість того, щоб побігти по малиновому килиму, кинуться на шию батькам і закричати: «Мамо! Татуню!»,— вклоняються згідно з придворним етикетом і, приголомщені навколошньою пишнотою, шепочуть: «Ваша величність!»

І король наказує прогнати їх геть. Він стає біля вікна, ластівки зриваються з-під даху, щебечуть, приліпившись до фортечних мурів, де в кожній розколині повно смачної поживи. Дивиться король на тінистий парк, на садки, повні квітів, смикає гумову стъожечку, яка притримує корону, стукає берлом у кам'яні мури й задумано витирає портьєрою слізу, що котиться по щоці.

А ластівки посвистують за вікном, їх підганяє писк голодних пташенят...

Тим часом далеко звідси піщаю дорогою бреде маленька королівна і слухає розповідь Миші-

брата, забуваючи про спеку і втому. Може, ви не вірите?

— Ну то послухайте, що розказує Мишібрат.

— Народилося нас трійко. Я ще очей не розплющив, а вже чув, як об ослизлі балки плюско-тять води Хлюпавки. Мати ховала нас, але старий мельник Питель вислідив, де наше кубельце, і я тільки відчув, як його вузлувата рука гребеться в сіні. Я зашився якомога глибше, не почув навіть крику братика й сестрички, бо вода ринула на колесо, загуркотіли жорна, задвигтили решета, увесь млин заходив ходором, аж борошно сипонуло крізь щілини. Пізно вночі мама кликала дітей, блукаючи в очеретах над водою. Вона нічого не сказала, але я сам здогадався, бо вся шерсть у неї була мокра від роси. Хлюпавка не віддала своїх жертв, тихо лизала букові лотоки і плюскала у греблю. Мати міцно пригорнула мене. Так, ще не побачивши світу, трагічно загинули мій брат і сестра.

— Ох, сіромаха,—зітхає лисиця.

А півень наддає ходи.

— Ну, гайда, не відставати,— підганяє супутників, за суворістю намагаючись приховати зворушення.

— Коли повернуся до Блабони, попрошу батька заснувати притулок для всіх кошенят!— вигукую королівна.

Дивіться, посеред дороги лежить на спинці сонечко. Перебирає лапками, даремно кличе на допомогу. Віолінка нахиляється і, витерши з нього пил, кладе на долоню.

— Я думала, це коралик...— шепоче.

На спинці в сонечка три цятки, воно повзе по Віолінчинах пальцях, кружляє, вертається назад, нарешті вилазить на пучку середнього і підносить надкрілля, точнісінько так, як підіймає спідницю жінка, збираючись перестрибнути через калюжу.

Сопечко, сопечко, розправ свої крильця,
полети на небо, принеси гостинця! —

кричить йому навздогінці Мишібрат.

Сонечко вертається, описує коло над Хитрусею, нарешті сідає їй на вухо. Лисичка неспокійно тріпає вухом, коли це чує шептіт:

— Без вашої допомоги я загинуло б тут від спеки. Щиро дякую. Я відплачу вам добром, от побачите, не було б я Трицятко!

І ось воно вже високо-високо. Всі четверо, задерши голови, проводжають сонечко поглядом, аж поки воно розпливається у збляклій блакиті.

— Я вже його не бачу,— каже півень,— сонце сліпить очі.

І вони рушають далі.

— ...Моя мати так і не виходилася від того горя,— провадить далі Мишібрат.— Часто схоплювалася серед ночі — їй вчувався дитячий плач... Тоді сідала на помості й ридала проти місяця. Хлюпавка була як срібне дзеркало, часом тільки соми підплি�вали до заставок, дотикались до них вусами і, постоявши трохи в задумі, зникали в ковбані під колесом. Однієї ночі мати піжно поцілувала мене і подалася шукати втрачених малят.

Батько мій, славний на всю округу Мишолов Нявчура, десь тинявся цілими днями. Вертаєсь вже ген за північ, мало не вдосвіта. Тоді, розжалобившись, що я такий самотній і недоглянутий, знімав з-над ліжка гітару й влаштовував на даху концерт. Особливо напровесні. Пам'ятаю, мов сьогодні: він стояв, витягши хвоста, на тлі мідного місяця, гітара побринькувала, а він натхненно співав серенади, ворушачи срібними від місячного сяйва вусами. Зачудовані соми аплодували плавцями. Стиха же боніла вода, стікаючи цівочкою з нерухомого колеса. Увесь цар цих хвилин порушував мельник Питель. Він вибігав у кожусі, накинутому на со-

рочку, і, хляпаючи босими ногами по дощанім помості, лаючись на всі заставки, шиурляв на батька стару гирю або поліно. Вимахував руками, наче вітряк крилами, тінь падала на воду, розполохувала сомів, сягала верхівок схиленіх над водою чорних вільх. Нарешті, безсилий причинити нічний концерт, він пускав млин, і жагучий, тоскний спів тонув у шумі й скреготі.

Однієї ночі мій батько, зваблений повнею, скочив на кружало місяця, що стояв над самим дахом. Там, мов на срібній сцені, він співав під гітару найкращих пісень.

На жаль, батько не помітив, що перед світом місяць став підбиватися вище. Я вражено дивився, як він підноситься у срібній гондолі, махаючи міні лапкою. Йому вже не судилося повернутись.

Кілька ночей підряд бриніли його серенади над заснулим млином. Даремно переляканій Питель благав його повернутись. Даремно приставляв драбину. Місяць вже не спустився. Він потроху меншав, і я бачив, як разом з місяцем малів і тоншав мій тато, заворожений білолицім. Кінець кінцем батько став такий тоненький, що я ледве міг його розгледіти на краєчку серпа, він розплівався мені в очах, повних сліз. Перед тим як відійти на той світ, батько кинув у наш бік гітару, і вона, посріблена, прикрашена пучком стрічок, кометою пролетіла зоряним небом. Мені здалося, що вона шелеснула в Хлюпавку. Астрологи вбачали в цьому лихий знак, віщували багато горя й сліз... І справді, через три місяці вибухнула війна з Бла-блашією.

Я лишився сам-самісінький. Навіть гітари не знайшов, тільки часом тихими ночами вчуvalося, кіби її голос долинає з ковбані під млиновим колесом. Може, то якийсь сом пропливав мимо й вусами торкав струни...

— Неймовірно! — вигукнула Хитруся,

— Ну і що? Що ж далі? — нетерпляче підганяла королівна.

Заслухавшись, вони й незчулись, як пройшли чималий шмат дороги.

— Хоч батьком моїм був славнозвісний Мишолов Нявчур, а про діда згадується навіть у казкових літописах... Ви ж, напевно, чули про «Кота в чоботях»? То це він і є... Так от, незважаючи на все це, старий Питель зневажливо казав: «Відколи світ світом, ще не було таких навіжених котів!» Мабуть, він не годен був відчути красу весняної ночі, коли над Хлюпавкою кумкають жаб'ячі хори і стиха шумить вода, падаючи на букові колеса. Мельник Питель і в такій ночі з ліхтарем у руках обходив комору, завалену мішками. Крива тінь повзла по балках. Потім скнара сягав рукою за комин і довго рахував таляри, заховані в латації панчосі небіжчиці-жінки.

Зате цілими днями Питель дрімав, заколисаний туркотінням млина. Коли-не-коли розплізував одне око, але, побачивши мене з мішком на плечах або коло заставки, знову засинав. Моїм обов'язком було відгортати совком висівки, насипати зерно в кіш, а передусім пильнувати, щоб миші не робили шкоди.

Батько мій винищував їх нещадно, тому й дістав почесне ім'я Мишолов. Не скажу, що це приемна робота, ну самі подумайте: після вечері, ум'явши миску яечні з ковбасою й запивши молоком, дово-дилося, за котячою традицією, ковтати мишку, бліду, спітнілу зі страху ще й обсипану борошном. Але довгий час я справлявся з цим обов'язком.

Влітку мишаці родини залишали млин і пере-биралися на дачу, любо відпочиваючи в навколошніх пшеницях, де родичі їхні мали багаті двори. Зате восени, тільки-но затупотять по гонтовім даху негоди, миші сунули назад цілими полчищами, забравши з собою навіть бідних родичів. Скреблися

під підлогою, шастали поміж мішками і хрупали золотисте зерно, що прискало з коша, мов іскри.

Для них я був кровожерний гонитель і кат. Коли сніговий пух засипав поріг, не раз доводилося чуги, як вони хукають на змерзлі лапки й нетерпляче тупцюють у нірках, чекаючи, поки я піду спати.

Матері, блискаючи чорними очицями, співали дітям:

Бережіть свої шкури
від страшного Нячури,
дітки мої!

А я грізно ворушив вусами й освітлював ліхтарем кутки.

Було це якось у січні. Люті морози скували землю, а рвучкі вітри несли колючий сніг і ламали крижані бурулі, що звисали з млинового колеса. Часом з мишачих нірок долинав веселий гомін, там хором співали колядки.

Мені було дуже сумно.

Подавсь я до комори. Крізь щілини пробивалося місячне світло. В цих ясних смугах іскрилися сніжинки. Ліхтар спалахнув синім полум'ям і згас. Я влігся на мішках. Хотілося бути якнайдалі від Питля, що кректав над замацаною книгою, підраховуючи торішні прибутки і ялозячи в ній недогризком червоного олівця. Хотілося згадати свою маму, батька, котрого заніс у безвість місяць. Я лежав, затуливши лапками очі, з яких мороз витискав сліззи.

Коли бачу: поміж мішків, неначе серединою вулиці, з радісними вигуками посувався мишача процесія. Я підскочив, мов на пружинах, і заступив їм дорогу.

Миші скам'яніли. Не сміли тікати, та, зрештою,

кожну з них я щоміті міг придушити лапою. Попереду стояла літня миша в попелястому салопчику, за нею тулився якийсь дженджик у світлих рукавичках і котелку. Далі — чималий гурт святково вбраних гостей.

Коли я моргнув оком, усі зблідли. У дженджика випала з рук бамбукова паличка, але він не наважувався її підняти. Згори я бачив, як зухвалий малюк, що дріботів позаду, скориставшись з розгублення дорослих, почав зв'язувати гостям хвости.

Несподівано мишка в салопчику ступила вперед.

— Шляхетний пане Нявчуро... — заговорила тремтячим голосом. Тоді я побачив, що вона тулила до грудей невеличкий згорточок у мереживі. — Дорогий наш Тиран!

Я пригладив вуса. Миші в задніх рядах, налякані цим жестом, з писком кинулися вrozтіч і враз застигли — їх не пускали зв'язані хвости. Малий пустун з радощів перекинувся через голову, а бабуся, тримаючи внука за вухо, старанно обтрусила з нього пил.

Я не витримав і засміявся. Зрештою, тієї ночі я не зміг би нікого скривдити.

— Ну, говори, голубко, — муркнув тихо.

Побачивши, що я в мирному настрої, всі з полегкістю зітхнули.

Дженджик скинув котелок і нишком витер піт з лоба.

— Ми йшли просити тебе, грізний Нявчуро, щоб ти ласкаво згодився бути хрещеним батьком моєї первістка! — Вона підійшла зовсім близько — я відразу чув дух її напахченої шубки — і подала мені сповите в пелюшки мишаче немовля.

Що було робити? В мене м'яке серце, я охоче згодився.

Коли під радісні вигуки мене з новонародженим

на руках вели на мишачий бенкет, славні мої предки на небі, певно, рвали на собі вуса й кляли свого нащадка, бо ще ніколи, як світ світом, не було такого, щоб кіт та побратався з мишами.

З того часу щоразу, коли я ловив якусь мишу на крадіжці зерна, виявлялося, що то дядечко або тіточка моого хрещеника, і доводилося, перепросивши, відпускати їх. А малий підріс, став такий верткий, і мати часто приводила сина до мене, щоб я його побавив. Вона цим дуже пишалася, бо й сама походила зі шляхетного роду, в її жилах текла королівська кров.

— У миші? Не може бути! — обурилась королівна.

— Атож, бо десь у далекій країні, здається, в Польщі, миші з'їли якогось короля Попеля, і то в його власному замку!

— Чи чувано таке! — здивувалася Хитруся. — Дивина та й годі!

— А куди ж дивилась поліція?! — сердито спітав капрал Пипоть.

— Отож поки я бавив малого, решта шастала по коморі, зсипаючи у шкіряні мішечки борошно та зерно. Дійшло до того, що я мусив стояти на чатах, щоб старий їх не застукав. Але й цього мало, — вони почали вимагати, щоб я сам носив зі спіжарні сало, бо мій хрещеник, мовляв, хирлявий і йому треба добре харчуватись.

І от якось я задрімав. Самі подумайте: цілий день робиць, а вночі мусиш охороняти невгамовних мишей, які так розперезалися, що шмигали по столі, коли я вечеряв. А часто, сягнувши в кишеню по ключі, я знаходив там сонне мишено. Тієї ночі мене зморив сон. Мельник Питель, розбуджений галасом, здивовано тер очі: посеред хати сунувся величезний лантух з пшеницею. Старий подумав, що це йому приснилось, але ні — лантух сміло прямував до дверей, причому виразно чути було голоси цілого юр-

мища мишай, які тягли його на спинах. Питель зірвався на ноги, перевернувши лаву.

У млині раптом посіріло, табуни мишай металися з писком, цілі купи вискачували зі скринь. Мельник стояв занімілій, звівши руки над головою, на якій останні три волосини стали диба, щоб не пропустити цього жахливого видовища. Потім кинувся до мене. Не встиг я опам'ятатись, як господар витяг мене за хвіст.

— Ти знеславив, зганьбив котячий рід! — репетував мельник. — Ти взагалі не кіт, а мишам брат!

Він пхнув мене ногою у крижі, і я покотився по снігу. Почекав, поки його гнів охолоне. По коморі блукало світло, звідти доносились несамовиті зойки. То Питель підраховував збитки.

Я не був певен, що ми з ним розпрощалися на віки, але й досі кульгаю і тому думаю, що він все таки був незадоволений моєю службою.

Роботи я ніде не знайшов, але й не голодував, бо за мною йшла слава мишачого захисника. Хто небудь із далеких родичів моого хрещеника завжди приносив бодай кілька обрізочків, геройчно видертіх із наставлених пасток. «Це нашому улюбленому Мишібраторі», — казали вони зі слізьми на очах, співчуваючи моїй недолі.

— Ти шляхетний котяра, — штурхнув його в бік капрал.

Нараз над головами в них, мов ягідка горобини, повисло Трицятко.

— Дивіться, наше сонечко вернулося!

— Тс-с-с... тихше...

— Пильним будь! Пильним будь! — кричали перепілки у прив'язаних спекою хлібах.

— Гляньте, якийсь віз їде! — гукнув Мишібрат.

Стояла така тиша, що було чути, як осипається пісок з коліс, як рипить упряж і хропуть шкапи.

Пилюга висіла над балагулою, вилася, мов драконячий хвіст.

— Тікаймо! — скрикнули друзі.— Це цигани Мозоль!

Вони зірвалися з місця і, розхиляючи колосся, помчали межею до вже близьких Стогайських борів.

— Ось вони як на долоні! — почули радісний рев цигана.

— Нічого не бійтесь, я вам допомагатиму,— шепотіло Трицятко, в'ючись у лисиці над вухом.

Циган захряс у густих чагарях. Рвонувся що-
сили, тоді ще й ще і, нарешті, виплутав ноги з-по-
між колючих пагонів ожини. Засунув ножа за па-
сок і, чухмарячи голову, вийшов на галевину.

— Гей, Дримбо!

Здаля озвались дочка й син. Вони верталися
захекані, з порожніми руками.

— Ми не знайдемо їх у цих хащах, тату! — за-
волала циганка, вибираючи з кіс листя.

— Якби тут були мої блохи! — Мозоль потер
долонею бороду, потім запустив у неї пальці й про-
шепотів: — Є одна думка! Ставайте хутчій на одну
ногу!

— А навіщо?

— Ти не питай, а слухайся. Я знаю, що роблю!

Він підібгав одну ногу і, схилившись до трав та папороті, забурмотів закляття:

Скачу по росі
на одній нозі,
хусточку стелю черлену:
— Йдіть, отруйники, до мене!
А в діброві
хто зостався —
хробакові щоб дістався!
Згинь — о-о-о-о!

Затремтіли дерева, почувши це закляття, а плющ на старому дубі ще довго колихався, ніби од вітру.

Крізь листя блиснуло кругле око півня і виткнувся гострий ніс Хитруса.

— Пропали ми,— прошепотів Мишібрат, відстуваючи у глибоке дупло, де кулилась перелякане Віолінка.

На галявину зусібіч висипали мухомори і шикувались у стрункі шереги.

Мухомор — дивовижний гриб. Стоїть собі в червоній шапці, загнутій догори або насуненій на очі, у білій панчосі, такий чистенький і безневинний. Та навколо нього завше дивний спокій і мертві тиша. Не літають метелики, не дзижчати мушки. А він стоїть і варить у собі отруту. Ви помітили, що в молодих мухоморів шапочки суспіль червоні, а в старших — густо вкриті білими цятками. Але ви, мабуть, не знаєте, що то — відзнаки. За кожну погублену муху — одна цятка. Лизне мушка схожого на молоко соку й одразу отруїться, згине в муках. Мухомори найгірш ненавидять людей, бо піде хтось із них по гриби, знайде боровика — похвалить, обскребе землю з ніжки, покладе в кошик, а мухомора — ціпком по голові, шапку йому зіб'є, потрощить, розтопче. Тому-то мухомори і збираються великими громадами, радяться, як краще готовувати

отруту. І радіють, коли старенький дідок або підсліпувата бабуся зірве гриб, укине в горщиц, із'єсть і, отруйвшись, тихенько засне навікі.

— Чого тобі від нас треба? — питали мухомори, нетерпляче тупцюючи на місці. — Навіщо нас скликаєш?

— Я хочу, щоб ви відшукали схованку лисиці, півня й кота. З ними є людське дитинча. Тих трьох можете отруїти, але дитини торкатись не смійте! Вона мені потрібна жива! А як не знайдете, оберну всіх вас на порхавки!

— Ох, не треба, володарю наш! З-під землі дістанемо, і ця трійця корчитиметься з роздутими животами. Коли поснуть, націдимо їм до рота отрути! А малу завтра приведемо до тебе!

— Добре, даю вам часу до світанку, але виrushайте зараз же і шукайте пильно, а то... — він виходив з-за пояса бич і цвохнув у них над головами.

Мухомори розбіглися, лиши миготіли в траві їхні червоні ковпачки.

Адже гриби можуть рухатись. Тільки коли їх торкнеться людський зір, вони застигають нерухомо. Але зсунуті шапки, спітнілі ніжки доводять, що ще хвилину тому грибки жваво пробиралися поміж заростями. Іноді натрапиш зненацька на цілі родини, що зійшлися з дітьми, зі щербатими дідами... Гак скрикнеш: «Скільки ж тут грибів висипало!» Звичайно так буває після теплих злив, бо в дощ гриби засиджуються в знайомих, у домочках під корінням, гомонять на м'якому моху, а потім завидна вертаються додому, певні, що нікого з людей не занесе під мокре від дощу, низько нависле гілля.

Найстарший мухомор вийняв з-під пахви карту і подав її циганові. То була лопушина, але вона так висохла й викришилась, що зосталася тільки тоненька сіточка з прожилок, котрі показували,

як пролягають поплутані стежки у Стогайських лісах.

— Ми заженемо їх у болота Мочарника, там ти їх і схопиш. Я позначу це місце червоною шпилькою.— Мухомор витяг шпильку з білого жабо і встремив у карту.— От бачиш, дорога пряма, утрашиш!

Кивнув цигану головою, не скидаючи шапки, і статечно попрямував у кущі.

Звіддалік чути було тупіт і перегукування. Щільним червоним ланцюгом ішла через ліс мухоморяча облава.

Циган розтер затерплу ногу й замислився над картою. Дримба з Лупоном цікаво дивились на нього.

Півень нетерпляче ворухнувся в дуплі. Посипалось порохно, і йому залоскотало в носі. Капрал чхнув, аж загуло в порожньому стовбурі. Циган стривожено озирнувся.

— Мабуть, цей старий дубище потяг забагато соків, от і гикавка напала,— засміялась Дримба.

Друзі завмерли. Серця в них гучно стукотіли. Тільки Віолінка засичала:

— Шкода, що тобі не скрутили голови, когутяко!

Лише Хитруся, тремтячи, стежила за сонечком, а воно покружляло над циганом та й опустилося на карту. Притьмом витягло червону шпильку і само сіло на це місце.

— Чекайте біля фургона,— наказав Мозоль,— і приготуйте мотузя. Дримбо, я подарую тобі лисичу шкурку!

Він ще раз глянув на карту, потім рушив найближчою стежкою до боліт, ідучи на голоси мухоморів, що нишпорили по чагарях.

Півень розпростав крила, а лисиця обтрусила з шубки порохно.

— Що ж будемо робити?

— Треба почекати до смерку, може, пощастить пробратися до шляху... Недалечко звідси є село Скупиці. Там нас переховають.

— Аби тільки хтось не виказав!

— Трицятко ж обіцяло нам допомогти!

— Е, що воно може, сонечко?

Знову з чагарів долинули голоси, зашелестіли віти, хтось наблизався.

— Ховайтесь, залазьте в діру,— підштовхнув другів півень.

Вони причались під заслоною плюща, а галя вину, посвистуючи, перебіг циганів синок. Лупон.

— Чого цей голодранець тут крутиться? — зітхнула Хитруся.

— Тихше, не ворушіться. Треба терпляче ждати!

Скорчившись у своїй схованці, вони дивились, як багряні сонячні промені, пробиваючись між деревами, стають чимдалі косішими. Всередині дупло було забризкане безліччю золотих цяток.

А циган крався поплутаними стежками. Час від часу розгортає карту й дивився, де ота червона позначка. Незабаром побачив, що треба звернути праворуч. Коли глянув через кілька хвилин, виявилось, що збився з дороги. Він зійшов на бічну стежку й побіг підтюпцем, гупаючи підкованими чобіттями по прілому листі та глици.

То сонечко пересувалося по карті, змушуючи його кружляти на одному місці. Вже сутеніло, коли засапаний циган востаннє розіклав план. Крізь плетиво тоненьких жилок просвічувала його брудна лапа.

— Та що ж це таке, стонадцять вітрів! — вилаявся він. — Чорти мене мороочать, чи що?

Мозоль підніс карту до почервонілих очей. Злиплі від поту кудли звисали, мов стручки. Він аж носом водив по назначених стежинах і навіть не помітив, як придушив своїм носярою шляхетне сонечко.

Смертельно поранене, воно скотилося з карти і тільки видихнуло:

— Це за вас, друзі...

Падало м'яко з листка на листок у голубувату сутінь, що курилася над землею, аж поки якась милосердна галузка поклала його на мох. Воно лежало, безживне, зі схрещеними на грудях лапками, як заведено в комах.

З квітів, з дерев, з далекого неба почали спадати великі слізки близької ночі — ночі, прекраснішої за сон. Місяць ходив понад лісом і, вимахуючи ліхтарем, скликав сонми летючих зірок. Легкий вітрець ніс якісь незнані паході.

Циган протер очі раз і вдруге, але сивий туман усе густішав. Листя струшувало з себе росу. Щось невагоме пролетіло й черкнуло його крилом, м'якшим, ніж пух кульбаби.

— Гей, є там хто? — гарконув він.

Ніхто не обізвався. Навіть луна не хотіла повторювати слова цього нелюда. Мозоль побачив у траві пляму холодного світла, схожу на вкляклу постать. Дві стулені долоні, хистки, мов полум'я, хвали щось маленьке й дорогоцінне, несучи його в зоряну вись.

Може, то один з ангелів спустився і, не сколихнувши срібним крилом безмірного простору, забирає на небо самовіддане Трицятко.

Нажаханий циган кинувся в гущавину. Дерева заступали йому шлях, двічі він тріснувся головою об стовбур, щокроку спотикався, бо ожина хапала його за ноги, а тернина безжалісно шпигала колючками.

І він нарешті спинився, наосліп гатячи кулаками й від люті шматуючи карту.

Якщо ви коли-небудь побачите тоненькі, прозорі листяні сіточки, то знайте, що це і є клаптики карти, яку подер Мозоль.

Циган побіг далі. Раптом він зачепився ногою за корінь дуба і, беркицнувши, по пояс провалився в багно. Десять удалині перегукувались мухомори, шукаючи втікачів. Мозоль був сам у болотах Мочарника.

Він ухопився за ожину, навислу над трясовою, але колючі стебла були ненадійною опорою і не дуже помогли. Циган застогнав, відчуваючи, як драговина з цмоканням і плямканням затягає його все глибше. Десять збоку подавали голос сполохані дики качки. Зовсім близько, булькнувші, блимнув мандрівний вогник, пробіг по вкритій рясковою воді, заграв червоним блиском у рубіновій цигановій сечрежці.

Саме в цей час четверо втікачів, скориставшись темрявою, добрели до узлісся.

Півень перший розсунув гілки. У високості кліпали зорі. Ніч була тиха й тепла, як подих дитини. Друзі перестрибнули через рів і тепер уже смілише побралися до села. Обабіч спали дерева.

Враз над ними почувся гучний шум крил і хихотіння.

— Не бійтесь, це сова,— шепнула Хитруся.

— А чому вона засміялась, як Дримба? — спітала Віолінка.

— Ти сонна, от і примарилось казна-що,— заспокоювали дівчинку супутники.

Але вона не помилилась, то справді була Дримба. Страйвожена тим, що батька довго нема, вродлива циганка перекинулася совою, щоб обшукати темні хащі. Вона линула попід гіллям, і птахи нишли у гніздах, побачивши, як її тінь сунеться по місячнім кружалі. Нарешті з туману понад болотом до неї донеслася лайка — там шамотався загрузлий у трясовині Мозоль.

— Зажди, тату, зараз я тебе визволю! — гукнула Дримба, сівши на нижню гілляку.

Тільки по намисті, яке блищає на гладенькому пір'ї, можна було пізнати, що це не звичайна сова. Вона кілька разів махнула крилом і пошептала закляття, що мало повернути їй людську подобу. Під другим крилом вона тримала жмут мотуззя, яким збиралася зв'язати втікачів, коли їх пригнуть мухомори. Тепер кинула кінець батькові, що шалено борсався в лабетах драговини.

Тим часом наші друзі тікали, скільки було духу. Кожен крок віддаляв їх від небезпеки.

Дерева рідшали. Починались поля. Важке відроси колосся завмерло, схилившись додолу. Потім показалися низенькі хати. Ніде не світилось, бо у Скупицях скупилися геть на все, навіть воду з криниці черпали щадливо, навіть рота розтуляли,

неохоче. Були й такі, що дивились тільки одним оком, щоб другого вистачило надовше.

Приятелі наші нагледіли за відхиленими ворітами стіг сіна. Вигребли в ньому глибоку нору, втоптали затишне кубло і після всіх злигоднів міцно заснули. Не чули навіть, як сивим од туману світанком під'їхав цирковий фургон. Циганові коні скубли сіно якраз під їхнім лігвом. Потім зарипіли колеса, і Мозоль рушив у погоню, бо гадав, що втікачі вже далеко попереду.

Тільки закаляні тванині штани, що лопотіли проти вранішнього сонця на даху циганської буди, нагадували про нічну пригоду їхнього власника.

Коли пригріло сонце, у стіжку зашаруділо, і виліз капрал Пипоть. Обтрусив сіно з мундира, пригладив сивуватий гребінь і бадьюром кроком по-прямував на майдан посеред села. Згодом туди мали прийти лисиця й Мишібрат.

Друзі домовились зустрітися на горбочку за селом, під рано пожовклою дикою грушою. Там поділять випрошенні харчі й, розіславши серветку, посідають бенкетувати.

Та що далі заходив півень у тіsnі вулички, то сіріше ставало навколо. Сонця все менше, а болото все глибше. В садках було порожньо. Вони дрімали за щербатими парканами, неначе сюди дочасно завітала осінь. Сонце старанно обминало ці місця, бо щохвилини з хат висипали ватаги хлопчаків і, стрибаючи на одній нозі, зривали цілі жмені

променів, в'язали в пучки й кидали у мішки, заготовляючи паливо на зиму. А того не знали, дурненькі, що проміння замирає і морозного вечора вони витрусять з мішка тільки сплутані шворки, ремінчики та поворозки, якими було скручено світло. Змерзлі скучані розсипали по столах пригорщі золота й срібла і грілися при їх облудному сяйві. А хто бідніший, той сплітав пальці й бив ними об коліна, підманиючи змерзлі вуха ляском, схожим на брязкіт повної калитки.

Дивом дивувався півень. Тут батько хвалить синка за те, що наламав штахет з чужого паркану, там бабуся вірьовкою стягує внучці груди, щоб не так глибоко дихала. Ядучий дим з коминів качається по благенських дахах, обламані дерева світять кривавими ранами, видирають одні в одних гілки, пнутуться до сірого неба.

Тополі стоять так, немов поспиналися навшпиники, подерлися б либонь ще вище, та коріння не пускає.

Постояв капрал Пипоть на вибoїстому ринковому майдані біля іржавого колодязя, подивився тосно на цих млявих людців та й подумав: «Я розбуджу їх, розворушу своєю сурмою». І заграв бадьорий марш.

Враз навкруги потемніло. Зібрався натовп, сірий, вже розбурканий, але понурий. Попереду стояв сам староста Скупендрій Центусик у полатаній свиті. Одежу, яка тут вважалася дуже ошатною, посorомилося б надіти навіть опудало на вгороді. Староста був страшенно худий, бо на роті в нього висів замок, щоб рідше піддаватися спокусі попоїсти. Ключ від замка тримав у себе най-прудкіший у селі хлопець. Коли порожній шлунок бунтувався, Центусик починав ганятися за хлопцем, але, так і не наздогнавши, сідав, захеканий, стомлений,— і голод минав. Зате він навчився по-жирати очима. Умів вовчим позирком гризонути

порося, яке бръюхалося в калюжі, так, що воно, кувікаючи, кидалось навтіки.

Півень грав, з'юрмлені скучичани напирали на нього. Капрал уже не чув пісні, він бачив, як люди простягали руки, шматували мелодію, запихали собі у вуха і, заткнувши їх пальцями, йшли до своїх халуп. Навіть діти підстрибували вгору і зривали ноти, мовби вишні.

— Слухайте, люди добрі, так не можна,— мовив Пипоть, опускаючи сурму.

І раптом похолов: його вже скубли з усіх боків. Він виразно почував, як ласий погляд старости Центусика обмацує його жилаві літки. Тоді капрал зірвав з голови шапку і простяг до юрби скучичан.

— Згляньтеся, допоможіть учасникові війни з Блаблацією! Подайте, з ласки вашої, голодному інвалідові!

Якби на цих людей навели гармату, і то вони б так не злякалися. Сама думка про те, що хтось із них може добровільно віддати хоч одну з надбаніх у поті чола монеток, бодай щербатий гріш, вжахнула їх! У Скупицях зроду-віку ніхто нікого не зарятовував. Усі враз відскочили від сурмача й розбіглися по хатах. Майдан спустів. Капрал чув, як скучичани заставляли шафами двері, як тягли скрині й засували всі засуви, щоб він, бува, не прийшов до них просити милостині.

Тоді півень обчистив болото з острог і сумно почвалав на умовлену зустріч. У животі бурчало, він притискав крилом свій вузлик, а слози капали, поблизкуючи на міdnій сурмі.

— Може, Хитрусі більше пощастиТЬ,— зітхнув він, сідаючи під грушою.

Тим часом Хитруся ходила від дверей до дверей. Якась господиня визирнула й жестом показала: геть! Інша процідила крізь зціплені зуби кілька слів, але так ощадливо, що проковтнула увесь

їхній зміст, і тільки якісь шепеляві звуки впали у простягнену лапку лисиці. Нарешті старостина жінка, Центусичка, розкричалася на Хитрусу:

— Подивіться на неї! Багачка — в шубі жебрає! Та в нас тут ні в кого такої нема! І тобі не сором? То що ж — я мушу від свого рота відірвати її віддати тобі?

— Але ж я в цій шубі народилася!

— А мені яке діло? Ти багата, й квит!

Перед тим як щільно зачинити двері, старостиха насварилася коцюбою, а чоловік приклав пальць до замка на губах, наказуючи їй не витратити марно слів.

Мишібратові, який смиренно зупинявся біля хаті, обгорнувши хвостом запилюжені чоботи, несміливо м'яв у лапках капелюха, звеліли виловити всіх мишей у селі — тоді, може, одержить грошик. Але миші тут давно перемерли з голоду, тільки їх мізерні тіні шаруділи в порожніх стодолах.

Так і Мишібрат пішов ні з чим, сумно звісивши вуса, а за ним прибігла Віолінка.

— Що ж ми єстимемо?

— Сказати правду, нема анічогісінько,— почував потилицю Пипоть.

Село огорталося димом і туманом, ніби юному шкода було навіть показатися. Стояла тиша. Жодна пташка не гніздилася тут, тільки вітер доносив чалапання скнар, що бродили заболоченими вуличками. Насувалися хмари. Було душно, як перед дощем.

Хитруся жменькою крихот годувала зголоднілих бліх.

— А тепер грайтесь собі гарненько.— Вона обтрусила лапки й загнала їх на подолок.

— Якби я була блохою!— захлипала королівна.

А Мишібрат, затиснувши в лапі камінь, обходив круг стовбура й додивлявся, чи нема де грушки. Але дерево було напівусохле, понівечене, і тільки високо-високо золотилася жменька дрібних терпких плодів.

— До найближчого села ще йти та йти!

— Я вже не здужаю й кроку ступити!

— То наберіться терпцю, полежте собі тут, а я піду, може, щось добуду.

Півень зняв з плеча сурму й поклав біля вузли-

ка, з яким розлучався неохоче. Хитрусі навіть здається, що він нишком погладив свій згорточок крилом.

— Постережіть мої манатки, а я почимчикую.— Він з жалем глянув на подерті чоботи й заіржавілі остроги.— Ненадовго вже їх вистачить...

— Коли доберемося до Тулеби, я справлю тобі нові,— недбало махнула рукою королівна.— Тільки скоріше йди.

Поки друзі могли його бачити, капрал Пипоть крокував, випнувши груди й весело посвистуючи, але як тільки зайшов за дерева, одразу присів на землю і, охаючи, скинув чоботи, щоб далі чапати босоніж. Боліла натерта п'ята. Він оглянувся назад. За селом дорога знову пірнала в ліс, отже, не було падій знайти там щось для товаришів.

«Хоч ягід їм назбираю»,— вирішив він.

На жаль, ягоди вже відійшли. Тільки де-не-де висіла самотня суниця, розпарена й аж надто солодка від надміру сонця.

Розсугоджуючи гілки, півень хоробро заглибився в ліс.

Трохи згодом прошмигнула Хитруся, шукаючи гриби. «От коли б якусь курочку знайти»,— усміхалася вузькими губами, визираючи серед моху жовтенькі шапочки.

Згадалися їй чвертки холодних печених курчат, які вона розгортала з шелесткого пергаментного паперу. В обмощених сіном баклагах булькав сік з порічок. Гарні були пікніки з дітьми поміщика Індика. Повіз заклечаний березовим гіллям, весела метушня, у вистеленому серветками кошику поденькоють склянки.

Зненацька мало не над самим вухом у неї гримнув постріл. Замріяна лисиця тільки ойкнула, з переляку вискочила зі шкури і дременула в ліс, притискаючи лапки до серця.

З гущавини вистромився здоровенний носяра,

кольором так разюче схожий на півонію, що над ним завжди пурхали метелики. Вони щойно й перешкодили стрільцеві цілітись, і він схібив.

Мисливець зсунув на потилицю крислатий капелюх, прикрашений фазанячим пером.

— А хто ж це за нами підглядав? — пробурмітів він, побачивши розсипані гриби, хустинку й лісячу шкурку. — Здається, ми когось настрахали, — всміхнувся задоволено, вішаючи шкурку на руку. Потім застромив за пояс димучий пістоль і, наморщивши лоба, глибоко замислився.

Півень почув постріл і став продиратися крізь чагарі в той бік, де розплি�валася смуга порохового диму.

— Я вже висохла з голоду, — запхикала королівна, — невже все життя в мене замість живота буде отака яма? Коли ж я, нарешті, його напхаю?

— Хочеш, я розкажу тобі казку про моого дідуся, Кота в чоботях?

— Подавися своєю казкою! — пирскнула Віолінка. Глянула вгору: поміж листям гойдалася од вітру маленька жовта грушка. На вигляд вона була дуже смачна. — Зірви її мені!

Мишібрат слухняно скинув чоботи і босий подряпався по стовбуру. Нарешті добрався до гілки, де висіла грушка. Тепер йому було вже легше. Королівна, задерши голову, стежила за котом.

— Ну, швидше! Та кидай же!

Коли грушка впала додолу, Віолінка пожадливо вкусила її і скривилася, бо зразу набила оскуму. Та й ну плювати, ще й ногами затупотіла.

— Ой, яка гидота!

І раптомугледіла вузлик капрала Пиптя.

— Може, тут якісь харчі! — вигукнула вона, силкуючись розв'язати кінці хустки.

— Не займай! — крикнув згори Мишібрат. — Почекай, я вже злажу.

— Ану ж я щось знайду,— цікаво щебетала Віолінка.

І перше ніж кіт зліз на землю, королівна вже перебирала півневі скарби. Медалі, котушки ниток, гудзики від мундира, помаду, якою він червонив сивуватий гребінь... А тоді розгорнула мох і з тріумфом вийняла куряче яйце.

— А це що?— вигукнула, підносячи його над головою.

Тепер уже вона стала командувати збентеженим Мишібратом. Звеліла розпалити вогнище, і ось уже яйце пеклося в попелі.

— Я давно мала підозру, що він за нашою спиною об'їдається. Коли думає, що ми спимо, вічно шарудить своїм вузликом. От бачиш, який підлій цей жовніряка,— і не подумав поділитися з нами...

— Не може цього бути, я ж його знаю.

— Пхе, я його знаю краще,— Віолінка показала рукою на яйце в попелі.— У цьому він весь— себелюб і хвалько!

— Ні, я ніколи в це не повірю,— захищав приятеля Мишібрат.

— Ну то ѿї не вір! А ти яке любиш — м'якеньке чи круте?

— М'якеньке,— соромливо прошепотів кіт.

Над кволим вогником зі жменьки торішніх трав та гіллячик у хмарне небо курів гіркий дим.

— Не обертайтесь,— почувся позад них благальний голос, потім шурхіт і тихий плач.

— Хто там?— здригнулась Віолінка.

— Це ти, Хитрусю?— здивувався найжачений Мишібрат.

— Мене пограбували,— захлипала лисичка. Вона була майже гола, тільки сяк-так прикрилася великими лопушинами. Хвіст, рожевий, безшерстий і тонкий, як у пацюка, сховала за спиною.

— Та на неї ж гидко глянути!

— Хтось вистрілив у мене, коли я збирала для вас гриби...

— Не плач, Хитрусю, ми купимо тобі шубу в першого-ліпшого барана.

— Що ж то за лис у баранячій шкурі! — Хитруся аж пересмикнулася.

Але це були тільки втішливі слова, бо хоч барани її легко розлучаються зі своїми кожухами, друзі не мали ані гроша. Навіть їсти було нічого.

А яйце?

Воно лежало в теплому попелі, вигрівалося, хоч хмизу більш не підкидали і вогонь погас.

— Коли б хоч капрал був! — простогнала Хитруся, в розpacії ламаючи лапки. — Як же я покажусь на очі людям?

— Про Пиптя помовка, а Пипоть тут! — вигукнув півень, виходячи з-за дерева, слідом чвалав бородань з буряковим носом, а над ним хмарою вилися метелики.

— Це він! — скрикнула Хитруся і чкурнула в зарослий лопухами рів.

— Стій, Хитрусю! Хитрусенько! — покликав півень, вимахуючи рудою шубкою.

Королівна стояла, роззявивши рота. Ніхто не помітив, як це сталося, просто щось майнуло — і Хитруся вже сиділа у своїй пухнастій шкурі. А отої грізний муж тиснув її лапку, занурюючи її раз по раз у буйні хвилі своєї бороди, і звідти долинало гучне цмокання.

— Цілу ручки пані добродійці і покірно прошу вибачити, — промовив він, витираючи піт з чола.

А тим часом до них наближалася карета з притороченими на даху скринями. Коней вів за повід білявий лисуватий чолов'яга. Шия в нього була обмотана жіночою панчохою, при поясі висіли дві баклаги. Потім дверцята відчинились, і з карети вискочив маленький чоловічок. Гордо розправив

вуса, що досі були закинуті на плечі, й заворушив ними, немов цвіркун перед тим як засюрчить. Ву-са стирчали врізnobіч, а завдовжки були цілих дев'ять ліктів.

— Це мої товариші: Юлій Коркотяг і Макарій Гуляйнога.

— А хто ж ви такі?

— Запопадливі Пасічники!

— То в них є мед,— облизалась королівна.

— Ось який мед!— ляснув Коркотяг по напханому золотом капшуку.— Дивіться, онде наша пасіка й працьовиті бджілки,— він глузливо засміявся, показуючи на оселі скнар у долині.

І розповів таку історію.

Всі троє колись жили в Скупицях. Юлій Коркотяг був там учителем. Але школа стояла пусткою, бо хто ж би марнував час і гроші на таку дурницю, як наука, падто ж наука поетики. А треба вам сказати, що кілька віршів Юлія Коркотяга були навіть уміщені в столичних газетах. Щоразу, коли щастливо надрукуватись, він ішов за село, на роздоріжжя, і мріяв про лавровий вінець. Блукавчи так у задумі, натрапив на якогось маestro Шекспіра, той у руїнах неподалік проводив репетицію зі своїм мандрівним театром. Схвилюваний сценами, які встиг підглядіти ще до того, як театр нап'яв шатро на ринковому майдані столиці, Юлій почав підписувати свої твори псевдонімом «Офелія з Тулебі».

Але скороминущий успіх не рятував його від безгрошів'я, він був вічно голодний і худий. Якби ве словники та королівське видання творів графа Майонеза «Як я уникнув помилок Ганнібала у війні з Блаблацією», котрими він напихав собі кишені, середньої сили вітер легко міг би його знести.

У Скупицях Коркотяг заприязнівся з іншим майстром, уже не слова, а бритви,— перукарем Францішком Кровоточієм. Оскільки в Скупицях

не знайшлося такого марнотратника, який схотів би стригтись і голитись, бо зайве волосся тут виривали один одному в безупинних сутичках і бійках, то і йому загрожувала голодна смерть.

Третій був колишній будівничий, Гілярій Кутик. Вже троє поколінь Кутиків жили надією, що в Скупицях почнеться якась будова. З цим останнім із Кутиків мали згаснути і рід, і надія.

Отож одного вечора Коркотяг, Кровоточій і Кутик зійшлися та й поклали, обтерши болото з ніг своїх, негайно податись у широкий світ. Так і зробили.

Після восьмиденних мандрів зустрілись їм повози театру Віллі Шекспіра, що повертається з Тулеби. Маestro так кохався в різних жорстокостях, що порадив їм — він запевняв, буцімто цього вимагає справедливість, — стати розбійниками (звісно, коли трохи підхарчаться й піддужають), щоб одержувати належну їм частину суспільного прибутку. Він таки й спорядив їх, щедро наділивши театральним реквізитом: капелюхами, пістолями, алебардами та вірьовками.

Так виникла Спілка Запопадливих Пасічників. Францішек Кровоточій прибрав ім'я Грізний Гуляйнога. Кутик запустив довжелезні вуса, які натирали воском, і вони стирчали врізnobіч, мов дві рапіри. Маленькі пташки навіть сідали на них, думаючи, що то гіллячки, і своїм без журним щебетом псували грізний вигляд ватажка розбійників.

— Коли я з ними здибався, вони саме готувалися вибирати мед, — сказав півень.

— Мед ми вибираємо звичайно двічі на рік, — пояснив Коркотяг.

— І вам це завжди вдається?

— Завжди... Робимо це так: ззаду карети прив'язуємо дірявий мішок з мідяками і чвалом їдемо через Скупиці, а ці зажери кидаються нам навздо-

гіи, б'ючись за кожен грошик. Женуться за каретою день або два, а ми тим часом спустошуємо хати й вибираємо зі сковків накопичене золото.

— Але хіба ж так можна?

— По-перше, ми це робимо з педагогічних міркувань, щоб вилікувати їх від мерзенної вади — скупості. По-друге, половину взятку ми завжди віддаємо бідним, саме тим, кому вони ніколи б не допомогли. Ви ж учені, пані,— звернувся він до Хитрусі,— знаєте, що кожне королівство тримає при скарбниці таких чаюдіїв, котрі вміють за допомогою кількох заклять підскубти шановних громадян.

— Панове, друга година, час рушати!..

— А ми ось якраз бідні,— нагадав Мишібрат.

— Ну то раджу вам зачекати, поки ми скінчимо вибирати мед, тоді одержите сповна свою частку. Хіба що дуже поспішаєте...

— Грошей нам не треба, дайте тільки чого-небудь попоїсти,— квоктав півень, витягаючи дзьоба до клунків на даху карети.

Юлій Коркотяг спритно вискочив на дах, порозстібав ремені й вийняв із кошика хлібину, три лікті ковбаси, півпирога зі сливками і обплетений рогозом бутель соку.

— Кому пора їхати...—зітхнув Гуляйнога.

— ...тому треба перекусити,— доказала Хитруся, вправно роблячи бутерброди.

Всі наминали, аж за вухами лящало.

Карета, глухо туркотячи, вже в'їджала в туманне провалля поміж хатами Скупиць. З брязком сипались мідяки проти західного сонця. Двоє Пасічників кралися задвірками, очікуючи, коли село спорожніє, а Коркотяг, сидячи на передку, цьвохкав батогом і виспіував на все горло:

Ми розбійники із лісу,
в скупії стріляєм з кріса!

Гу! Га!
А котрі твердоголові,
тих сокиркою по лобі!
Гу! Га!

Скнари вироїлися з хат. На знак старости Центусика всі збилися докупи і міцно взялися попідруки.

— Цього разу вам не вдасться! Ми пам'ятаємо, як ви нас обікрали! Нема дурних! — кричали здаля.

Карета даленіла, брязкіт мідних монеток чимдалі тихшав. Раптом якийсь хлопчак прорвався крізь кордон і кинувся збирати дрібняки в шапку. Решта стерпіти цього не могла. Ланцюг сплетених рук розірвався. Забувши про гіркий трирічний досвід, скучані бігли і, раз у раз нахиляючись, вихоплювали з-перед носа одне в одного мідяки, що сипались у болото. Скоро село збезлюділо, всі гналися за каретою.

— Вдалося-таки, — прошепотів Мишібрат, захоплений спритністю розбійників.

— Так цим скупиндрягам і треба, — тупнула ноговою королівна.

Хмарилося. Хоч зрідка подихав вітрець, було парко, душно.

— Ну, і нам пора...

Хитруся, що навколішках складала припаси, звела на півня очі, насилу відірвавши їх від ковбас та хліба, і мовила:

— Капрале, що б ми робили без тебе, ти наш заступник і найкращий товариш.

— Ти врятував нас від голодної смерті,— додав Мишібрат, розчулено обіймаючи його.

— Е-е, не перебільшуйте...

— Як тобі пощастило забрати в них мою шубу?

— Ну, шубу він віддав сам, і навіть радо.

— Радо?

— Розумієш...— тут півень почав чухати шию і спину.— Ну, розумієш,— блохи!

— Що?

— Це блохи захищали твою шубу.

Хитруся зашарілась і шепнула:

— Мої любі, мої вірні блошенята...

У відповідь почувся дружний радісний і ніжний писк.

— А я все одно вважаю, що це не півень, а свиня! — крикнула королівна.

Сторопілій капрал оглянув свій гребінь і хвіст. Проте не помітив, щоб у чомусь змінився: він був тим самим змордованим війною півнем.

— Віолінко, що ти кажеш!

— Тільки свиняка може ховати їжу, а вночі обжиратися нишком, і це тоді, коли всі ми голодуємо.

— Присягаюсь, я ділився з вами всім, що мав!

— А я знайшла в тебе яйце!

Півень зблід. Ще ніколи його не бачили таким схильзованим, у такому розпачі.

— Що ви зробили з моїм яйцем?!

Він перетрусив вузлик, кидався то туди, то сюди, хапаючись за голову.

— Воно там! — крикнула Віолінка. — Мабуть, уже круте!

— Ой леле! — зойкнув Пипоть. Упав на коліна, розкидав попелище і, витягши нагріте яйце, став дмухати на нього, щоб остудити.

— Бачите, якогось нещасного яйця нам шкодує! — писнула королівна.

— В цьому яйці був мій синок, — простогнав півень, а слізози так і капали йому з дзьоба.

Всі заніміли, приголомшенні цим признанням і, мовчали довгенько.

У глибокій тиші вони почули легеньке постукування, неначе хтось ішов уздовж мурів в'язниці і, б'ючи в них пальцем, шукав потайний вихід.

— Що ти наробыла, капосна дитино! — гримнула на малу Хитруся.

— Овва, який страх! У нас у замку яєць копи...

— Тихо, та помовчте ж нарешті! — крикнув піввень, прикладаючи яйце до вуха. Хвилинку він стояв, зосереджено прислухаючись. Сумніву не було. — Сталося! — видихнув він.

Друзі обережно передавали яйце одне одному. Зворушені, прислухалися до порухів малюка, вже навіть видно було крихітну дірочку, з якої стирчав дзьобик. Очевидячки, тепло вогнища прискорило появу курчатка на світ.

— Мій синочку! Коханий мій! — піввень обсирав яйце поцілунками. — Ти живий... Ти все-таки живий...

— Але що ми будемо робити, коли він вилупиться? З таким малям у дорозі клопіт...

— Тоді можна його засмажити і з'їсти, — сухомовила королівна.

— Ах ти, невдячне дівчисько! — скрикнула лисиця. — Ти не варта нашої уваги й піклування.

— Боже, ти чуєш і не гримиш! — заламав лапки Мишібрат.

Бог почув. Загуркотів грім. Бліскавиця зеленою шпагою розпанахала темно-синє хмаровиння. Груша затремтіла, одна терпка дичка гунула об землю. Великі кульки скісного дощу залопотіли по листі.

Мандрівці кинулись бігти. За ними високою стіною з шумом і громом ішла гроза.

Знов настали погожі дні. Спекотний серпень приносить із собою дзенькіт клепаних кіс, сухий хрускіт підтятого колосся. Сповнені блакиттю струмки ледве течуть серед лук, де старі лелеки навчають своїх малят полювати на зляканіх жаб. Душно пахнуть ліси, часом розгойдає вершечки ялин білка, майнувши вогненним пухнастим хвостом. Шишки, заткані золотими нитками живиці, з рожевих стають бурими, твердішають і, з сухим тріском б'ючись об гілки, падають у мох. Галяви - аж фіалкові од ніжних дзвоників, хоча й верес починає вже синіти на зрубах.

А смерком, коли змовкне вечірній дзвін і впали роса, вертаються з поля натомлені трударі. Липкі від поту сорочки провіває теплий подих близької ночі. Люди сідають на прильяхах, слухають, як

спокійно риплять журавлі, плющить вода в жолобах, а то рантом затупотить, захропе споханий жеребчик. Часом якась зірка, задивившись у свій відбиток, зеленою блискавкою шугне з неба в став.

Але радості не відчувається. Всіх пригнітила загроза близької війни. Королівни досі не знайшли. Тому люди гомонять собі, а самі тривожно дивляться в темряву. Вчувається їм, ніби десь б'уть барабани й гуркочутъ колеса гармат. Але то шелестить, зачіпаючись за кущі, солома, ідуть з поля останні хури, високо наладновані золотими снопами, що пахнуть хлібом і ситістю.

Тоді всі зітхають з полегкістю, заспокоються й лагідно всеміхаються, а нічні метелики, приваблені білими сорочками, легко черкають об задумані обличчя.

Саме такої пори підходили троє друзів до мурів Тулебі.

Хоч Віолінка не попросила пробачення в півня, той їй великодушно простив.

«Мала ще, та й розпещена, їй і невтямки, що чинить мені кривду»,—думав він, тулячи до грудей яйце.

Рух на шляху ставав чимраз жвавіший, відчуvalася близькість міста. Мандрівники повеселіли. Мишібрат насвистував і задоволено мружив очі, уявляючи збиті пухові подушки, в які бухне увечері десь у зайді. Тільки королівна йшла неохоче, сумна і зла. В душі вона заприсяглася, що така, споганіла від циганових чарів, пізацо не піде до королівського двору. Подорожніх минали селяни, які верталися з порожніми кошиками, молочниці з бідонами за плечима.

За капличкою, схованою у вільшняку, супутники почули пронизливий свист і радісний крик. То паровоз, що тягнув дев'ять вагончиків, змагався з диліжансом, запряженим шестериком коней. Пасажири, вихилившись із вікон, погукували на ма-

шиніста, той кидає дрова у відкриту топку. Довгий, немов шпулька від ниток, обплутаний дротом димар сичав і димів. Якийсь дідок, щоб зберегти пару, замість паровозного гудка, дудів у згорнену трубкою газету. Троє хлопців, аби полегшити поїзд, бігли вздовж колії, а за ними з гавкотом стрибав пес. Якийсь фертик вискочив з першого вагона, нарвав на луці квіток і плигнув на буфер біля кондуктора з червоним прапорцем у руці. Потім по дахах став перебиратися наперед, щоб вручити букет нареченій. Двоє малюків, яких притрумувала занепокоєна мати, звісилися з вікна й маяли гаптованими підтяжками сонного батька.

А внизу мчав диліжанс. Поштмейстер то ляскав батогом, то, вхопивши ріжок, весело побекував. Кілька вусатих шляхтичів, що бридились тиснявою в закіплюженому поїзді, пообіцяли йому ціле барило пива, як виграє перегони. Тепер вони не дбали помахували руками машиністові, що надсаджувався коло топки, й курили люльки, набиті запашним листям м'яти. Так, у хмарі куряви, гуркочучі колесами, диліжанс скотився з пагорба й помчав до міської брами.

— Ходім подивимось, хто переможе! — запропонувала Віолінка.

І всі побігли. Коли спинились на вершині пагорба, вдалині блиснуло місто, спалахнули золотом вежі храмів. Поміж тополями, що кидали довгі голубуваті тіні, нісся повитий курявою диліжанс.

Будинки вилискували полив'яною цеглою, зграї голубів купалися в блакиті. Здалеку долітав гомін людей базарів і поважний дзвін дзигарів, що били шосту. Вгорі, над темною зеленню парків, над червоновою карбованою черепицею стрімких дахів здіймалися, віщуючи погоду, легкі димки. Аж сюди доносився запах вечері, що булькотіла на вогні.

У північ затуманилися очі. Там кожен має свою домівку, стіл, на якому шелестять пергаментом

книжки, лагідну дружину, що цілющим дотиком проганяє з чола всі турботи, і альков, де після цилоденної праці вони засинають, овіяні паходчами квітучої резеди. А за прочиненим вікном, у садку, запізнілій птах заспіває, місяць проведе ліхтарем по шафах, люстрах і буфетах.

Алебардники погукують:

Қаганця гасіті і свічку,
бо прийшла вже темна нічка!

Засинають городяни, заколисані буркотінням годинників, і ніяк не вгадають, що це так пахне — волосся любої дружини, а чи покоси в отчім краї.

Простяг півень крила, неначе хотів пригорнути до грудей це найдорожче в світі місто. Скільки разів ходив у бій за його мирне життя і навіть сьогодні ладен загинути — він, ветеран, бездомний бурлак...

Перед його затуманеним слізьми зором місто мріло в голубуватому серпанку, далеке й принадне, мов чарівний сон.

Схилився півень, ніби намагаючись затримати це видиво, а яйце вислизнуло з-під пір'я та й покотилося зі схилу, постукуючи шкаралупкою.

Коли Пипоть нарешті вхопив його і в розpacі оглянув з усіх боків, воно було геть потовчене, а курча вже вистромило прикрашену гребінчиком голівку й сміливо роздивлялося навкіл.

— Що ж з ним робити? — забідкався півень, хоч серце в нього шалено билося з радощів. — Де ж я знайду йому няньку? Як же ж невчасно ти надумав народитись!

— Який гарненський півничок! — милувалися супутники, обступивши його. — Викапаний тато.

Вони були вже недалеко від брами. На камені при дорозі сидів дідок і, пихкаючи люлькою, закле- пував дірявий казанок. Махорчаний дим то підій-

мав накривку люльки, розпливаючись у вечірньому повітрі, то зникав у глибині цибуха. Дідок приспівував:

Я лудильник пречудовий,
посуд вам зроблю як новий.
Підрихтую казанок —
задзвенить, немов дзвінок!

Раптом півневі сяйнула щаслива думка.

— Майстре,— попросив він,— стягни дротом оцю шкаралупу, вирятуй мене з біди! Малий, бач, непроханий рветься на світ!

Дідок поправив окуляри.

— Цілий вік я дротую і заклепую, а такої роботи ще не траплялося.

Поліз він у торбу, видобув найтоншу дротинку і обплів потовчену шкаралупку мереживною сіточкою.

— Татусю, випусти мене на хвилинку, я тільки ніжки випростаю,— пищало курчатко.

Але півень з ніжністю пояснював синочкові:

— Не час мені тепер дружину шукати, не сьогодні-завтра війна, а з першою-ліпшою куркою зв'язатись — ні, нема дурних. Нічого не вдієш, синку, доведеться зачекати, поки твій татко розбагатіє, купить десь клаптик землі й поставить пристойний курничок.

Яйце було вже скріплене, подорожні подякували та й пішли далі.

На фортечних мурах обабіч брами були наліплені величезні афіші.

ЗАВТРА??? ЗАВТРА!!!
ВЕЛИКА ВИСТАВА ЦИРКУ
КРУЧАНО!
МОТОРОШНЕ ДРЕСИРУВАННЯ ХИЖИХ
БЛІХ МАЕСТРО
МОЗОЛЯ!

Посередині був намальований циган, він, усміхаючись, крутив бичем над купкою бліх, а ті шкірили гострі зуби. У присмерку здавалося, ніби його руки в білих рукавичках простяглись до стомлених мандрівниць і зараз він сам зіскочить до них.

Мишібрат вдивлявся в афішу, настовбурчиваши шерсть.

— Чує мое серце, він принесе мені нещастя. Безталанник я, безталанник!

— Не зважай на безглазді передчуття,—ласково поплескала його Хитруся.— Тут, у місті, нам нічого не загрожує.

Несподівано з темної арки виступив оглядний чолов'яга і, розштовхуючи черевом роззяв, кинувся обіймати півня.

— Кого я бачу! — загримів він, сердечно з капралом розцілувавшись.— Де ж це ти так довго пропадав?

— Гармаш Бахкало! — міцно ляснув його по плечу капрал Пипоть.— Здоров, старий друго!

— Щось ти змарнів,— співчутливо оглянув той півня.— Може, забагато теє...— і він кахикнув у долоню.

— Та де там... Зате ти цвітеш,— капрал жартома штурхнув його в кругле черево.

— Еге,— зареготав гармаш,— росте в мене ця могила над колишньою лицарською славою. Я тут держу добрий заїзд, іноді згадуємо з товаришами давні часи, і тільки тебе, капрале, бракує в нашій компанії... Так, так,— бубонів він, беручи півня під крило.— Ходімо до мене, жінка зрадіє. Погостюєш — не пожалкуеш.

— Я не сам,— пробурмотів Пипоть, показуючи на Мишібрата й лисицю, що пригортала сонну королівну.— Не хочу вас стісняти...

— Дурниця, не церемоньтесь, місця в нас, дя-

кувати богові, доволі... І перекусити знайдеться. Ходіть усі,— підштовхував їх поперед себе черевань.

Тільки-но вони увійшли до заїзду, як на мурах заграли сурми. Якийсь чоловічок вилазив на драбину й засвічував перед будинками ліхтарі. В присмерку з грюком зачинились міські брами.

Тулеба вкладалася спати.

Коли королівна в сорочечці підбігла до вікна, був свіжий ранок. Зубчасті тіні кам'яничок лежали по той бік вулички; вгорі, в ясному осінньому небі, по вінця налитому світлом, танцювали зграї голубів.

— Прокинулась, ясочко! — мовила Хитруся, на-кручуючи волосся перед люстерком.— Одягайся швиденько, підемо до замку...

Віолінка глянула на себе в люстро. Поряд з витонченою лисиччиною мордочкою — веснянкувате, ще опухле від сну личко.

— Не піду, і з місця не зрушу! — запищала вона, вимахуючи руками.— Невже ви не розумієте, що мені соромно?

І не встигла Хитруся обернутись, як вона гулькнула під перину й зашилася між подушки.

— Капрале, на поміч! — покликала Хитруся, намагаючись витягти її з розворушеної постелі.

— Доброго ранку, мої любі! — привітався півень, брязкаючи начищеними до бліску острогами. — Що це ви тут виробляєте? — лупав оком на ковдру, яка ходила ходором. До пізньої ночі він просидів, гомонячи зі старим бойовим товаришем.

— Я не піду, чуєте, я не хочу! — пацала ногами мала.

Мишібрат розчинив вікна. Прохолодне, різке повітря сповнило кімнату. Голуби, розправивши крила, опускались на підвіконня й цікаво зазирали всередину. У вікнах навпроти вже вилежувались проти сонця пузаті подушки та смугасті матраци.

Королівна змерзла і скоро дала себе вдягнути.

Потім поснідала, і вони всі разом вийшли з заїзду.

— Обіцяю тобі, що така ти до замку не підеш, — промовив капрал Пипоть. — Спершу ти повинна знов стати гарною.

— І доброю, як колись, — нявкнув Мішібрат.

На вулицях було вже людно. Снували сюди-туди міщани. Оксамитні куртки, червоні й жовті, мигтіли у строкатому натовпі. Шурхотіли коміри з цупкого мережива, на грудях побрязкували золоті ланцюги. Скромно спустивши очі, виступали матрони, оточені служницями — рум'яними сміхунками. Минаючи їх, півень зальотно блискав оком і підкручував ус.

Посеред вулиці, по нерівному, вимощеному кругляками бруку, торохтіли вози, запряжені мулами й волами. Зрідка автомобіль, оглушливо гудучи, продирався в цій тисняві, щоб спинитись на першому ж розі. Шофер вискачував і, поправивши окуляри, величезною ручкою накручував пружину. Часом гайдуки, потрясаючи палицями з в'язками голосних дзвіночків, вигукували: «Дорогу найдостой

нішому радникові Іларіону Грижі!» У вистеленому оксамитом паланкіні дрімав на подушках опасистий радник, а секретар, скорчившись у нього в ногах, півголосом читав рубрику про вибрики золотої молоді в газеті «Тулебська сурма».

Здалеку сяяли, вбираючи в себе сонце, панцери королівських гвардійців. Тоді Хитруся на хвильку спинялась і перед вітриною поправляла кучерики та бант на граціозно вигнутому хвості. А півень віддавав їм честь. Вони ж відповідали недбалим уклоном, зневажливо поглядаючи на його вицвіль, полатаний мундир. Чи ж міг зацікавити цих придворних дженджиків наш старий служака?

На перехрестях бульдоги в поліцейських мундирах, з тупими, лютими мордами, регулювали рух, вимахуючи білими паличками. Сліпий від старості дрізд, сидячи в стійній ніші, вигравав на флейті простеньку мелодію, і монетки густо сипалися на мідну тарілочку.

— Пройдемо ще Вергуновою вулицею на Ринок приємного чхання, а тоді вже вирішиш сама.

— А чого він так зветься? — здивувався Мишибрат.

— Зачекай, побачиш.

Друзі пройшли Голярським заулком, де бліскали бритви, а перукарі, лопотячи білими халатами, тупцювали навколо клієнтів, що ледве впізнавали еласні обличчя під хмаровинням кучерявої піни.

— Поглянь-но! — шепнула Хитруся.

З прочинених дверей вивалився циган Мозоль, відсвіжений, напахчений, з рукавичками й котелком у руках. В чорному, лискучому від брильянтину во-лоссі відбивалося осіннє небо. Він весело посвистував, а рубінова сережка гойдалась у вусі, мов стигла вишня.

— Тихше!

— Не бійтесь, тут, серед натовпу, він нічого нам не зробить,

Вони постояли в підвір'ї, поки циган зник за рогом.

Ще один перехід — і ось вони вийшли до Ринку приємного чхання.

Осіннє сонце заливало майдан, що мінився різними кольорами — червоним, жовтим, синім. Здалеку долинав гамір та голосні вигуки продавців. З яток звішувались пучки городини, пірамідами громадилися золотисті кулі гарбузів та динь. Оси кружляли над кошиками солодких груш, рум'яних яблук, укритих туманцем сливок. А обабіч — безліч закусочних, сила-силенна пекарень та кондитерських. З гостинно розчинених дверей било пряними паощами імбиру та мускату і невловним запахом припаленого цукру й варення, яке витекло із щойно спечених тістечок.

Голуби літали над головами, скрипіло відро в колодязі, прикрашеному мідними тритонами. Поряд східний купець, гортанно погукуючи, розгортає веселку шовкових хусток.

— Як тут гарно! — прошепотіла королівна.

Аж раптом паощі садовини та здоби, що линули від яток, залоскотали їй у носі, і вона гучно чхнула.

— На здоров'я! На здоров'я! — підіймали капелюхи ченіні городяни. — Це ж і є Ринок приємного чхання!

Вже ї півень витяг картатого носовика і довго витирав дзьоб. Купці, поблажливо вислуховуючи їхні похвали, раз у раз заплющували очі і з блаженною усмішкою втягали солодкі аромати м'ясистими носами.

— Ходім до кондитерської, треба порадитись.

І вони стали проштовхуватися поміж міщенками, що завзято торгувались.

Одна індинка зі стурбованім виглядом заспокоювала свого чоловіка, котрого дратував червоний колірстиглих помідорів.

— Подивись! Бачиш тих двох, отам? — штурхнув Мишібрата півень.— Онде, біля колодязя, сидять на цямрині!

Обличчя важко було розгледіти, бо обидва уткнулися в кавун, виїдаючи рожевий м'якуш.

— Ті, що йдуть кавун?

— Еге! Це ж Гіпцьо й Вузлик.

На другому кінці майдану зчинився гвалт.

— Хто вкрав у мене найкращий, найстигліший кавун? — лементував якийсь городник. Вимахуючи в'язкою часнику й погрожуючи шибеникам, він прорідався до колодязя.

— Але ж він лежав геть збоку,— пробурмотів Гіпцьо, вистромивши обліплену насінням пичку з надр кавуна.— Навіщо стільки галасу? Я навіть питав, чий це кавун, і ніхто не признався.

— Мабуть, занадто тихо питав! — Городник уже стояв перед ними й на все горло репетував:— Розбишаки! Ненажери! Голодранці! Дармоїди!

Люди обстутили їх щільним колом.

— Треба його втихомирити,— прошепотів Гіпцьо.— Мені подрімати охота, а від цього крику ще на живіт заслабнеш.

І спритно насадив городникові на голову вигрізений кавун. Голос затих. Бідолаха, щось белькочучи, обмащував гладеньку шкірку, ніби протирає очі. Це було так кумедно, що всі навколо аж качалися зо сміху. Коли городник, червоний, розлючений, стягнув, нарешті, з голови кавунову кору, малих шибайголів уже й слід загув. Вони чмихнули на другий кінець базару.

— Ну й пронози! — давився сміхом кіт.

— Ходім їсти тістечка! — смикала півня за крило Віолінка.

— Не слід сміятися з чужої біди, Мишібрате,— повчала Хитруся, приклавши до очей лорнет.

— Ох, та вони ж нічого йому не зробили, — виправдувався присоромлений кіт.

— А ви знаєте, що це за колодязь? — обізвався півень. — Це незвичайний, просто-таки чарівний колодязь, і зветься він Колодязь здійснених бажань. Хто вип'є з нього кварту води, — він показав на мідний черпак, що висів на довгому ланцюгу, — і, повернувшись на місці, ступить сім кроків назад із заплющеними очима, в того не пізніше як через сім років сповниться будь-яке бажання. Але примхливі люди забувають, чого прагнули навіть годину тому, і, коли доля вволить їхню волю, часто сприймають це як кривду і образу.

— Ну, побачимо, чи це правда, — муркнув Мишібрат і, хильцем випивши кварту, прошепотів: — Я хочу бути найславетнішим котом у Тулебі, щоб про мене говорило все місто.

Він повернувся, заплющив очі й позадкував, лічачи кроки. Перед ним послужливо розступились.

Всі знали цей гарний звичай. Та ба, на сьомому кроці кіт спіткнувся й плюхнув у цеберко, повне мокрого зілля.

За мить він вирячив очі й підскочив, мов на пружинах. Гримнув гучний регіт. Даремно кіт розплачливо тріпав хвостом, клешні не пускали, боляче щипаючи його за задок. Як виявилося, в намоченій у цеберку крапиві кишіли принесені на продаж раки.

— Чого ці йолопи так рे�гочуть? — сердито пирхнув Мишібрат, потираючи накусані місця.

— Ти ж недавно сам сміявся, — нагадала Хитруся.

— Зате твоє бажання неодмінно здійсниться, — поважно мовив півень. — Ти станеш найславетнішим котом у столиці і, я гадаю, навіть швидше, ніж сподіваєшся. А тепер нам час порадитись. Давайте зайдемо до цієї затишної кав'янрі й сядемо за отой столик.

— Іншої ради нема, — повів мову капрал Пипоть, коли було з'їдено цілу гору тістечок і останні

сріблясті пухирці газу вилетіли з вузьких склянок із недопитим лимонадом,— треба купити якісь ліків або масти, щоб вибілити Віолінку. А для цього потрібні гроші. Мій приятель Бахкало, що так гостинно нас прийняв, дастъ нам і їсти й пити, але касу його жінка держить у себе під подушкою і грошики йому видає видавцем. Єдине, що я можу,— це продати свої реліквії.— Він розчулено глянув на жменьку орденів та медалей.

— Ти не повинен з ними розлучатись, сховай краще для синка,— прошепотіла Хитруся.

— Досить з нього, якщо він успадкує від мене чесне ім'я і крило, не заплямоване жодним негідним вчинком. Я мушу це зробити задля королівни.

— А вони справді золоті? — шанобливо спитав Мишібрат, доторкнувшись до них м'якою лапкою.

— Слухайте... Я був у найкращих аптекарів і лікарів, усі в один голос сказали: лікування буде тривале й дороге, вони можуть за це взятись, але за наслідки не ручаться. Тільки один підпільний цирульник,— а ми знайомі ще з часів походу на Блабону,— щиро признався мені, що медична наука тут безсила і тільки сам циган може зняти чари.

— Але ж він цього не зробить!

— Звісно. Мозоль продає всякі ліки: від різних хворощів, від безсоння й нещасливого кохання, а люди щепчуть, буцім і отруту... Недурно ж він має перегінні апарати і студить в ретортах відвари... Тут треба неабиякого хитруна, щоб з ним поторгувався й вирвав таємницю чарів.— Півень обвів очіма заклопотані обличчя друзів.— Ніхто з вас не годиться, бо він миттю впізнає й про все здогадається...

— А може, попросити когось із твоїх товаришів?

— Ні, їм не можна довіряти таємницю, вони такі простосерді — відразу пробовкнуться.

— Спершу треба роздобути грошей, а тоді, може, щось придумаємо.

Вони допили лимонад. Кіт уже від дверей вернувся і, озирнувшись, крадькома висипав солодкі крихи з блюдця в ласо роззвялений роток, пригладив вуса й подався за друзями.

Було тепло. Дерева в поблизькому парку вже вдягли осінні шати й здіймались угору, мов золоті та міdnі вітрила. По газонах бігали діти, збираючи пучки барвистого листя. Проїхали екіпажем якісь дами в розмаяних вуалах. У тінистих, вогких алеях шурхотіли шини, цокали копита.

Півень зайшов до ювеліра. В темному заулку східці вели вниз, мов у нору. Довелося стрибати по вичовганих приступках. У півтемряві ювелір Борсук, що ніколи не скидав шуби, піdnіс медалі до лампи і, вставивши в око лупу, розглядав їх довго й уважно.

— Золото,— шепнув занепокоєний півень.

— Гм... трохи золота тут є.— Борсук почалапав у глиб крамнички і, піdозріливо озираючись, відчинив касу.

— Дякую, шановний пане,— потис йому лапу півень.

Борсук з гіdnістю вклонився і схилився над розібраним годинником, прислухаючись до нерівного цокання.

«Старий парубок, тому такий відлюдъко. Посьватати б за нього нашу Хитрусь, та б його розворушила»,— думав півень, збігаючи вгору сходами.

— Скільки дав?

— Дванадцять дукатів.

Мишібрат аж свиснув. Друзі попростували до мурів, на оборонні вали міста. Трава вже зруділа. Золотими лелітками осипалося листя з беріз. Обіч ватага хлопчаків запускала паперових змій.

Друзі посідали на кам'яну лаву. Перед ними лежало місто, напоєне сонцем, прекрасне й сонне. Капрал узявся за крило й став перебирати перо за пером:

— Гіпця й Вузлика до цигана не пошлю, це та-
кі урвиголови! Майстер Пігула нічого не виторгує,
той його обдуришь. Гармаш Бахкало — шляхетна
душа, але і щирий, і випити любить. А більше вже
послати нікого...

— А ме-е-е-не-е-е... А ме-е-е-не-е-е... — озвався
голос зі схилу, і, повернувшись до друзів хитрий бі-
лій писок, хтось подерся вгору, тягнучи по траві
мотузку, якою були спутані його ноги.

— Цапок! — скрикнув півень.

— Так, це я-а-а... — забекав той, скромно ста-
ючи збоку.

Капрал Пипоть задумано розглядав його.

— Слухай-но, ти тепер звичайнісінка миршава
коза. Мабуть, набридло нести покуту? Ти міг би
знову здобути пошану й загладити давні провини.
Але чи можна тобі довіряти?

— О так, шляхетні панове, я ж стільки ви-
терпів!

— Так от: підеш на Старий ринок, де стоїть
цирковий фургон цигана Мозоля, і купиш у нього
ліків, щоб вибілити цю дівчинку. Ось, на тобі дука-
ти. Але якщо зрадиш, начувайся.

— Якщо зрадить, — нявкнув Мишібрат, — то ми
просто повісимо його на першій-ліпшій гілляці.

— Й-богу, я не підведу вас, добродії, — жаліб-
но мекав цапок. — Поклявся б рогами, та вже їх
не маю.

— Я вже чув цю клятьбу...

— Не підведу, добродії, присягаюсь, — белько-
тів крізь сльози цапок, ратичною притискаючи ду-
кати. — Дайте я вам ноги поцілує, — схилився до
їхніх колін.

— Затям собі, брате: ця вірьовка, від якої я
тебе звільню, висить на сухій гілляці і нетерпляче
жде!

— О милосердні душі, о золотенькі панове, все
для вас зроблю, щоб так жила моя бабуся Меку-

ля,— шепотів цапок, і в його вузьких очицях блищали сльози.

— Ріж! — махнув крилом півень.

І Мишібрат розрізав пута.

Цапок, радий, зірвався з місця.

— Вмить для вас облагоджу це діло, ще сьогодні вночі матимете всі ліки. Слово купця!

Він збіг із валу, поскубуючи мимохідь гіркий осот, що купками ріс на схилі.

— Може, не треба було давати йому одразу стільки грошей?

— Вибору не було, я мусив ризикнути,— відкарав півень, витираючи зрошене потом чоло.— Може ж, і в нього все-таки є честь і совість.

Внизу заграла сурма, почувся гомін і тупіт. Хлопчаки змотували шнури. Змій, сп'янілі від простору й лету, верталися з піднебесся неохоче, кілька іх опустились на дерево і, обплутавши гілки хвостами з шелесткого паперу, поклали собі там заночувати.

Згори видно було, як комашиться на ринковому майдані темна юрба.

— Що там таке?

Хитруся глянула на сонце.

— Таж зараз почнеться вистава. Хіба ви не читали афіші?

— Ой, справді,— згадали кіт і півень.— А може, і ми хоч одним оком глянемо, що там показуватиме наш переслідувач?

— Краще триматися від нього якнайдалі,— остерігала Хитруся.

— В такому натовпі, навіть під самим носом у цигана і всієї гвардії, ми надійно сховаємося.

— Ну то ходімо швидше, вистава вже починається,— мовила лисичка.

В кінці вулиці, де за порядком стежили кілька бульдогів-поліцейських, видніла охоплена нетерпінням юрма. Вона чимдалі густішала. Всі вікна у високих вузьких кам'яничках були щільно забиті головами.

Середину ринкового майдану обгородили червоним шнуром. Уздовж нього ходив циган і потирав руки. Неподалік стояв фургон, де Дримба вже вдягала бліх у парадні строї. Лупон, сидячи на передку, оглушливо сурмив і бив у мідні тарілки. Вгорі, поміж двома жердинами, звисала тонка, як волосина, мотузочка, ледве помітна на тлі дерев і неба.

Спереду поставили кілька крісел для міських радників. Посередині, гладячи чорну як смола бороду, сидів сам бургомістр.

Перед тим як циган розпочав свої штуки, бургомістр виліз на стілець і, піднісши руки, звернувся до натовпу з промовою:

Поштіві громадяни! Пам'ятайте про викрадену королівну і не дайте себе заморочити розвагами, бо аж страх подумати, що буде, коли її її далі не буде...— Тиша стояла на майдані, і тільки серця в наших приятелів, принишклив у натовпі, забились дужче.— Кожного, хто принесе якусь вість про неї, король щедро винагородить, а тим, хто схоче вирушити на розшуки, зброю, золото й коня постачить. Але невідомо, де її сховано, тому її зараз, на виставі, будьте насторожі, бо, може, вона десь поряд промайне, коли її вестимуть крадькома. Присутній тут маestro Мозоль зложив свідчення, котрі небагато вияснюють, та він надію має, що оних викрадачів виявить. Отож майтесь на бачності й пильнуйте!

Він уклонився, сплів пухкі руки під чорною жалобною бордою та й сів у крісло, звівши очі до неба.

Запала напружена тиша, але маestro Мозоль швидко кивнув синові.

І ось уже Лупон у сурму дме, тарілками брязкає, а Дримба викочує невеличкі клітки із святково вбраними блохами.

Спочатку маestro обійшов клітки і попідіймав дверцята. З них почали вискакувати, потягуючись і позіхаючи, велетенські блошища. Вони блискали гострими зубами, блимали на всі боки неситими очима. Гомін прокотивсь майданом, багато глядачів відсахнулось, бо блохи дивилися на них так, наче вже вибрали, хто ситіший. Циган повів рукою, ніби втихомирюючи натовп. Потім ляснув бичем. Блохи підскочили раз, другий. І ось уже під свист бича, що звивався кільцями, слухняно побігли по дві, по три в такт музиці.

Циган уклонився, залунали оплески. Він заслу-

жив па похвалу. Тільки залізним дресиуванням і відчайдушною сміливістю можна було примусити коритися цих кровожерних звірюк.

— Твої проти цих — сумирні ягнятка,— шепнув півень у вухо Хитруся.

— Навіть подумати страшно, що з них могло вирости,— відказала та.

Потім блохи ритмічно стрибали крізь підпалені обручі, робили сальто, утворювали піраміди, легко й звінно злітали в повітря у своїх різnobарвних трико.

Але тільки на перший погляд усе так тихо-мирно, бо ось уже дві найсміливіші присуваються ближче до юрби, клацаючи зубатими пащами. Аж мороз іде в глядачів поза шкірою, аж злякані діти з плачем туляться до матерів.

Але пильне око маestro все помічає. Він миттю видобув пістолет і стрелив над головами в бліх.

Розлетілася жменя запаленого клоччя; з обсмаленими довбешками, люто гарчачи, блохи повернулись на свої місця.

Гримнули оплески.

Мозоль граціозно кланяється. Зігнавши своїх вихованок докупи, стежить за ними одним оком, а сам з усмішкою на обличчі повертається до глядачів і вроčисто оголошує:

— Вельможні пані й панове! А тепер номер, секретом якого наша родина володіє з діда-прадіда, номер унікальний, чудо дресиування: блошиний спів, воістину,— додає високомовно,— гідний того, щоб тішити слух королів.

Здіймається радісний, захоплений гамір. Потім усі змовкають, злягають на шнури загорожі і, сопути з нетерплячками, витягують ший.

Розсувається завіса у вишневі квітки, і вижджає шестерна карета. В запрягу клусом біжать найросліші, найтупіші і найзліші блохи в гаптованих золотом попонах. Часом одна одну гриз-

нуть за шию, завищать голосно, пирскаючи піною і підкидаючи голови з сultanами із страусових пер. Серед тиші, яку порушують тільки зітхання зачарованих глядачів, маленька каретка з гуркотом тричі описує коло, і блохи, тупаючи по дошках, спиняються.

Тоді маestro стягає лосину рукавицю, недбало кидає на пісок і закасує лівий рукав. Безстрашно простягає до бліх руку, хоч вони присідають на задніх ногах і гарчать.

— Ну, поїхали! — гукає він.

І враз увесь запряг з копита рушає чвалом і вийжджає на оголену руку. Всі бліднуть і завмирають, бо циган виймає срібну шпильку і, вточивши щість крапель гарячої крові, в нагороду поїть нею хижаків. Од блошиного плямкання та цмокання аж мурашки по спині бігають.

На мить западаєтиша, а потім під абрикосовим погідним небом хтось починає плескати. Немов збудившись зі сну, глядачі й собі б'ють у долоні. Під град оплесків дверцята карети розчиняються, і з неї вибігає одягнена в рожеву сукенку, з гітарою під пахвою, циганова улюблениця, славетна циркова зірка — Блохінелла!

Вклоняється раз і вдруге. Карета, на яку вже ніхто не звертає уваги, з'їжджає з руки, а блохи внизу стають півколом, мугикаючи в такт. Блохінелла злітає вгору, мов метелик, і стає на тонкій, як волосинка, натягнутій мотузочці, майже не видній на тлі вже позеленілого неба. Балансуючи гітарою, вона перебігає на середину й подає знак.

Внизу зривається спочатку незграйний крик, потім починає мугикати й співати хор. Угорі, хитаючись на тоненький мотузочці, б'є по струнах Блохінелла, і дзвенить її тихий голос:

Жив цар колись в давнійну,
й була у нього блоха;

мов рідну дитину,
він ту блоху кохав.
Велів кравця позвати.
Прийшов к ньому кравець:
«Поший мерщій паняті
штанці і жупанець!»¹

Захоплене зітхання пролинуло над майданом.

— Ти диви, таке манюнє і таке тямке,— сопла
огрядна тітка.

Зараз за кріслами міських радників Гіпцьо по-
змовницькому штурхав Вузлика:

— Гарно, еге?

— Здорово, але почухай мені спину, щось ку-
сає!

— Радій, брате,— може, то блоха? Відкриємо
власний цирк!

— Ех, якби нам Блохінеллу, тоді було б діло,
було б діло...— мурмотів Вузлик, тручись спиною
об край крісла.

Гіпцьо ляснув його в тім'я.

— Брате, я придумав!

Він уважно обвів очима заслуханий натовп.

— Я її струшу, а ти здіймай крик і лови в шап-
ку! А потім — ноги на плечі!

Він спритно протиснувся поміж глядачами і
сперся на бамбукову жердину, так що мотузочка
трохи провисла. Потім, ніби злякавшись, відскочив
убік, гнучка бамбучина відхилилася, мотузочка на-
тяглась і, мов пружина, підкинула вгору розспіва-
ну Блохінеллу. Всі задерли голови і стежили за
нею, зустрівши цей незвичайний трюк захопленим
ревом.

Піднята ще вище подихом натовпу, Блохінел-
ла закружляла в повітрі і, розочаровано вимахуючи
гітарою, почала навкіс падати.

¹ Переклад М. Лукаша.

Її ще видно було на тлі трохи потемнілого неба.

— Стрибай мені в руки! — волав циган, але, побачивши, що подмух зносить її вбік, нахилив голову і ринувся в юрбу.

Вузлик верещав, мов недорізане порося, запищали, заплакали діти.

Серед загального замішання блохи гризлись між собою, нарешті, плутаючись в упряжі, роздираючи барвисті костюми, поскакали в натовп, на брук, уже вологий од вечірньої імлі.

Від болючих укусів міщани замахали руками і спробували тікати, стовпище завиравало, а злодії ще збільшували гармидер, кличуки на допомогу поліцію, самі ж у цей час спорожняли гамани переляканіх тулебців.

Мозолеві здалося, що Блохінелла опустилась на чорну бороду бургомістра. Циган прискочив і, злегка притиснувши того коліном, розділив бороду на двоє пасом і став шукати блоху в густій зарості. Бургомістр тільки застогнав, але циган уже лазив навкарачки, визираючи свою улюбленицю на камінні поміж товстими літками міщан, що металися зі страху. То тут, то там витикалось його налите кров'ю обличчя, чулася вигадлива лайка й бідкання. Він був розорений. Дримба плачучи кликала Блохінеллу.

Глядачі в паніці розбігалися. З грюком зачиналися двері, звідусіль лунали поклики, зойки. Мишібрат біг попід стіною, аж тут перед ним виринув розлютований Мозоль.

— Ага, попався, харцизяк! — ревнув він, хапаючи кота за шкірку.

Півень рвонувся на поміч товаришеві, та було вже запізно, їх розділила хвиля втікачів.

— Бережи Віолінку! — гукнула йому у вухо Хитруся, і капрал обхопив дівчинку крильми й підняв угору, звертаючи разом з потоком глядачів у найближчу вуличку. Він уже не бачив, як борсав-

ся в лапах поліцейських Мишібрат, як під гнівні вигуки бідолаху тягли до в'язниці.

— Це один з тієї злодійської зграї,— звинувачував його Мозоль.— Кажи зараз же, де королівна?

— На шибеницю його!— кричали навколо.— Смерть кривдникам дітей!

Бульдоги міцно тримали кота попід пахви, вправним прийомом виламуючи йому лапки.

Майдан зbezлюдів. У глухій пітьмі гарчали тільки випущені на волю, здичавілі, спраглі крові блохи.

ЧАДОК
ЛІДАСТЬСЯ СПОНУСІ

Тієї ночі ніхто й носа не виткнув надвір. Тільки подвоена сторожа никала завулками, їй вдавалося навіть спіймати кілька бліх, що обпилися крові й заснули в підвір'ях. Решта поховалася в підвалих, загрожуючи безпеці міста. Через тиждень після цих подій якась бабуся задрімала в церкві, і блохи обгризли їй коліно до кістки.

Розійшлася чутка, що схоплений крадій затяvся й не хоче виказати своїх спільників. І, щоб златити його впертість, нібито довелося взяти злочинця на тортури.

Півень, мов ошаліний, товкся по хаті, ламав у розпаці крила. Та дарма, він був безсилий. Як тут допомогти приятелеві? За цю ніч гребінь у нього зовсім посивів.

— Поки присуду нема, іди до замку! — крикнув

він, торсаючи розіспану королівну.— Ти мусиш його врятувати!

— Я не вийду звідси, аж поки знов стану гарна,— брикалася під ковдрою Віолінка, плачуши в подушку.

— Не займай її,— обізвалась Хитруся,— прийде цапок з ліками, тоді сам приведеш її перед очі короля. Той тільки гляне — і вже буде в твоїх руках! Я теж тремчу за Мишібрата.

— Твоя правда,— шепнув півень. Він став біля відхиленої віконниці, прислухаючись, чи не чути кроків. Але цапок не йшов. По бруку, заляпаному молочним сяйвом місяця, дудніла тільки хода озброєної сторожі.

Тим часом цапок скрадався безлюдними вулицями. Дзигарі роздумливо вибивали години. Кам'яні леви проти місяця потягалися і позіхали, за цілий день їм набридло сидіти нерухомо. Вони широко розявляли щербаті паці, в які за дні діти безкарно вкладають рученята, гукаючи: «Вкусі мене, левику!»

Цапокувесь третів і тулився до мурів. Вервечками тіней пропливали по стінах сни — на вбогих злиниали маренням про заставлені столи, багатів та скнар терзали можливістю втрат, картинами розорення, яке неминуче принесе близька війна. Солдатам снилися біваки, гривасті коні й вогнища, і то так ясно, що аж міська сторожа зулинялася, помітивши червоні відблиски пожежі в спальнях та альковах. У глибокій прохолодній тиші цапок перебігав від одного рогу до другого. Білястою плямою сунув по залитих місячним сяйвом вуличках, і здавалося, що то вітер несе кла-поть паперу. На бігу стискав ратичкою своє бояз-ке серце, а може, сховану на грудях торбинку з дукатами.

Підкравшись до фургона, придавленого тінню ратушної башти, цапок виразно почув голосіння

Дримби й тупіт решти бліх, які силкувалися вирвались на волю. Він нечутно штовхнув двері і, відгорнувши заслону, ввійшов у півтемне приміщення.

Тут пахло дикими звірами, вітром, шерстю та всіляким зіллям, що пучками сохло під стелею. Хоч кроки приглушував грубий шар тирси, наспаної на дошки, блохи зачули чужого й перестали скреготіти зубами об грати, тільки зирили на запізнілого гостя при жовтому свіtlі каганця, блискаючи налитими кров'ю очиськами.

— Хто там? — гукнула з глибини Дримба.

— Це я, — тремтячи, озвався цапок. Над своєю головою він побачив жаб'яче опудало і кілька прив'язаних за ногу, загиблих від спраги мухоморів. Це нагадало йому про власну ганьбу, він зібрався на силі й ступнув уперед.

— Чого тобі треба? — спитала, виринувши з темряви, Дримба. Срібні монети, вплетені в її чорні коси, замерехтили, мов іскри.

— Циганочко, моя красуне, — усміхнувся цапок, облизуючи шорстким язиком бліді губи, — масти треба, ліків сильних і помічних.

Пильно вдивилася в нього Дримба, щоб угадати, від якої недуги шукає ліків.

— Всякі тут є масти, — заговорила вона, — та веснянки зганяє, та волосся зміцняє, є від старощів, є від немощів і від черви в животі.

Потер цапок ратичною лоба, потер голе місце, де колись росли чудові роги, а потім зітхнув:

— Треба мені масти, щоб вибілити шкіру, потемнілу від вітру, а може, й від чарів...

— О, то дорогі ліки, — мовила циганка, тоді засвітила свічку і, зіп'явшись навшпиньки, стала нишпорити по полицях. Гніт тріщав, свічка спливалася слізами, передчуваючи близький кінець.

Циганка рядочком ставила перед цапом слойки, — невеличкі, пузаті, накриті плівкою і з сургучовою печаткою на зав'язці.

— Ось для вічного кохання, ось для рогів простання, це — бороду золотити, а оце — личко скрасити,— пояснювала йому.— А за це ось дукатів жменька — шкіра стане як біль біленька.

Засвітилися в цапка хитрі очіці. «Це ж як до жменьки,— з надією подумав він,— я в ратичці більш як два дукати не вміщу». Однаке циганка розвіяла ці ілюзії, підставивши пригорщу. Йому аж у серце кольнуло, коли почав сипати золото.

— Один, два...— рахував він. Раптом із третячої ратички вислизнув один дукат і, брязнувши, покотився між клітки. Дримба, вхопивши свічку, прислухалась до глузливого дзенькоту монети.

— Куди ж його занесло?— спитала вона. Але блохи, надувшись, мовчали, інші, лякливиші, гучно хропли й зітхали, удаючи, що міцно сплять.

— Мої дукати!— скрикнув цапок.

— Один тільки...

— От щоб мене позолотили, не менш як два впало!

— Один!

— Два, кажу!

Дримба стала навколошки і зазирнула в усі закапелки. Цапок тільки того й чекав: притьом ухопив і сховав за пазуху два слойки, що стояли скраечку, — «для росту рогів» і «для позолоти бороди». Третій, з мастью для королівни, недбало взяв і, зваживши на ратичці, вигукнув:

— Ось вам ще два золотих, жінко добра! — І, кинувши гроші на прилавок, вискочив з фургона.

Украдені слойки пекли його крізь каптан. Цапок уявляв собі, як завтра його вітатиме все місто. Він накладе масть грубим шаром, щоб за ніч і роги виросли, і борода позолотіла. Тоді всі кричатимуть: «Хай живе рятівник королівни! Хай живе цапок Бібкович!» І він мчав вуличками, а під кожним ліхтарем спинявся, виймав слойки, перелічував їх,

обстукував ратичкою, нюхав, навіть лизнув плівку шорстким язиком.

— Ці два для мене, а отої для королівни,— шепотів, риссю женучи заулками. Але він стільки разів перекладав слоїки, що в голові все переплуталось. Його аж піт пройняв на думку, що він може помилитись.

— Ці два для мене, а отої для неї!— мало не крикнув цапок, добігши до прочинених дверей заїзду. Звідти долинав гамір і співи підпилих старих вояків, добродушних міщан та горлатих волоцюг.

О цій порі у товстостінній башті міської ратуші розпочалося слідство. Низьке склепіння з вологих каменів лизали вогники смолоскипів, зграї кажанів з писком товклися по кутках.

Закутий у важкі кайдани, Мишібрат, тремтячи, стояв перед лавою присяжних. На головах у них були гостроверхі каптури з дірками для очей. На грудях — черепи із срібної бляхи на знак того, що вирок їхній суворий і остаточний. Перед ними стояв пісковий годинник, в якому з шурхотом пересипався пісок, нагадуючи, що час спливає, — кінчається година милосердя, а на світанку признаватись та каятись буде вже запізно...

У глибині, в ніші, заслоненій почорнілими гратами, сковались обидва королі. Добрий король Барилло аж трусився від хвилювання, сопів і раз

у раз сникав за рукав короля Цинамона. Той, прибитий горем і тривогою, сперся чолом на грати, очікуючи зізнань.

Тричі глухо стукнув молоток об катівську сокиру. Судді встали. Два прислужники, штурхнувши ліктями Мишібрата, попхнули його до лави. Тоді з коридорчика виступив здоровенний дядюга в червоному фартусі, щоб па ньому не було видно крові засудженого. Він поклав важке ручисько на плече Мишібратові й зловтішно за сміялся.

«Кінець мені», — подумав у розпачі нещасний кіт, вгадавши, хто ховається під чорною катівською маскою.

Вже багато років у Тютюрлістані нікого не засуджували на смерть. Сварливих перекупок водили вулицями в намордниках, а за дрібні провини під ганебним стовпом сікли різками по оголених, зарожевілих із сорому задах. Але тепер потрібен був кат, який міг би взяти винуватця на муки, щоб витягти з нього признання. Тоді зголосився циган. І ось зараз, скрігочучи зубами й куйовдячи свою чорну бороду, він натягав пурпурові катівські рукавиці.

У темній глибині підземелля прискали тільки смолоскипи та дві воскові свічки кидали тремтячі тіні на схилені каптури суддів.

— Мишібрат Нявчура, син Сіруні та Мишолова, народжений у місцевості Старе Млиніще, обвинувачується у викраденні блабланської королівни Віолінки. Спільниками його в цьому ганебному злочині були: півень Мартин Пипоть та лисиця Хитруся. Викрадення вчинено з метою одержання викупу. Ці свідчення дав під присягою маestro Мозоль, власник цирку Кручано. Обвинувачений, чи визнаєте ви себе винним?

— Ні! — крикнув охоплений жахом кіт. — Все це неправда!

— Обвинувачений, ви насмілюєтесь твердити, що ви невинні?

— Так, високий суде.

— То хто ж тоді викрав королівну? Ви його знаєте?

— Так.

— І можете назвати?

— Так! — відповів сміливо Мишібрат.

Серед тиші чути було важке сопіння ката, що люто кусав кінчик бороди. Невидимий за грата-ми король Цінамон сплів пальці, аж суглоби затріщали.

Мишібрат мовчав. Потім звільна обернувся і, простягши лапку, показав на зблідлого ката.

— Це він, циган Мозоль!

Запала словісна тиша, тільки іскри з шипін-ням злітали вгору й гасли.

Кат здивгнув плечима й нетерпляче накрутів пасмо бороди на вказівний палець. Полегшене зітхання пролинуло по лаві присяжних.

— Оскільки обвинувачений уперто каже не-правду і намагається збити слідство на манівці, вважаю за потрібне вжити особливих засобів, щоб витягти з нього правдиве зізнання.

— На тортури! На тортури! — заревів кат і по-дав знак прислужникам, щоб ті поволокли бідо-лаху.

Миттю розп'яли Мишібрата на вузькому столі, стягли ременями передні й задні лапки. Кажани пищали, б'ючись об склепіння, з якого фіолетовими краплями капала вода. Цирульник у довгій завиттій перуці поклав руку на пульс підсудного.

Кат, смикнувши Мишібрата за вуса, запхнув йому між стиснуті щелепи шкіряну лійку. Даремно нещасний силкувався виплюнути її, лійка за-йшла аж у горло. Витріщеними очима він водив за прислужниками, які крутилися біля стола. Серце неспокійно стукотіло, але в ньому жила тверда

рішучість зберегти вірність товаришам, не вика-
зати їхньої схованки. Інакше вони загинуть, їх
одразу віддадуть до рук циганові, який зумів обду-
рити навіть суддів. І якщо Мишібрату судилося
вмерти, то життя своє він віддасть за шляхетну
справу, за звільнення королівни. Зі страху шерсть
у нього стала дібом, але втішала думка, що пі-
вень і Хитруся доведуть діло до кінця. Та хоч прав-
да виявиться, хоч цигана покарають, його, Миші-
брата, вже не буде. Купка білих кісточок навіки
залишиться під вичовганими плитами підземелля.
І йому стало так шкода себе, що слози дзюрком
потекли по вусах.

Цирульник вийняв великого годинника, трус-
нув ним раз, другий, приклав до вуха. Упевнiv-
шись, що годинник справний, дав знак: можна по-
чинати. Прислужники подали катові глечик молока.
Мишібрату раптом здалося, що його душать. Він
похлинувся, піна виступила в кутиках рота, кілька
краплинок бризнуло з носа. Довелося ковтати.

«Ну, якщо цим мене хочуть зламати...» — усміх-
нувся він в душі. Але глечики підносили один за
одним. Холодна рідина потоком лилася в горло.
Дікі очі цигана зловтішио спостерігали болісну
гримасу на мордоці нещасного. А в кота живіт
уже розпух, мов надувна куля, ще один ковток —
і він лусне, чвиркне фонтаном ненависного моло-
ка. Але в лійці знов дзюрчало.

«Прощаіте, друзі, прощаі, сонечко», — поду-
мав Мишібрат і зомлів.

Тоді цирульник, відчувши, як слабне пульс,
звелів припинити катування.

Лійку витягли. Хлюпнули в очі водою.

— Скажеш правду? — спитав суддя.

Мишібрат кивнув головою.

— Хто викрав королівну Віолінку?

— Ци... ган... Мо... золь... — прошепотів кіт.

Заскрипіли по пергаменту пера протоколістів.

— Та це ж запеклий злочинець,— перемовлялися на лавах судді.— Нічого не вдієш, спробуємо колесо, треба зламати його впертість...— І почалося колесування.

З кутка витягли заіржавілу машину, що віками стояла без діла. Циган шнуром вправно прив'язав Мишібрату хвіст, лапки притисли защіпками до стіни. Другий кінець шнура перекинули через велике, обтикане цвяхами дубове колесо. Циган закрутів корбу. Заскреготів механізм, загриміли трибки, а давно не мащена корба злісно запищала: «Тер-пи, тер-пи, тер-пи».

Мишібрат застогнав, він мало не висів у повітрі, а велике колесо, обертаючись, помалу натягало мотузок. Лапки страшенно боліли, чоло зросив краплистий піт. Бідолаха одчував у натягнутому хвості кожну кісточку, здавалося, ще трошки — і хвіст вирвуть. Поруч стояв катів помічник, він співчутливо шморгав носом і обтирав котові мордочку мокрою ганчіркою.

— Хвіст... — стогнав Мишібрат.— Ви мені вирвете хвіст!

Судді мовчали, скреготіла стара машина.

— Несила на це дивитися,— шепнув король Баріло,— може, звільнимо його?

— Як несила дивитися, то заплющ очі,— просичав король Цинамон.— Треба ж з нього нарешті витягти правду!

— Ваша милість,— звернувся раптом кат до судді,— чи можна поставити одне запитання цьому негідникові?

Суддя кивнув. Циган заговорив з глумливою ласкавістю:

— Ми вже знаємо, що ти, Мишібрате, невинний, але скажи тільки одне: капрал Пипоть мав щось спільне з викраденням королівни?

Скатований Мишібрат мовчав. Тоді Мозоль ударив кулаком по натягнутому, як струна, хвості.

— Ня-а-а-ав! — зойкнув по-котячому підсудний.

— Він призвався! — з тріумфом гукнув кат. — Ви чули: ясно сказав, що мав! А якщо півень доклав до цього крил, то й цей молодець теж, і лисиця, бо це нерозлучна трійця.

— Смертна кара, смертна кара, — забубоніли судді, ставлячи хрестики на пергаменті.

«Іменем короля Барила суд засуджує на смерть крадіїв дітей: Мишібрата Нявчуру, а заочно лисицю Хитрусу ї півня Мартина Пиптя. Кому вони попадуться до рук, той може безкарно їх убити. Що ж до присутнього тут Нявчури, то вирок має бути виконано на світанку».

Розпустили пута, і Мишібрат безживно зсунувся на мокру кам'яну підлогу.

Судді, грюкаючи плюпітрами, залишали зловісне підземелля. Прислужники покинули напівжиного Мишібрата посеред зали. Король Барил обіцяв близького до розpacу короля Цинамона:

— Терпіння, любий мій, може, вранці він заговорить, і ми натрапимо на слід...

Король Цинамон мовчав, але стиснуті губи й насуплені брови свідчили, що в його душі визрівають грізні рішення.

У глибокому підземеллі з тихим сичанням догряли смолоскипи, останні піщинки з шурхотом пересипалися в пісковому годиннику.

Півень більше не міг витримати в самоті. Остогидло визирати крізь прочинену віконницю. Здавалося, що він скоріше про щось дізнається, коли сяде біля дверей. І капрал збіг крученими сходами до головного залу.

Сиві димки з люльок снувались у світлі ламп. В альковах біля колон, попиваючи золотисті мєди, гомоніли лицарі, проїжджі купці й міщани. Капрала Пиптя відразу запросили до компанії. Крізь грубі грані скляниць яскрилось червоне вино. Півня дрижаки брали на саму думку, що така ж червона і кров його вірного друга й побратима, яку, може, завтра пролле кат. І він не зводив погляду з дверей, чекаючи на цапка. Але товариші з часів давніх походів підступали до нього, панібрратськи ляскаючи по плечу, й весело забалакували.

Що він мав робити? Розважався й собі з усіма. Але тривога за ув'язненого приятеля не давала йому безоглядно поринути у веселощі.

Марно очікуючи пліток з міста, він чув поряд розмову двох п'яничок. Ця пара була з тих шахрайів і хвальків, які, одержавши від короля лицарське спорядження й дукати на дорогу, виїздили за місто і в найближчій корчмі пропивали гроші й коні. Потім пішки верталися до замку, розповідали про свої пригоди й присягалися, що вже напали на слід, показували гулі та синці, яких понабивали, сп'яну звалившись з лави. Скаржилися слізно, що на них підступно напали й пограбували. Мовляв, мало не наклали головою, захищаючи королівну! Та як тільки видурювали нову допомогу й напихали грошовою калитки, одразу зникали в заулках, і найчутливіші носи поліцейських собак не могли винюшити їхніх слідів, що губилися серед запахів солоного мигдалю та смажених на рожні шашликів. Часом ці два пияки виринали з сутіні досвітку, тримаючись попідруки, і будили сонних міщан, виспівуючи на все горло.

Півень тремтів від обурення: коли б йому їхні гамани та обладунок, циган уже давно сидів би за гратаами. А так його, Мартинів, найближчий друг за своє чule серце може заплатити життям... Півень прислухався, чи не чути кроків у спустілих вуличках, але знадвору крізь щілини тільки тягло холодом. Було темно й тихо.

Невже цапок піддурив? Капрал не мав уже ані гроша. Не бачив і шляхів до порятунку. Небо на сході засріблилось, ніч кінчалася. Мимохіть півень слухав, що торочив, вимахуючи руками, гладкий шляхтич. Очі в нього запливли салом, мов яечня на сковороді.

... — Здібав я його за отим гаєм, і в мене аж серце тъхнуло,— ну, думаю, це лицарська смерть до мене йде. Кінь сухоребрий, облізлий, а на

ньому — худий як тріска вершник у чорному панцері. За ним зброєносець б'є віслюка босими п'ятами.

— Гей, куди це ти?! — гукає лицар грізно.

— За дорученням короля, — відповідаю, моргаючи, бо вже здогадався, що й він шукає викрадене дівча. — Вже йду по сліду, — кричу, — до найближчої корчми.

Тоді він мей:

— Я знаю, де вона схована, стереже її один велетень. — Повернув до мене сумне обличчя, що скорше подобало б ченцеві чи аскетові, аніж лицареві, та й каже: — Рушай за мною,

— Впізнаю його, брате, це, без сумніву, він! Сам Дон-Кіхот, благородний шаленець, його знають від Гладалквівру до Нісенітниць! — крикнув гладунів сусіда за столом, перекинувши кухоль, і потер ніс, схожий на розтоптаний помідор.

— Слухай далі, — урвав його яйцеокий. — Шмат дороги прочалапали разом. Майже на самому вершечку пагорба, замість звернути до корчми, він поправляє шолом, — а той шолом точнісінько як голярський тазок, — і гукає:

— Бачиш його, бачиш оте страшило? Того дідугана з сивою бородою, отам!

Я присягаюся, що не бачу, але він уже стиснув коня острогами і, брязкаючи залізяччям, поскакав чвалом. Протираю очі. Або я з глузду з'їхав, або він... Бо там унизу — млин, вода рине на колесо і пряде біле шумовиння. Мельник вибіг на ганок, привітно махає рукою. А той не зважає — мчить наосліп! Так і гунув з конем у чорторий!

Перехрестивсь я раз і вдруге, а гладкий зброєносець...

— Санчо Панса, — підказує другяка.

— Еге ж, саме так його звали! Стоїть на березі й ридає. Питаюся в мельника:

— Що це за річка?

— Хлюпавка,

— Чий це млин?

— Мій,— каже,— Блажея Питля.

— Брр... які ти невеселі історії розказуєш,— бурчить другий, і його помідорний ніс буряковіє.

— Ну, і втопився?

— Та де там! Коли ми вже його оплакували, виринув з хмари водяного пилу, геть обліплений тванню.

«Втік!— гукає.— Я вже його за бороду тримав, а він у щось перемінився... Зате я в нього вирвав скарб. Дивіться, що знайшов!»

І потряс знайденою на дні гітарою, всередині якої торохтіли черепашки. Торкнув пальцем струни і з насолодою прислухався. А звуки ця гітара видавала такі, як ото кіт, котрого тягнуть за хвіст.

Перед очима в півня одразу зринає повна розпачу мордочка друга, якого схопили поліцаї.

— Горе тобі, Мишібрате,— шепоче він тремтячим голосом.— Нема для нас на цім світі справедливості!

Несила більше слухати теревені п'яничок. Він одчиняє двері й виглядає на вулицю. Перед ним у місячному свіtlі, мов блідий привид, з'являється цапок.

— Е?

— Е!

— Ну то давай! Нарешті. Яке щастя, що ти грийшов!— вугукує капрал Пипоть, затискуючи під крилом рятівний слоїк.

Якщо ці ліки помогуть, то на світанку Мишібрата випустять. Перестрибуючи через п'ять східців, він мчить до своєї кімнати. Цапок трюхає далі вулицею, радіючи, що не довелося віддавати решту.

І ось уже Хитруся натирає мастило розіспану Віолінку. На світанку вони побіжать до замку. Обое аж сяють з радості, адже все тепер зміниться: щасливий король звільнить Мишібрата, між

обома пародами запанує мир, цигана буде покарано, а вони одержать нагороду. Віолінка, що була розкапризуvalася, засинає, щільно вкутана в ковдру. Лисичка не може втишити своє серце, що б'ється швидко-швидко. У шубці, накинутій на сорочку, вона стає з півнем край вікна.

Небо починає сріблитись, а зорі бліднуть. Жаданий день уже близько.

Минувши ще кілька будинків, у затишному закутку цапок нетерпляче розкриває слоїки і густо мастить собі лоба й бороду. І йому хочеться здивувати новий день розкішними рогами та буйною золотистою бородою, за яку його всі поважатимуть. Дзигарі б'ють четверту годину, а гноми, що живуть у барометрах, виходять зі своїх хаток і простягають долоні, щоб перевірити, чи не йде дощ. Але надворі прохолодно й погідно.

— Гей, звідки це ти зірвався? — зненацька гримнув над вухом у цапка нічний дозорець, умить розігнавши його солодкі мрії.

— Я... я... — замимрив цапок і впустив слоїк.

— Ясно, що ти... Що це в тебе там? — Дозорець пхнув чоботом скалки. — Ану, признавайся... — Та раптом ляснув себе долонею по лобі,

ніби щось згадав, і крикнув:— Кажи мені зараз, де капрал Пипоть і Хитруся?

— Я щойно їх бачив, за кілька кроків звідси, в зайзді,— швидко залепетав цапок, а сам подумав: «Вони й так уже все знають. Аби тільки мене не били!»

— Ну то ми зараз їх накриємо! Виходить, циганка вгадала.— Дозорець кивнув своїм товаришам, і ті оточили цапка.

Отак, уже скутого ланцюгом, його повели до ратуші.

Саме в цю хвилину півень навшпиньках прокрався до спальні гармаша Бахкала. Почувши його гучне хропіння, зняв зі стіни важкий мушкет, перевірив курки й підсипав пороху.

— Що ти робиш, навіжений?— засичала йому у вухо Хитруся.

— Якщо все зірветься, я застрелю кожного, хто здійме руку на Мишібрата,— відповів уривчастим голосом півень.— Вирок уже відомий. Я зачвасу займу собі зручну позицію. Як тільки покажеться кат, я — бабах!— та й по всьому.

Лисиця не встигла спинити капрала, через кухню він вислизнув на подвір'я і ще сонними садками став скрадатися до затилля кам'яничок.

— Ой леле, що він робить?.. Що він робить?..— шепотіла зблідла Хитруся. Впевнившись, що Віолінка міцно спить, накинула їй на голову якусь хустинку й проворно метнулася за ним, щоб утрити мати від одчайдушних вчинків.

Аж тут двері зайзду з грюкотом розчахнулись і з криком «Руки вгору!» купою ввалилися але-бардиsti. Всі в залі злякано посхоплювалися з місць.

— Спокійно, любі панове!— гукнув офіцер.— Ми прийшли не для того, щоб псувати вам дозвілля, але серед вас є люті розбійники!

— Розбійники — в моїй господі?— здивував-

ся гармаш Бахкало, спускаючись по сходах у ковпаку, зі свічкою в руці, що капала воском на довгу байкову нічну сорочку.

Дозорці вже обшукували кімнати. Півня й лисиці не знайшли. Коли вдерлися до їхнього покою, там хтось сопів у пуховиках, обличчя було прикрите хустиною.

— Це вона, Віолінка,— шепнув офіцер, підймаючи її з постелі.

Хустка зсунулась, і з-під неї показалося заспане лице в буйному золотистому зарості.

— Вибачайте, шановний пане,— пробелькотів офіцер.— Це помилка.

Виходили дозорці сердиті, з порожніми руками. Один з них тріснув по карку зв'язаного цапка.

— Де тільки щось нечисто, там без тебе не обійтися!

— Ой горе, не ве-е-зе-е-е, хай ме-ене-е сме-е-ерть візь-ме-е! — заголосив цап. І враз повеселішав, бо відчув, що роги починають рости. Але ще боявся в це повірити, тому прикинувся, ніби тяжко зажурений, і тільки сторохко зиркав довкола.

— Дивіться, хлопці, він сивіє!

Справді, половина борідка цапкова біліла вочевидь.

— Я помилився! — зойкнув цап, зрозумівши, що переплутав слоїки. — Жадібність мене згубила! — лементував він, видираючи ціле пасмо сивих патлів.

Побачивши, що він аж посивів з розпачу, навіть дозорці злагідніли.

— Про всякий випадок треба тебе, пройдисвіта, замкнути,— сказали вони, женучи його до в'язниці.

— Все пропало! — скиглив цапок.

У ранковій тиші по всьому місту розлягався стукіт молотків — це катові підручні збивали на ринковому майдані шибеницю.

Коли перші промені сонця пробилися крізь пе-
ристі хмари, півень прикрив око крилом і прикипів
поглядом до повитого синюю імлою ринку, над
яким шугали ластівки.

Мушкета Пипоть зручно спер на димар. Ринко-
вий майдан уже заповнили цікаві. Згори здавало-
ся, ніби він замощений головами. Подекуди, немов
трава поміж камінням, погойдувалися страусові пе-
ра на капелюшках модниць. Коли-не-коли зчиняв-
ся гамір — натовп загуде, захвилюється і стихне.
Засудженого ще не везли.

Під ратушною баштою стояв простий двоколіс-
ний візок, запряжений чорним коником.

Та ось ворота ратуші, пронизливо заскрипівші,
відчинилися. Підбігли алебардники й почали роз-
штовхувати натовп, звільняючи прохід. Тепер пі-

вень побачив Мишібрата: він був блідий, змарнілий, але на приступку візка став з гордо піднесеною головою. Похитнувся, бо лапки були зв'язані за спиною. Катів підручний брутално підіпхнув його й зачинив дверцята. Під оглушливий крик натовпу візок рушив і поїхав довкола майдану. Люди розступалися перед алебардниками, а за візком юрба одразу змікалася, всі перли наперед, щоб подивитись на злочинця. У весь натовп насварявся кулаками й горлав:

— Ганьба крадієві дітей! Смерть нелюдові!

Хитруся спробувала подати голос:

— Змилуйтесь над нещасним! Він же...

Але натовп нічого не хотів слухати, знай ревів:

— Смерть йому! На шибеницю!

Півень підхопив мушкет і навів на ката, що глумливо гладив вірьовку. Мозоль, у червоному катівському вбранні, вмочав пірце в оливу й мастив нею зашморг, щоб добре затягся.

Ось візок спинився, і кіт стомленою ходою зійшов на поміст, застелений чорним сукном, гарно обведеним облямівкою зі скрещених кісток. Стояла глибока тиша. Чути було тільки, як лопотять крилами голуби, ширяючи над дахами в гарячих потоках вранішнього проміння.

Засуджений звів очі, глянув на блакитне небо, і дві прозорі слозини скотились у нього по щоках. Його молода, по-котячому заграбна постать дихала гартом і погордою. Він поволі обводив зором майдан, людський мурашник, темних катових помічників та судових урядовців. Раптом погляд його зустрівся з мокрими від сліз очима Хитрусі. Він обернувся й кивнув на Мозолів цирк та великі афіші, ніби кажучи: «Нічого, що я загину. Там наш ворог, і його треба здолати!»

Потім спокійно зліз на ослін. Кат накинув зашморг йому на шию.

Капрал Пипоть взяв ката на мушку й вистрі-

лив. Глухо клацнули курки. Пострілу не було. Порох і пістони звогчіли від пролитих сліз. Невже ніщо не врятує Мишібрата?

Капрал Пипоть випустив мушкет, той заторохтів по черепиці і скотився в ринву. Півень піdnіс крила, волаючи до ясного неба:

— Змилуйтесь!

Кат вибив стільчик, і тіло Мишібрата напружилось, зависнувши в повітрі. Хитруся охнула, відвернулась. Вона бачила цигана, який недбало обтрушував катівські рукавиці, ніби кажучи: «Готово!» Вище висіла та сама афіша, що й учора, але з новим написом: «Цирк Кручано — Купую бліх, плачу найвищу ціну!» І все це перекреслювала ламана тінь шибениці.

Зненацька зчинилася штовханина. Всі ринули до помосту, розриваючи кордон алебардників.

— Обірвався! — гукали люди. — Мотузок луснув!

Кат підскочив і підвів Мишібрата; той ледве стояв на ногах. Мозоль зробив новий зашморг, одним рухом накинув йому на шию і вибив ослін. Але знов, перше ніж смерть повила мороком зіниці зауженого, мотузок тріснув.

— Це явний знак! — почулись вигуки. — Він невинний!

— Пустити його! — кричали всі. — Помилувати!

— Бог трійцю любить! — буркнув кат і вже став готоватися до нової спроби, коли юрба, розштовхуючи алебардників, барвистою гомінкою хвилею затопила поміст. Даремно пручався циган, його тримали сотні рук. Якісь дами, червоні від гніву, з вереском дубасили його парасольками.

— Як громада гукає, що він невинний, то чого ти хапаєшся вішати, гицлю! — репетував якийсь запальний чоботар, щосили бехкаючи його по пиці.

Мишібрат важко дихав, спираючись на Хитрусине плече. Раптом його ніжно обняли маленькі

лапки і на мордочку йому посыпався град швидких поцілунків.

— Хрещений батьку, хрещений батьку! — почув він радісний голосок. — Ти вже не впізнаєш мене? Це я, Мишик! Треба ж було рятувати тебе. Доволі вже натерпівся через своє добре серце. Цієї ночі ми поперегризали всі мотузки, паски, підтяжки — все, на чому тебе могли б повісити! — хвалився малій, блискаючи чорними очицями.

— О моя дорога мишко! — вигукнув розчулений Мишібрат і, розмазуючи слізози, пригорнув хрещеника до грудей.

Та на ніжності часу не було. Котові подали знак. На майдані точилася бійка, тріщала, розвалюючись, шибениця. Серед того шарварку він непомітно пробрався до міської брами. А тулебці затято чубились. Півень, безмежно щасливий, штурляв згори черепицю, цілячись у кудлату циганову ма-кітру, що раз у раз вигулькувала з вировища.

Тим часом зворушені міщани бічною хвірткою вивели Мишібрата за міські мури.

Дали йому на дорогу кошик із харчами, з якого стирчала і обгорнута серветкою пляшка соку, побажали щасливої дороги й порадили утікати мерщій зі столиці.

— Ну, і що далі, друзі? — спитав півень, коли вже натішились, що Мишібрат знову з ними. — Треба якось її рятувати,— показав на королівну.

Личко в дівчинки було обв'язане хусткою, наче в ній боліли зуби, але й з-під хустини вітер висотував золотаві кучерики буйної бороди.

— Я пристану до Запопадливих Пасічників! — заявила вона, сердито поглядаючи на супутників.

— Гарна, що й казати,— тяжко зітхнув Мишібрат.

— Достеменний молодий розбійник,— докинула Хитруся.

— Немає злого... — почав півень.

— ...щоб на гірше не вийшло,— понуро доказала лисиця.— Може, ви ще все знаєте. Сьогодні на світанку король Цинамон залишив Тулебу,

поклявши, що повернеться з усім своїм військом,
аби вогнем і мечем спасти на цю підступну
країну.

— Виходить, уже війна?

— Атож, мої любі, війна!

— Слухайте,— мовив півень,— тепер уже треба
рятувати не королівну, а вітчизну. Ми мусимо пе-
решкодити замірам короля Цинамона і затримати
армію на кордоні. Іншої ради я не бачу.

— Але ж він не впізнає дочки.

— Віддамо її таку, яка є, решта вже від нас
не залежить.

— Як же ти туди виберешся — без коней, без
харчів, без копійки в кишенні?

— А треба ж чотири роти прогодувати...

— Тільки не роти! — обурилася королівна.—
Не роти, а ротики...

— А ми? — тихенько писнули Хитрусині блохи.

— Сидіть тихо, дітки, і не втручайтесь у наші
розмови. Вам ніхто тієї жменьки крихот не жалує.
Ви ж мене трішки любите?

— Всіх вас страшенно любимо й ніколи не по-
кинемо! Можете на нас покластися!

Майже зовсім звечоріло, а в них досі не було
ніякого плану. Даремно Мишібрат морщив лоба, а
півень потирав гребінь.

На шляху гrimить карета,
наладна пістолета.

— Гей, вилазьте, міщухи!

Кете золота міхі!

приспіувала Віолінка, маршируючи по колу й на-
ціляючись прутиком на коляски, що їхали повз них.

Ще година, і міські брами замкнуть. Зостануть-
ся друзі в темряві, за мурами Тулеби, самотні, ні-
кому не потрібні.

— Ой, я й забула,— раптом зривається Хитру-

ся,— в мене ж у місті є подруга. Почекайте трошечки,— гукає вже здалеку,— я скоро повернусь!

І друзі чекають. Хіба ж вони можуть піти без неї? Мишібрат складаним ножиком вистругує Біолінці замашного меча. Півень, обхопивши голову крильми, згадує давні походи. Можна ж дістатися до кордону коротшим шляхом, навпростеъ, через болота Мочарника.

На мурах грають вечірню зорю. Сонце сипле жовтогарячими іскрами, горить на мідних сурмах. Надходить ніч. Що спіткає їх у нічній пітьмі? Хто їм загрожує? Які їх ждуть пригоди?

З кущів вибігає Хитруся, задихана, у зсунутому набік чепці, з заплаканими очима. Не чекаючи, поки друзі почнуть її розпитувати, підіймає вгору торбинку і здаля гукає:

— Не журіться, я добула трохи грошенят!

— Ура! — кричить королівна.

— Де ти їх узяла? — питає капрал Пипоть.

Але вона замість відповіді киває на селянську підводу, що іде дорогою:

— Сідаймо! Він нас трохи підвезе!

Дядько посадив їх на оберемок соломи, і віз заторохтів під гору поміж тополями, від яких лягали довгі голубі тіні. Верхівки дерев горіли проти згасаючого сонця, мов смолоскипи.

— Ну й часи теперка настали! — зітхнув селянин. — Чули про того, що сьогодні вішали? Кітчук звати, кажуть, з дітей знамениту ковбасу робив. Кат йому зашморг на шию, а той його — торох, зірвався з мотузки,шибеницю повалив, людей покулачив та й утік. Аж страшно так проти ночі їхати... В'йо, малі! — цмокнув на коненят.

— Прославився ти, Мишібрате, — штурхає його в бік півень. — Здійснилось твоє бажання — все місто про тебе говорить! От бачиш, правду казали про той колодязь.

— Відчепись! — сердиться кіт. — Цур їй, такій

славі! Якби знов, що то такий диявольський колодязь, то був би обминав базар десятою дорогою! — бурчить він, розтираючи намуляну шию.

Коли в'їжджають у село, вже зовсім темно. Гавкають собаки, пахне димком і щойно спеченим хлібом. Господиня запрошує до хати. Ставить перед ними на чистому лляному рушнику миску молока. Півень розповідає про страшного розбійника й моргає до Мишібрата, а той кисло кривиться. Попоївши, друзі йдуть у стодолу на сіно. Кіт підходить до лисиці й шепоче:

— Хитрусо, ось тобі жменька крихот, ми самі понайдалися, а про твоїх блошенят і забули.

— Не нагадуй мені про них,— зітхнувши, теж пошепки відказує Хитруса.

— Що ти з ними зробила? — зривається на ноги півень.

— У неї вже немає бліх! — гукає Віолінка, розгортуючи лисиччине хутро.

— Я їх продала,— зі слізми признається Хитруса.— В самої серце крається... Але ж це заради вас, треба ж із чогось жити!

— Кому продала?

— Циганові, в цирк, у нього лишилось мало, і він дав оголошення... Вони самі згодились.

— Як ти могла?! Як ти могла?! — волає Мишібрат.

— Такі милі, такі гарнуні блошки,— плаче Віолінка.

Хитруся стає навколошки на соломі й, припавши головою до балки, заходиться плачем.

— Не нападайтесь так на мене, — шепоче, — я ж зробила це для вас.

І півень оцінює її самопожертву.

— Не плач! Настане час, і ми визволимо їх, не журись, ти справжня, вірна наша товаришка,— каже, гладячи їй кучерики й цілуючи мокру від сліз лапку.

Триденна подорож дуже втомила мандрівців. Вони дізналися, що й циган виїхав з міста, пустившись за ними в погоню. Про це їм сказав знайомий поштовий голуб, який літав на розвідку до кордону.

Капрал Пипоть безперестанку підганяв:

— Батьківщина в небезпеці, ми не повинні жаліти себе!

Однієї ночі, коли вони на часинку задрімали на узлісці, бо чвалали й поночі, по нерухомих лопухах ковзнуло жовте світло ліхтарів,— з брязком і скрипом, підскакуючи на вибоїнах, повз них протився цирковий фургон Мозоля.

Тоді вони зійшли з шляху і попростували стежками через мовчазні старі бори. Часом знову виходили на розпечени закруті шляху, де тепла, м'яка курява пудрила їхні стомлені писки.

Іноді зустрічали бідарів, старців — бабусь і дідусів, які проводили їх прямо туди, де на припічку стояла вечеря. З кожним ділили друзі свою скромну трапезу, через те ѹ дуже охляли. Кіт давно не голився, а в півня штані протерлись на колінах, крізь дірки світило голе тіло. Хитрусина шубка зім'ялась, у неї набилося повно соломи та соснових голок — то були сліди останньої ночівлі. Свої черевички лисиця неслала, перекинувши через плече.

Тільки королівна підросла, і щоки її пашили рум'янцем над золотистою кучерявою борідкою. ЇЇ припали до смаку ці мандри, подобалося слухати розповіді супутників біля вогнища, вибирати білячі запаси і, ступаючи залитою сонцем стежкою, веселим криком будити задумані дерева. Вона спробувала була навчити луну розбійницьких пісень, але луна не мала до цього кебети: безглаздо погукуючи, повторювала тільки останні слова.

Часом хтось підвозив цю компанію або давав чогось на дорогу. Часом півень заробляв якусь копійчину, граючи на сурмі.

Якось по обіді оточили їх грізні розбійники.

То були їхні давні знайомі: Юлій Коркотяг, ко-лишній поєт, який повісив ліру на кілок, щоб узятися за вигідніше діло — облуپлювати багатіїв, та його товариші. Гуляйнога радо привітав їх, стріляючи в повітря з пістолів. Розбійники почастували наших друзів обідом, а сам ватажок Кутик заприєсся, що знешкодить цигана.

— Ми його підстережемо,— пообіцяв він.— А щоб не проспати, я виставлю один вус упередок шляху. Якщо ѹ задрімаю, то зразу прокинусь, коли він зачепить вус дилем.

І друзі помандрували далі.

Гуляйнога лежав під деревом і обмахував свій червоний носице капелюхом, відганяючи зграю метеликів. Кутик причайвся, мов той павук у павутині, виставивши вус на дорогу.

Було вже ген за полудень, коли півень оголосив привал. З самого ранку подорожні нічого не їли, ідучи через лісові хащі ледве помітною стежиною, що вела скорше до оселі вепрів чи оленів, аніж до містечка, де вони мали намір заночувати. Мишібрат застромив лапу в сакви, але витяг тільки жменьку крихот.

— Якраз для бліх,— мовив він і відразу прікусив язика, бо на саму згадку про своїх вихованок Хитруся заходилася плачем.

— Ви що, на ожині думаете мене тримати?! — крикнула Віолінка, витираючи замашені соком губи.

— Наче лихий проти нас заповзявся,— бурмотів півень, розглядаючись по луках та перелісках.—Хоч би тобі яка хатина...

Помалу рушили далі, тіні їх висунулись наперед, нюшкуючи вечерю і спочинок.

— У мене вже немає ані гроша,— прошепотіла Хитруся, коли вони сходили піщаною дорогою на пагорок.

— Гірше те, що й продати нема чого. Набідуємось ми, як добрі люди не поможуть.

Узяли такий розгін —
зіб'еш ноги до колін,—

почала, відсапуючись, Віолінка — їй страшенно подобалися вірші Юлика Коркотяга.

Отоді-то буде жах —
далі йтимеш на руках! —

доказала Хитруся.

Всі засміялися. Ластівки черкали блакить гострими крильми, щебечучи, кружляли над головами в мандрівників.

— Дивіться, ластівки!

— Ну то й що?

— Де ластівки, там мають бути й оселі.

Друзі піддали ходу і, минувши величезне, сонно-ліскуче поле люпину, спинились на узвишші. Перед ними текла в далечінь річечка, над нею схилилися крислаті верби. Дорога вела прямо до містка, перегороженого шлагбаумом у милі бузкові смужечки. Далі ясніли білі будиночки містечка. Його вже оповила надвечірня тиша, тільки, мов срібне ковадлечко, бамкав у церкві маленький дзвін.

Затупотіли по містку. Королівна кинула в лініву воду два камінці.

Одразу почали шукати заїзд. Прочинивши двері, почули веселе шкварчання сковорід.

Мишібрат потяг носом.

— Тут і заночуємо, попросимо вечерю, а вранці дамо драла,— прошепотів до півня.

Та не встигли вони покласти торби на лаву, як до них підбіг хазяїн і, підозріливо оглянувши їхню полатану одежду та закіплюжені писки, сердито крикнув:

— Хоч мій зайзд третього розряду, але для вас і це надто велика розкіш!

— Дозволь нам перепочити хвильку і дай щось перекусити,— попросила Хитруся.

— Грошики на стіл, або геть звідси! — grimнув хазяїн, загородивши двері гладким черевом.— А коли для вас тут дорого, то махайте до зайзду «Під сотнею блощиць», але попереджаю: там їх куди більше.

— Ну і що ж тепер робити? — зажурився капрал Пипоть.

— Так хочеться їсти і спати,— якось тихо й сумно поскаржилася Віолінка.

Повз них саме проходив якийсь дідок. Блакитні окуляри в нього були зсунуті на лоба, а в широко розплющених очах відбивалось ясне, вже зблідле небо.

— Чи не міг би я'стати вам у пригоді? — спитав він.

То був місцевий настроювач фортепіано і соборний органіст пан Тимпан Гримучий. Він почав порпатися в кишенях і викладати своє добро: табакерку, де лежала лялечка метелика, дві не першої свіжості носові хустинки в горошок, грудку цукру, яку хутенько накрив долонею, пояснивши, що це для канарки, три в'язки ключів, камертон, зламане долото й пірце для змазування органних труб.

У міру того, як ця купа росла, пан Тимпан усertonшав і вже сам скидався на велику ноту, що втекла з партитури, тільки з довгим сивим волоссям, яке спадало на хрусткий гутаперчевий комірець.

— Марні надії, а я так хотів з вами поділитися.

Аж ось він натрапив на дірку в кишені, Обмазавши пальцем усі її ходи й виявивши, що вона

сполучається з штаньми, пан Тимпан скинув черевик та зацеровану шкарпетку й переможно витяг з неї стерного мідяка.

— Оце й усе,— засмутився дідок. Вручив монету півневі, а чистішу хустку — Хитрусі.— Більш у мене нічого нема.— Він похмуро насупився й заклав руки за спину, збираючись іти.

— Дорогий маestro Тимпане...— притримав його Мишібрат.

— Ласкавий пане Гримучий,— ухопив його за полу півень,— чи не знайдеться у вас якої роботи? Дров нарубати, води принести...

Тимпан замислився, блукаючи поглядом по небу. Раптом його окуляри зіскочили з лоба й осідлали носа, вертаючи маестро на землю.

— А може, у вас є що продати? Живе тут один лахмітник, отам,— показав рукою,— де ножиці брязкають на вітрі. Бачите оту кравецьку вивіську? — Він запахав у кишеню хустку й ключі. Торкнув пучкою лялечку в табакерці. Вона двічі хитнула черевцем.—Лякай мене, лякай,—усміхнувся старий, опускаючи покришку.— Ну, далі вже ви самі подбайте про себе,— сказав він, прислухаючись до цвірінчання горобців, що влаштували нараду в дикому винограді на сліпій стіні будиночка.

— Що ж, ходімо, спробуємо щось продати...

Мандрівники потягли до кравецької майстерні, де на вечірньому вітрі крутилися ножиці, схожі на роззявлений дзьоб хижого птаха.

Двері нечутно розчинились, і з них вийшов лисий чоловік з гострою чорною борідкою. Він був у жилетці, з цератяним сантиметром на шиї. Усміхнувся до подорожніх криво, одним кутиком уст, бо в другому затис кілька шпильок. Потертий сантиметр зсунувся з шиї і, обвившись навколо руки, сичав під вітром.

— Я Лаокоон Фулляр, незвичайний кравець. Незвичайний,— повторив із притиском, а сантиметр

зашарудів, сповз на землю й заходився вправно обмірювати зморені постаті мандрівників.

— Може, купите куртку, пане майстре? — спитав півень, підштовхуючи Мишібрата, щоб той заступив надвечірнє сонце, яке просвічувало крізь протерті рукава. — Зовсім як нова... — вихваляв він, швидко крутячи нею на всі боки.

— Це не для мене, — похитав головою кравець, — але я охоче куплю дешço в нього. — І показав на Мишібрата.

— Костюм, черевики? — здивовано спитав кіт, дивлячись, як сантиметр повзає навколо нього, пильно знімаючи мірку.

— Тінь куплю, — процідив кравець, криво всміхаючись. — Добре заплачу!

— А нашо тобі моя тінь?

— Я ж казав вам, що я незвичайний кравець. Коли хтось розбагатіє і розтovстіє... уявіть собі лишень: багач з отакенным черевом, а тінь у нього ще з худих часів, тонка й мізерна, — це ж просто сором! То я скуповую тіні в таких, як ви, латаю, доточую, зшиваю. Бо ви без них обійдеться, а люди маєтні, вельможні повинні мати гідні себе тіні. І таки мають завдяки моїй чародійній кравецькій майстерності.

— Не продавай, — попросила Віолінка, а її власна тінь зіщулилася біля ніг.

— Візьми мою, — запропонував півень, — стійка, солдатська тінь.

— Твоя вже надто стара, а в лисички витерта на боках, куплю тільки твою, парубче-котику! Ну, згода? Золотий дам!

Затремтів Мишібрат. Товариші дивилися на нього запитливо й стривожено.

— Ні, Мишібрате, — зашепотіла Хитруся, — вона була з тобою зроду, мандрувала з нами невідступно, не віддавай її. Краще голодувати й ночувати просто неба.

— Сьогодні витримаєте, а завтра? — засміявся кравець. — Затягаючи пасок, не додаси приятелям сили. Дивись, які вони змучені й кволі. А дорога перед вами далека.

— Нічого нам не треба! — вигукнули ті в один голос. — Не вір йому! Ми ще й не таке витримаємо, думай тільки про себе, Мишібрате!

І навіть спробували усміхнутись, але надто вже силувані були ті усмішки. Глянув Мишібрат на худу мордочку лисиці, на запалі груди півня, і в нього стислося серце.

— Бери! — крикнув він, одвертаючись.

Майстер Лаокоон Фулляр опустився на коліна, розгладив тінь долонею, прикріпив кількома шпильками й свиснув. Сантиметр поповз угору, обвиваючись навколо його стегна, потім з полегшим шурхотом почав змотуватися і зник у господаря в кишені. Тоді зашумів вітер, ножиці зіскочили на землю і, захланно скречочучи, почали обрізувати тінь біля самих ніг Мишібрата. Відтак забряжчали і, клацаючи, знову зависли над вивіскою.

— Добре, що ти згодився, о цій порі тіні найдовші, перед заходом сонця вони звичайно ростуть, виходячи назустріч нічній темряві. — Кравець упхнув котові в лапку дукат і зі згортком, тоншим від чорного шовку, зник у темній глибині крамниці.

— Я найжалюгідніше створіння в світі, — шепотів славний котисько, — навіть власної тіні не маю. Ну та це дрібниця, зате у вас буде добра вечеря й зручна постіль.

— Друже, товаришу вірний, хіба ж ми варті такої жертви? — розчулено белькотіли всі троє, обіймаючи й цілуючи його.

Коли сходили на ганок заїзду, сонце, хоч і було навзаході, світило ще яскраво. Віолінка уважно оглянула Мишібрата.

— Дивіться! — скрикнула вона, плещаучи в долоні.— Дивіться, оце-то чудасія!

І справді, біля їхніх довгих, схудлих тіней напроти Мишібрата від криво обрізаного клаптика на білу стіну падала чітка тінь миші. Як на глум, подумайте лишень — мишача тінь у кота!

Увечері, коли лягали в пухові постелі, а півень ще човгав пантофлями й співав колискову своєму синочкові, замкненому в яйці, нікому з них і на думку не спадало, що то остання ніч, яку їм випало бути разом. Довго друзі гомоніли й тішилися, що до Блаблації вже недалеко. Скупиці, потім навпротець через Стогайські бори, а там уже до кордону — один крок.

Рано-вранці бадьоро рушили далі. На решту грошей накупили припасів, яких мало вистачити аж до корчми пана Сніданнячка. Там вирішили відпочити й почекати, поки з'явиться король Цинамон з військом.

Але вже у Скупицях обступив їх гурт урвишолів,

Чудасія!
Сміхота!
Тінь від миші —
у кота! —

горали вони, дражнячи Мишібрата, й бігли за мандрівниками набридливою галасливою зграєю.

— А тprusь! Камінням його! По ходулях!
І засвистіло каміння.

Віолінка так огрила найближчого бельбаса дрючком по вусі, що той аж присів. Проте решта не злякалась. Коли півень гримнув на них сердито, зчинився ще більший гвалт, позбігались дорослі.

— Я їх пізнав! — зарепетував Скупендрій Центусик, знявши замок з рота.— Це дружки тих негідників, які щороку нас обкрадають!

— На гілляку їх! — заревла юрба.

Побачивши, що староста вже розмахує мотузкою з зашморгом, Мишібрат кинувся навтікача, решта — і собі. Гналися за ними довго, вимахуючи дрючками. Тільки в лісовій гущавині втікачі стишли ходу і втерли зрошені потом писки.

— Я б цим голтіпакам дав перцю, якби не боявся за Віолінку,— сапав Мишібрат.

— А ти не бійся, я б і сама їм боки так полатала, що пам'ятали б до нових вінників,— нахвалиялась Віолінка.

— Годі-бо вам, годі,— заспокоював їх півень, притискаючи крило до натрудженого, розкалатаного серця.

— Ой лишењко! — скрикнула Хитруся.— В мене торбу зірвали! Пропали всі харчі...

— Гарний номер,— буркнув півень.

— Йому зараз цирк у голові. От уже темний птах!— спалахнула Віолінка.

— Я сказав «гарний номер» в іншому значенні,— виправдувався капрал,— ну, просто невдача, не щастить...

— То кажи ясніше!

— Не сердься!

— Цільте! — крикнув півень, прислухаючись.

Йому здалося, ніби десь далеко торохтять колеса. Той звук усе наблизався, відлунюючи поміж дерев. У цих лісах важко було сподіватися на дружню зустріч.

— На додачу ще й циган, еге? — повела носом Хитруся,

- Два гриби в борщ,— нявкнув Мишібрат.
- О, цьому борщ із грибами ввижаеться! Я й сама голодна, як собака!
- Скажи,— звернувся кіт до капрала,— чого вона до мене в'язне?
- Та годі вам, не сваріться!
- Хитрусо! Бери Віолінку за руку й марш на узлісся. Я піду попереду, а Мишібрат в ар'єргарді! Чуєте, як сполохались лісові птахи,— будьте насторожі!
- Така втрата, лелечко! Що ми тепер їстимемо?
- Чого скиглиш? Яка там втрата! У тебе ж є Віолінка, в мене — яйце й сурма. А в Мишібрата — всі ми.
- Це правда, разом з вами, друзі, я посправжньому щасливий.Хоч ми часом і сваримось, але я б за вас душу віддав,— мурмотів кіт, ступаючи по м'якому моху.
- Але зайшли вони недалеко, бо несподівано побачили на дорозі маленького хлопчика в червоній шапочці. Він сидів на камені й гірко плакав.
- Що сталося, малий? — спитала Віолінка, звівшись на пальці й поважно гладячи борідку.
- Страшне лихо,— заридав хлопчик,— страшне лиxo!
- А хто ж ти такий?
- Я — Червона Шапочка. Вовк недавно з'їв мою бабусю. Цей вовцюга спить недалечко звідси. Може, в когось із вас є складаний ніж, тоді ми розпоремо йому черево, бабуся вилізе, і все буде гарразд. Ну, ходімо!
- Капрале, Мишібрате, треба її рятувати!
- Чував я про цю історію. Проте ніколи не думав, що вона може трапитись тут. Але слухай-но! Адже Червона Шапочка — це була маленька дівчинка.
- Дівчинка? — здивувався малюк.— А мені та-то казав, що то був хлопець.

— А де ж твій тато? Може, покличеш його? Чи він боїться цього вовка?

— Мій тато нічого не боїться!

— Невже? — здивувалася хитра лисичка. — Не може бути.

— Він і не таким звірюкам дає гарту... Ого-го, якби ви бачили його бліх!.. — розійшовся хлопчина.

— А чи ми, бува, не знайомі? — допитувалась Хитруся.

— Та, мабуть, ні, — прошепотів малий, спустивши очі, й почервонів.

— Слухай-но, а твій тато — такий низенький, голений?

— Та де там! Мій тато високий, як дуб, а борода й вуса — по пояс!

— Тікаймо, браття, це ж циган Мозоль!

— Лупоне, тримай же їх, недотепо, йолопе, бевзю! — заревів циган, вискаючи з ліщини, де ховалася під парасолями папороті.

Але наші друзі вже дмухнули в лісову гущавину і мчали все далі й далі. Важко дихаючи, вони бігли поплутаними стежками, якими лісові звірі ходять до водопою на річці Кошмарці, до боліт Мочарника.

Здалеку ще долинав жалібний рев Лупона.

— Ти, виродку, навіть циганити не вмієш?! Що з тебе виросте? — тряс його Мозоль, ухопивши за карк. А тоді витяг із штанів пасок та й давай чухрати.

Потім ракші, пурхаючи над вершечками дерев, ще довго зловтішно скрекотали:

Циган сина ремінцем,

ремінцем

бив!

А син сльози струмінцем,

струмінцем

лив!

Над лісом стояла задушлива, гнітюча полуднева тиша. Запаморочливо пахла нагріта глища, горобини на галявині вже приміряли коралі, а лісові горішки були повні м'якої, терпкої вати.

— Не буду більше блукати нетрями,—розплакалася Віолінка.—Коли б ви знали, як мені хочеться пити!

— Здається, десь вода шумить,—мовила Хитруся, прислухаючись.

— То не вода, а ліс...

— Пройдімо ще трішки, треба ж упевнитись,—пробував підохотити їх півень.

Сам він ледве тяг ноги. У цих нелегких мандрях капрал дуже постарів і страшенно схуд. Дедалі частіше спинявся перепочити і, схиливши набік голову, круглим оком вдивлявся в порожнє

срібно-попелясте небо, ніби мовчки просив порятунку.

Нявчура важко дихав, висолопивши рожевого язичка.

— Ой, ніг не чую,— скиглила королівна,— понесить мене хоч трошечки. Невже ви не знайдете в собі сили для мене, для Віолінки?

— В цієї дитини кам'яне серце,— шуміли дерева, дивлячись, як наша трійця, сплівши лапки й крила, хитаючись від утоми, несе опецикувату дівчинку крутими стежками туди, де в диких хащах, зарослих кінським щавлем, очеретом, татарським зіллям і сивою м'ятою, котить свої зелені води таємнича річка Кошмарка.

Нарешті поклали Віолінку під деревом. Півень, знесилений украї, сперся головою на стовбур і зачлющив очі. А королівна лягла горілиць, зривала травинки, покусувала їх і спльовувала.

Та раптом вона замолотила п'ятами по землі.

— Їсти хочу! — заверещала. — От візьму й помру з голоду...

— Я б тобі власної крові вточив, — шепнув півень.

— Але вона справді голодна, — нявкнув Мишибрат.

— Заспокойся, дитинко, — гладила її скуйовдане волосся Хитруся.

Але Віолінка щосили відштовхнула її й крикнула:

— Замість квоктати наді мною, краще пошукайте чогось для мене, побігайте, понюхайте!.. Ну, чого ждете?

З очей у Хитруса викотились дві слізини і впали королівні на ручку. I — о диво! — там, куди капнула слізоза, шкіра біліла, зробилися дві світлі плями.

— Я гарнішаю, дивіться! — вигукнула Віолінка. — Ах, якби могла, я б тебе била й била... А по-

тім скупалася б у твоїх сльозах і звільнилася б нарешті від тих чарів.

— Який жах! — прошепотів Мишібрат, затуляючи лапками вуха. — Я не можу цього чути.

Зненацька з-за дерев виринула химерна постать. То був старий чоловік, високий, сухорлявий, у солом'яному брилі. Довгий тютюнового кольору сюртук і вузькі штані в дрібненьку клітинку робили його схожим на стовбур старого дерева. З усіх кишень у нього стирчали пучки рослин, якесь зілля стриміло з високої зеленої бляшанки, що висіла через плече.

— Здорові були, мандрівці! — кивнув їм рукою дід.

— Доброго здоров'я, шановний пане! — відповіла здивована громадка.

— Не лякайтесь, я — дослідник священної книги природи, відкриваю таємниці вічної зелені. Ходіть, лабораторія моя тут недалечко.

Вони побачили хатину з грубих колод, приліплену до скелі, мов ластів'яче гніздо. З розколини, белькочучи, било джерельце. Тополі шелестіли над дахом сріблястим листям. Удалині плюскотіла й манила в трясовини повита опаром таємнича річка Кошмарка.

Навколо хати на вузьких грядках, підступаючи до самого порога, росли хвощ, шавлія, ромашка. Здавалось, вони позбігалися сюди з усього лісу, щоб чимкоріш виявити свої секрети.

Не встиг ботанік узятись за клямку, як двері самі розчинилися, з хати війнуло густими паощами лук. Мандрівці вже розрізняли не запахи, а голоси материнки, м'яти. У цей духмяний гомін квіток впліталися тихі зітхання лісових фіалок, медунки і лепехи. Всім здавалось, що вони вступили у світ, знаний з дитинства, але тільки тепер він став зрозумілій і обізвався до них рідними голосами.

— Корисні рослини самі відкривають мені, які

ліки з них можна зробити. Гірше з отими, отруйними,— показав старий на величезні сірі аркуші, де мліли прикуті срібними поясочками трави. Вони видавали таємниці своєї отрути з останнім подихом запаморочливих пащів.— Не наблизяйтесь до них, вони шкодять людині, але коли їх використовувати розумно, будуть нам слугувати.

В кутку, на великій печі під шкіряним ковпаком стояло безліч реторт і скляних бутлів. У них веселою мінилися різні рідини. Пучки сушеного зілля висіли під стелею. На полиці лежали цибулинки квітів, схожі на стиснуті кулачки.

— Сідайте,— підсунув старий ослони гостям. Узяв калач, поділив його, а в чарки з джерельною водою долив по кілька крапель із зеленої пляшечки.— Пийте сміло, це вас підкріпить!

Скуштували. Напій був терпкий і відсвіжував, мов березовий сік напровесні.

Побачивши, як пожадливо вони їдять і як цікаво розглядаються по хаті, господар пояснив:

— Багато ночей провів я над дослідами, поки добув усе це,— обвів рукою бутлі та слойки.— Називають мене Білокнижником, бо людям легше повірити в чари, аніж у розум, що відкриває таємниці природи. Дивіться, я й таке можу!

Він дістав велику скляну банку із жменькою чорного попелу на споді. На ній був напис: «Розарій».

Подув міхом у пригаслий жар, підкинув смолистих трісок. Підніс банку до вогню.

Друзі зачудовано спостерігали, як попіл у посудині закипів, набубнявів, і раптом за склом заквітили троянди, та так буйно, що пуп'янки напирали один на одного, атласні пелюстки розтулялись, і приемний аромат крізь корок просочувався в хату. Але вчений уже забрав посудину з-над вогню, пелюстки згорталися, в'яли, чорніли, врешті на споді лишилась тільки жменька шурхітливого попелу.

— О великий майстре! — вигукиув півень. — Відчаруй королівну!

Учений глянув на них з-під насуплених брів.

— Чому я повинен помагати їй? Поміркуйте як слід, у кожного з вас є свої клопоти, а мое зілля має силу, котра багато що може відмінити!

— Я... — Хитруся подумала про свою сумну долю. Ох, їй уже остохидло вчити чужих дітей, цих нестерпних вередунів. Так хотілося б стати де-небудь господаркою. Крутилася б собі між теплою кухнею, де сяють міdnі каструлі, й повною коморою. — Ні, — прогнала солодкі мрії, — нічого я для себе не хочу, краще порятуй з ласки своєї нашу малу!

Усміхнувся мудрий ботанік, розгадавши причину її вагань.

— А ти чого хочеш?

Півень провів крилом по припалому сивиною гребеню.

— Я прошу відчарувати Віолінку, — сказав він, тулячи дівчинку до грудей.

— І я теж, — нявкнув Мишібрат, але коли вчений глянув йому у вічі, кіт низько нахилив голову і похапцем став згортати крихти. Він щосили стискав губи, боячись, що розплачеться і старий вичитає з його очей ганебну історію з продажем тіні.

— Ну, зараз подивимось, що вам готовує майбуття, побачимо, яка вам доля судилася...

Учений дістав велику плоску посудину, викувану із срібла, налив у неї джерельної води. Потім завісив вікна. В хаті стало темно, лише кілька променів просмикувалось крізь щілини між брусами, лише бурштинові од живиці сучки світилися, мов золотисті зіниці.

Чотири пахучі свічки, тліючи, снували тонкі димки, що заслоною зависали в повітрі.

— Підійдіть ближче!

Друзі нахилились, учений ліщиновою гілочкою

розігнав дим. Тісно притулені дві мордочки, дзьоб і дівчача голівка відбилися в дзеркалі.

Навколо стояла тиша, тільки коли-нє-коли зітхне якесь зілля та запищає над будинком ластівки.

Спочатку друзі не бачили нічого, крім сивих димків та сріблястого полиску води, але що пильніше вглядалися, то ширше розсувався простір, і ось посудина стала вікном, крізь яке вони дивились у бездонну блакить. Ліворуч видніла прочинена брама, сплетена з молодих зелених пагонів та листя.

З тієї брами висипали діти.

Бігали рожеві, ще незgrabні опецьки, майже на льоту вбиравалися в одежинки, котили яскраві обручи й ганяли м'яча. Лошата на неслухняних ніжках, схожі на клубочки їжаки, лисенята, ще не оперені, жовтодзьобі птахи рухались у хмарі бабок та метеликів. Унизу хвилюю здіймалися неходжені квітучі трави, зелені, мов у день сотворіння світу. Все те сунуло так густо, що ледве можна було щось розгледіти в цьому весняному поході. Але тривало це одну мить. І ось уже дівчатка ставали дорослими, у хлопців виростали вуса й бороди, всі старілися і, пузаті, згорблені, з видимою полегкістю зникали за другою брамою, сплетеною з сухих маківок та пожовкленого листя.

— Бачите мене?! — скрикнув капрал Пипоть.

І всі розгледіли в натовпі міценського півника, що гасав на дерев'яному конику. Раптом кінь одмінився, став справжнім румаком, а півень — ветераном блабланської війни. Їм здалося, що перш ніж зникнути за другою брамою, він побронзовів, мов пам'ятник.

— Тебе жде слава, капрале, — прошепотів учений.

— Хитруся! — писнула Віолінка.

Лисичка з рожевим бантом на хвості бігла, вимахуючи ранцем з книжками. Ніяких звуків не було чути, але по розкритому писочку всі зразу вгада-

ли, що вона весело співає. Раптом ноги її заплутались у довгій спідниці — вона підросла. Ніс у неї витягся й загострився. Витончена, зgrabна, плавною ходою вона ввійшла у другу браму.

— Мишібрат, Мишібрат,— шепнув півень.

В юрбі ставних молодиків виступав кіт. Квіти відвітали, їх заміняли плоди. Кіт у багатій брицці, гладячи шпакуватий вус, в'їхав у макову браму.

— До вас обох доля ласкава, добробут вас жде, спочинок,— пояснив ботанік.

— Це я, це я!— скрикнула Віолінка. Серед громадки дітей з'явилася дівчинка з золотистими кучерями.— Яка ж я гарненька!— милувалася вона сама собою.

Хотіла показати пальцем і доторкнулась до водяного дзеркала. Розійшлися кола, видіння розплівлося. Дим заклубочився над головами.

— Ну, видовище скінчене,— крекнув учений сантіник,— годі розважатись! Тепер до роботи. Знаєте, як зветься оце дзеркало? Уява.

Мандрівники протирали очі. Посудина була звичайнісінькою мискою, викуваною з срібла, а вода — як вода. Тільки доторяли біля них дурманливі свічки. В голові паморочилося.

— Що це було?— спітала Віолінка.

— Ліворуч — то брама пробудження, або народження. А праворуч, та, куди всі прямують, — то брама смерті, або брама макового сну.

— А між ними — все життя!— вигукнув півень.

— Життя...— всміхнувся учений.— Ну що ж, пора вже вам допомогти.

З кількох пляшечок він налив у скляночку еліксирів, суміш запіnilася. Скляночку подав королівні.

— На, випий!— звелів їй.— Не бійся!

— А я погарнішаю?— допитувалася дівчинка — Побілію від цього?

— Ти не розбалакуй, а пий! Спершу треба по-

дбати про отруєне серце, а потім дійде черга й до шкіри.

Віолінка випила.

І відразу тягар у грудях почав тануті, вона пригадала, як часто злостилася, пригадала кожну хвилину, коли була нечесна і невдячна. Потім у пам'яті зринула вся добрість і терпіння супутників. Пробуджене серце заболіло. З-під вій, що кидали тіні на її смугляві щічки, бризнули рясні слізки. Чорнокнижницька отрута виходила з неї. Віолінка відчувала, як міняється. Вона знов стала доброю.

— Дякую тобі,— прошепотіла дівчинка, притуливши мокрим від сліз личком до жилової руки ботаніка.

— А тепер знімемо цей грим.

Він провів лезом лепехового меча по її підборіддю, ніби голячи. І ось нові дива! Золотисті кудлики почали відпадати, але не встигали вони впасти на землю, як ластівки, влітаючи у відчинені двері, підхоплювали їх дзьобиками. Несли цей пух, щоб вистеляти свої гнізда.

Королівна стояла, широко роззявивши рота. Сльози в неї враз висохли.

— А коли я побілію? — спитала ботаніка. — Тако тепер мене впізнає?

— Це вже залежить від тебе. Я збудив твоє заціпеніле від чарів серце, а решту воно тобі підкаже.

— О добродійнику наш, не знаю, як і дякувати тобі... — почав півень, але Сухар, махнувши рукою, рішуче перепинив його:

— Не мені дякуйте, а мудрим рослинам, які довірили мені свої таємниці.

Кілька ластівок з писком пурхнули у відчинені двері й посідали на сволочі під стелею.

— Мишібрате, — несподівано звернувся вчений до кота, — зараз проженемо твої гризоти, що не дають тобі спокою. Дивись...

Він зняв зі стіни качалку. Став навколошки і, вхопивши той клаптик тіні, той ганебний мишачий відбиток, заходився розкачувати його й розтягати. Тінь, натерта волохатим листям дивини, довшала, росла. Ось уже стала така, як колись, але ботанік не припиняв роботи.

Півень, схиливши голову набік, зчудовано стежив за ним, а Віолінка аж пищала з захвату. Потім самітник відламав кілька сонячних променів і обплів ними цю нову величезну тінь, ніби золотими стъожками. І ось наїжений Мишібрат побачив, як від кожного його руху на стіну падає смугаста тигряча тінь.

— Ну, тепер ти задоволений? — усміхнувся Сулар, випускаючи з долоні решту спійманих променів.

— Ти найвидатніший учений у світі! — нявкнув Мишібрат і з радощів ну стрибати.

Його тінь з жовтими смугами безшлесно гасала по стінах, полохаючи щебетливих ластівок.

— Я покажу вам найближчу дорогу до кордону. Пора вже рушати.

— Тут не продеремось, — шепнула Віолінка, — ця ожина так дряпає!..

— Не бійтесь... Ось же перед вами стежинка, погляньте, — показав ботанік на вузький рівний прохід, що проліг раптом між стінами бору. Він був темний і вогкий, але ген-ген біліли закрути битого шляху і линули на сонці хмарки.

— О, та туди ж так легко дістatisя! — зраділа Хитруся.

— Спасибі тобі за порятунок, спасибі за добрість і сердечність, — тисли вченому руку друзі.

— Ідіть з миром.

Він постояв хвильку, дивлячись їм услід, а тоді постать його почала розпліватися, танути, зливачись із стовбурами дерев. Ще сиве волосся бліснуло, мов березова кора, і очі сяйнули блакиттю

джерелець, що сміялися серед зелені. Відійшовши трохи далі, мандрівники побачили, що ліс за ними закривається, ніби книга. Стежини не було видно, тільки з-за дерев долинав голосний спів пташиних хорів і запаморочливо пахло лісове зілля.

Друзів пойняла невимовна радість. Пригоди їхні доходили щасливого кінця. День був такий погідний, і серця їх сповнилися спокоєм і вірою, що скоро вже край поневірянням. Півень глянув на Віолінку: вона була нібіто така, як і раніш, а проте вже звільнена від чарів, сяяла колишньою красою — і очі його затуманилися від зворушення. Він схопив суму й почав грati давні солдатські пісні. Аж дерева зчудовано шуміли, аж птахи посвистували з подиву.

Деколи підспівували її товариші, і з-поміж їхніх голосів вирізнявся Хитрусин диксант:

Як ішли драгуни на Блаблацію...

Або давня пісня розлуки:

Від'їжджаю, в сідло сівши,
яєшеньки не доївши.
Мила, прощавай!
Уже коник б'є копитом,
вже вахмістер — ой сердитий —
з столу прибирай.
Як прилину шляхом битим
з орденом і з appetитом,—
лавром увінчай!

Вам знайома ця пора... Небо вже не сліпучо-яскраве, а ледь притьянене, безвітряного надвечір'я линуть з тихим пошумом вересневі хмарки, неначе зіткані з сухої піни. Внизу колишуть листям ситі дерева. Час, коли вони росли, поривалися вгору, жадібно розпускали віти, минув. Соки вже згус-

ли й кружляють ліниво. В лісі пахне прив'ялим зіллям та мокрою травою. Земля готується віддати всі свої дари й тоді спочити.

Півень спиняється. Ось уже й узлісся. Далі по-кручений шлях збігає з гори. Там, у долині, дим від пастуших вогнищ навкіс здіймається до неба, сині дзеркала озер виблискують попід лісом. То вже кордон.

Вдалині, прислухаючись, чи не торохтять на шляху коляси, чи не форкають скакуни, стойть корчма «Під оселедчиком». Навкруг неї котяться за сонцем золоті колеса соняхів. Там корчмар Сніданнячко, вийшовши на поріг, позирає на димар і вже по перших іскрах, що злітають угору, ворожить собі силу гостей. Але все те ген-ген...

А тут, близче, праворуч, через березовий місток над потоком, що дзюрчить по камінні, біжить круті стежина і спинається на високий пагорб. На самій верхівці, за мурами й частоколами, блищає з-за дерев потъмянілі бані монастиря братів небораків.

В цей час воротар, брат Ослик, який прибрав це ім'я зі смирення, на честь того віслюка, що носив на спині самого господа бога, припадає оком до дірки в замку і зирить на дорогу, чи не йдуть прочани. Сонце хилиться до заходу й спіле золотий пил у пойняті слізовою очі. Але вже брат Қалатал смикає за мотузку. Маленький дзвін заводить свою пісню. У всьому монастирі стукотять дерев'яні ступанці. Отець Живокіст кидає свою аптечку, де сушиться зілля, а отець Чорнилій витирає гусяче перо і притрушує піском дописану сторінку літопису. Роботі кінець. Пора на вечірню молитву. А дзвін котиться в небо, до птахів і білок, що мають пухнастими хвостами на вершечках старих монастирських горіхів.

Півень дає команду трохи перепочити. Цей ма-
линовий дзвін у вечірній тиші заспокоює, подорож-
ні почувають себе тут зовсім безпечно.

Знизу наближається хтось темноволосий, куче-
рявий, у чорній сорочці. За плечима в нього скринь-
ка, на ній сидить папуга. Хитруся підводиться на
лікті й бурмоче:

— Дивіться, катеринщик!

Вже можна розгледіти буйну італійську чупри-
ну й вигадливу краватку. У великих, з поволокою
очах артиста відбивається вся краса вечора. Він
граціозно вклоняється, і його товсті губи розтягу-
ються в привітній усмішці.

— Де ж пробувавши, Чорний Баране? — питає
капрал.

— Тут грав я, там грав я, мій мілий пане,—
відказує артист, ставлячи катеринку на підпірку.

Як нам відомо, барани — наймузикальніші тва-
рини, навіть у нутрі в них криються багатоючі за-
паси гармонії — славнозвісні барабанячі кишкі.

Тим часом Баранелло закрутів ручку. Забринів
ніжний, мов дим, старовинний блабланський вальс.

Під його звуки шелестіли криноліни наших пра-
бабок, віяла миготіли, мов крильця метеликів. По
навоскованому паркету, залитому світлом кришта-
левих жирандолів, у залах, помножених дзеркала-
ми, кружляли пудрені перуки, всміхались коралові
уста, прикрашені кокетливою чорною мушкою. А
вальс вився, немов вицвіла стрічка.

Баранелло крутив ручку, заплющившись від на-
солоди, друзі мовчали, заслухавшись.

Останній, може, линем раз
на крилах вальсу в пізній час...
За хвильку, може, ніч ураз
роздлучить нас, погубить нас —
двох друзів вірних!

— Трьох друзів вірних,— поправляє Мишібрат, лдобовно обводячи поглядом стомлених супутників.

Біля катеринки збоку гойдалися прив'язані червоною мотузочкою солом'яні черевички. Півень, глянувши на засмаглі ноги Віолінки, тяжко зітхнув.

— Боса, боса, мов жебрачка. Як її таку віддати королеві?— забідкався він, потираючи крилом наморщене чоло.— Дай черевички, Чорний Баране,— попросив, підходячи ближче.

— Як сипнеш срібла, мій добрій пане.

Перешукав півень кишені, потім глянув на Мишібрата, але той заперечливо похитав головою.

— Грошей не маю, Чорний Баране.

— Дай сурму, дай сурму, мій щедрий пане. Дай! Дай!

— Чи ти здурів, капрале!— крикнула Хитруся. Це ж безглаздя.

Але Пипоть уже зняв з плеча шворку і недбалим жестом простяг катеринчикові свою стару заслужену сурму.

— Доволі ти мені попослужила. Іди тепер у достойні ратиці. Твій новий господар — воістину артистична душа, будь спокійна, він тебе шануватиме.

Баранелло висмикнув із землі підпірку й закинув катеринку на плечі.

Коли він приклав сурму до губів, щоб спробувати звук, розлігся жалібний прощальний рев. Кіт здригнувся.

— Це нечесно, не бери сурми! — крикнув він.— Така міньба — це підлість, це ганьба! Встидався б ти, Баране!

— Прощайте всі! І ти, вельможний пане!— Баранелло вклонився і поквапом пішов геть.

— Скільки світ стоїть, ще не плачено такої високої ціни за звичайнісінькі черевики.

— Який ти милий, капрале,— поцілуvalа його

Віолінка,— таких гарних черевичків я зроду не мала!

— Гм...— мугикнув півень, скромно потираючи крила.— Я б зробив це для кожної бosoї дівчинки.

Він сів на камінь і взявся натоптувати люльку витрушену з кишені тютюновою потертю.

І так друзі, щасливі, сиділи собі й відпочивали. Мишібрат дістав дратву й почав пришивати відірвану підошву. А Віолінка побігла до струмка. Сховалася за верболозом, скинула сукенку і давай хлюпатись у воді. Скупавшись як слід, заходилася прати свою вилиннялу сукенчину. Вода в цьому закутку текла тихо, купки незабудок віддзеркалювались у ній голубими плямами. Віолінка ненароком зачерпнула відбиток квіточок, і сукенка набрала прегарного блакитного кольору. Дівчинка повісила її на гіллі, а сама сіла по пояс у воді й стала розчісувати сплутані зелені коси водоростей біля каменів. Раз у раз вона заливалася сміхом, бо табунці маленьких сріблястих рибок лоскотали її п'яти.

Сонце червоною загравою просвічувало крізь дерева, птахи вже поверталися у свої гнізда. Було тепло, мов улітку. Королівна накинула сукенку, вступила в солом'яні черевички. Охоплена ніжністю, бігла вона лукою туди, де дрімали її друзі. Ніби вперше помітила їхні схудлі мордочки, стурбовані погляди, і так схотілося виявити їм свою вдячність і відданість.

— Дивіться!— зірвавсь на ноги вражений Мишібрат.— Королівна,— прошепотів,— справжня королівна!

Дійсно, вода змила з неї всю поволоку від чарів та довгих мандрів. Волосся посвіtlilo і розсипалось по плечах золотими кучерями. Сукенка була блакитна, як небо, а на щирозлотих солом'яних черевичках блищали краплі роси, мов діамантові пряжки.

— Яка ти тепер гарна! — захоплено мовила Хитруся.

— І яке пишне вбрання! — шанобливо схилився півень.

Але королівна ніжно обняла їх, цілувала дзьоб і мордочки, гладила й міцно пригортала. Лише тепер друзі відчули, що вона по-справжньому їх любить.

— Для вас я — ніяка не королівна, мої дорогі, а просто Віолінка!

Сонце сідало, все більше червоніючи, а над землею стелилися сутінки.

— Ну, нам уже пора,— сказав капрал.

Усі взялися під руки й попростиували серединою шляху.

— Для мене це найщасливіший день,— зітхнув півень.— Тепер уже я за вас спокійний...

— І я теж, мої комашки! — гаркнув циган Мозоль, вискачуєчи з лісу.— Ну, добревечір! Що, вас параліч ударив?

Подорожні стояли, мов скам'янілі, а він — величезний у присмерку, залитий кривавим надвечірнім сонцем,— наблизявся до них, трясучи кудлатими та кустратою бородою. Півгодини тому Мозоль зустрів на дорозі барана-катеринщика. Відразу помітив у нього в руках ненависну сурму. І, відкупив-

ши її в здивованого Баранелла, певний, що втікачі близько, клусом погнав через ліс.

— Давайте сюди малу, а решта марш у кущі! — гrimнув циган.

— Тікаймо! — крикнула Хитруся.

Немов очутившись, друзі круто повернулись і помчали стрімкою стежкою до монастиря. За ними, сапаючи, ринувся Мозоль.

Та вони не добігли ще й до першого закруту, коли півень зрозумів, що втекти їм не пощастиТЬ. Лишалось одне: дати відсіч ворогові.

— Візьми! — гукнув він Хитрусі, передаючи їй свій вузлик, потім шепнув:— Чешіть до хвіртки... Я дожену вас!

— Я зостануся з тобою,— хекав Мишібрат.

— Ні, ти мусиш бути з ними до кінця.

— Капрале,— благально мовив кіт, біжачи поряд,— дозволь мені...

— Ні! Тепер моя черга!

Зібрав півень усі сили і, заступивши циганові дорогу, крикнув:

— Стій!!!

— Геть! — ревнув Мозоль, але, побачивши рішучу позу капрала, стишив ходу.

Обоє стояли на узвиші біля закруту стежки. Над ними чулися крики втікачів, камінці з гурком том котилися вниз.

Півень випростався, настовбурчив пір'я, опустив розчепірені крила і, прибравши цю одвічну лицарську поставу, націлявся в темряву притуленим дзьобом. Циган завважив це, простяг свої лапи-ща і, скрегочучи зубами, почав підступати до нього.

Так вони стояли за крок один від одного, мов кам'яні статуй, в примарному свіtlі місяця, що same сходив з-за гори. Старе півневе серце стукотіло: «Пам'ятай, це вже останній бій, будь мужнім».

Циган схилився над ним, величезний, як дуб. Зненацька внизу зацокали підкови, залунали вигуки:

— Тримайся, старий! В зуби його! Ми йдемо на підмогу!

Крешучи іскри острогами і блискаючи цівками пістолів, якіс люди дерлися на гору.

Повернув півень голову, щоб краще роздивитись.

Циган тільки цього й чекав. Він вихопив з-за халяви довгого ножа і з криком: «Ах, куряча твоя душа!» — двічі вгородив капралові в груди.

— Не зачиняйте хвіртки, зараз прибіжть півень! — почув ще Пипоть згори Хитрусин голос.

Підвів голову. Вгорі, біля відхиленої хвіртки монастиря, побачив вогник ліхтарика. Його товариші були в безпечному місці.

Гаряча кров текла з пробитого серця. Півень розтулив дзьоба і без жодного стогону сконав.

Циган витер ніж об траву. Повів довкола чорними очима.

Потім, чуючи щораз ближче голоси й кроки, переступив через труп, що загородив йому дорогу, і побіг до монастирської брами.

В ту ж мить з-за повороту вискочили троє.

— Ану викреши вогню! Присвіти сюди!

Сипнули іскри. Криваво блиснув смолоскип. Прибульці схилились над тілом капрала.

— Забитий! — зойкнув один. — Цей лиходій раз вислизнув з наших рук, але тепер уже не втече!

— Запізно! Браття-розвбійники, запізно! — за-волав другий.

То були Гуляйнога, Коркотяг і Кутик. Мозоль прокрався через їхню засідку і навіть відбатував пів-уса, сонному ватажкові.

Помітивши сліди, всі троє кинулися навздогін циганові, щоб додержати своєї клятви. І ось запізнилися — на хвилину.

Розбійники витерли лаву, на якій звичайно відпочивали прочани, підіймаючись до монастиря, поклали на неї небіжчика, і при світлі смолоскипа, що прискаяв кривавими іскрами, жалобна процесія рушила вгору.

Коли загрюкали кулаками в дубову браму, обережно визирнув брат Ослик і відразу злякано відскочив. Але Мишібрат уже відсував засуви.

Їх впустили на подвір'я. Місяць, уже сковансь за вежу, заливав сріблом брук. Поміж гіллям монастирських горіхів літали й тужливо пугали сови.

— Нічого їм не кажіть,— показав Мишібрат на кімнату для гостей, де спочивали Хитруся з Віолінкою.— О бідний мій друже! — заридав він, цілуючи звисле півневе крило.

Тіло внесли до наріжної келії, одразу засвітили свічки, і Мишібрат тремтячою лапкою закрив небіжчикові очі.

Місяць склисто світив за гратами вузького вікна. В глибокій темряві горіли, опливаючи слізми, воскові свічі. Тіні ченців ворушилися на стінах, шелестіли сторінки молитовників.

— Нічого не можу їсти,— прошепотіла Хитруся, відсугаючи мисочку, в якій парувала кмінова юшка.

— Що, не смакує вам?— стурбувався кухар, брат Мускат, згортаючи пухкі руки на кругленому черевці.

— Ні, дуже смачно, просто ложка в рот не лізе. Я вся тремчу,— прошепотіла лисиця.— Чому він не йде? В мене лихе передчуття! З ним якесь нещастя скілося...

Притискаючи до грудей капралів вузлик, вона зірвалася з лави і, неначе щось їй підказало, вбігла в келію, де лежав небіжчик.

Якусь хвилю стояла, нічого не розуміючи. А потім здійняла лапки і, пронизливо скрикнувши, впала непритомна. Вузлик випорснув і зі стуком покотився по кам'яній підлозі.

Розбійники схопились і підвели лисицю, а Кутик зачерпнув води з кропильниці й поблизкав на неї. Хитруся поволі приходила до пам'яті, і ось уже мордочка її болісно скривилась, а з очей полилися слізози.

І тоді раптом у півневому вузлику з-під шматинки, з-поміж шкаralупок обплетеного дротом яйця вибрався бравий молоденький півник. Він був невеличкий, але вже вбився в пір'я, червоний гребінчик молодецьки звисав на ліве око. Здавалось, він уже ніколи не виросте — надто довго просидів у тісній шкаralупі.

— Я Кукурік,— відрекомендувався півник радо.— Епікурик.

Потім, на подив усім, підійшов до мертвого батька і, поцілувавши застигле пір'я, щось шепотів над забитим, у чомуусь присягався зі слезами.

Хитруся ніжно обняла Епікурика, пригорнула до грудей.

— Сирітко, дитятко любе!

Та він суворо відсторонив її й мовив писклявим голосом, який, проте, вже починає мужніти:

— Що вдіеш, помер старий, тепер треба за нього помститися!

— Де вже тобі, маленький! — заплакала Хитруся.

— Ну, не такий і маленький,— нагогошився півник.

— Будеш нашим побратимом, другом щирим, — обнімали його розбійники.— Завтра вбивцю спіймаємо, і він дістане по заслuzі.

Вони повели півника до сусідньої кімнати і стали обговорювати план погоні й помсти. Тоді Куку-

рік із слізьми на очах почав згадувати батькові лицарські подвиги.

— Ех, коли ми були під мурами Блабони...

— Не бреші! — обурився Гуляйнога.

— Щоб мені так хвіст виріс! — клявся півник. —

Хіба мало батько попоносив мене в ранці по бойовищах?.. Мало я наслухався оповідок на бівуаках?

— Він правду каже! — крикнув Коркотяг. І знецінька ляснув себе по лобі.— Браття! — зіпнув він.— Та це ж воскреслий півень. Наш товариш ожив!

Коли це за мурами, в темряві, розлігся страшний крик. Аж мороз пішов у всіх поза шкурою, аж волосся стало дуба.

Стукали сандалі, шелестіли ряси — коридорами збігалися ченці. Вискочили й розбійники, на ходу зводячи курки пістолів. Але в темряві нічого не можна було розгледіти між деревами на узбіччі гори, здавалось тільки, ніби там вовтузяться, борються якісь зловорожі сили. Час від часу дрижав проти місяця плющ, неначе якісь могутні потвори гострили пазурі об монастирські мури.

Циган, що причайвся за деревами, бачив, як брат Ослик, брязкаючи ключами, замкнув хвіртку. Тоді він схопився і, вдаривши сурмою об стовбур верби, просичав:

— Одного я рішив, то чорти принесли трьох...

Він покрався вздовж мурів, вищукуючи розколини й виїмки, де можна було б поставити ногу. Ходив, задерши голову, і жадібно поглядав на гі-

ки, що вихилялися з-за частоколу. Сови нечутно кружляли над ним, клацаючи гачкуватими дзьобами.

Аж тут Мозоль побачив, що з другого боку сунуть до нього якісь чудернацькі постаті. Схожі на людей, але безрукі, безносі, немов примари з лихого сну, якісь страшні привиддя. То були сім лютих демонів — сім Найтяжчих Людських Вад. Вони попід мурами чигали на запеклих злочинців.

— Геть! — крикнув Циган, заміряючись на них ножем.

Страховища зареготались, і регіт цей був такий моторошний, що чорна циганова душа поблідла з ляку.

Раптом він одчув, як карлик із синім надутим писком, що був найближче, вхопив його за ноги й потяг. Це, певно, Пиха цигана спихала. Злість з червоною бородою розізлила його. Підскочило Вбивство і вправно вбило, а Здирство геть обдерло. Тоді підбігло Обжерство і стало його обгризати. Коли залишився тільки чистенько вилизаний кістяк, приволоклися Лінощі й заскиглили, що їм уже нічого не зсталось. Потім ухопили сурму й спробували заграти. Але сурма в руках демона несамовито завила, і всі з жалібним ревом кинулися виrivати її одне в одного. Ці страхітливі звуки й підняли на ноги лицарів. Ударив дзвін на сполох. Вади повтікали в чорні бори над річкою Кошмаркою. Ченці лаштувались на спочинок.

Тоді в нічній пітьмі спалахнули червоні вогні, вони все більшали, ширілися. Кривава заграва розлилась по небу, і птахи попрокидалися в гніздах, подумавши, що вже світає, струсили з крил росу й весело защебетали. Богенні гриви розтягалися великим колом, прискали в небо снопами іскор. Застугоніла земля. Всі вмовкли, здивовані. Невже насувається нове лихо?

— Отче! — крикнув Гуляйнога.— Я сяду на коня і скочу по язика!

— Не квапся,— відказав чернець,— дорога вибoїста, вночі на того, хто заблукає, чатує нечиста сила. Ось розвидниться, тоді й пойдеш.

— Що воно таке? Звідки ця заграва? — непокoїлися всі. Хисткі відблиски вогню перебігали по обличчях.

— Горить десь біля корчми пана Сніданнячка.

— А, вже знаю! — вигукнув Епікурик, ляснувши себе по лобі.— Це ж ясно як день...

— Кажи, Кукуріку, швидше! — обступили його друзі.

— Та це ж армія короля Цинамона перейшла кордон і палить вогнища на бівуаках.

Ніби на потвердження його слів, здалеку долинуло зловісне гуркотіння військових барабанів і хрипкі звуки сурм, що закликали бути насторожі.

Ранок був ясний, сонячний, трави посивіли від рясної роси. Голубувата смуга значила слід, де проїхали на конях розбійники. Кукурік, выбравшись на зубчастий монастирський мур, углядів їх, коли вони вже вимчали на гостинець. Од шаленого чвала луна йде лісом. Вони скачуть, нахилившись у сідлах. Тільки майорять плюмажі на капелюках та блищають цівки рушниць. Вершники то зникають за поворотом, то знову виринають з прохолодної тіні дубів — усе далі, все менші й менші.

Туман тане над лісом, і рівнесенько, на погоду, здіймається дим над корчмою пана Сніданнячка. Навіть звідси, з монастиря, видко стрункі колони, що марширують сюди-туди, чорне муравлісько піхоти і рухливі ескадрони уславленої блабланської

кінноти. Півникові аж горло перехоплює, коли здумає про смерть батька, про його геройче, повне самопожертви життя, ну — і про врятування королівни.

«Так,— думає з гордістю,— якби не він, уся ця армія ринула б сюди, палячи й плюндруючи рідний Тютюрлістан». Він прислоняє крилом очі: троє розбійників, звідси менші від мурашок, вилітають на широкий шлях біля самого кордону.

«Ех, якби мені такі пригоди,— мріяв Кукурік,— тобі напевно не довелося б за мене соромитись, батьку!»

Раптом він помітив, що біля муру, між деревами, щось блищить. Епікурик спритно зіскочив з муру і незабаром у високій траві знайшов батькову сурму. Він притулив її до грудей і помчав на подвір'я.

Став у прочинених дверях жалобної каплиці. Свічки догоряли. Тільки двоє ченців лишилися біля мар. Несміліва надія ворухнулась у серці Кукуріка, він приклав сурму до дзьоба і заграв просту сумну мелодію:

Ой умер наш півень,
та й заплюшив очі.
А якби заграли,
він би ще підскочив!..

Дрож пробіг по тілу капрала, звеліся повіки, але душа його відлетіла вже надто далеко в позасвіття, щоб повернутись на цей поклик. Велика слізоза звільна покотилася по дзьобі і, блиснувши, канула в пітьму. Зажурений Кукурік упав на коліна.

А за мурамичувся шум. То лицарі, не зважаючи на настирливі запросини пана Сніданнячка, сідали на коней.

Король Цинамон, як тільки довідався, що Віолінка жива й здорована і чекає його в монастирі,

встромив меч у землю і разом з розбійниками помчав до неї.

Ось вони зіскочили з коней біля хвіртки.

— Донечко! — крикнув король, простягаючи руки.

— Татусю! — писнула Віолінка й побігла йому назустріч у своїй блакитній сукні. За мить легко, мов метелик, затріпотіла в нього на ший. Довго вони обіймались і цілувались.

Тютюрлістан було врятовано.

В цьому місці ї отець Чорнилій витирає перо, бо слози радості змішуються з чорнилом.

Довкола гармидер, братання, вигуки «ура» — і я не можу зібрати думок.

Про що ж ви хочете дізнатися ще?

Хитруся стала господинею в столичному заїзді. Живе тепер у Тулебі і щоранку з цератяною сумкою, шелестячи накрохмаленими спідницями, поспішає на базар скуповуватись.

Мишібрат дістав у спадок від старого Питля млин, але справи йдуть кепсько, бо миші з ним запанібрата.

Гіпцю й Вузлик держать цирк Кручано. Чарівницю Дримбу солдати не змогли схопити, бо вона перекинулася своюю і, квилячи, майнула до лісу.

Що ж до трьох симпатичних розбійників, то я сам був свідком такої розмови. Юлій Коркотяг заявив, що повертається до столиці, бо не може без вразливої публіки. А товариші його, мовляв, надто тупі, щоб оцінити всю «невимовну» красу його поезії.

Тоді обурений Гуляйнога крикнув:

— Дозволь, любий Юлику, процитувати тобі слова поета!

Йди в місто, простаче,
а я в ліс поскáчу...

— По-перше, не «простаче», а «земляче»! — обурився Коркотяг. — До того ж у столицю підемо всі разом. Треба ж і нам на старість пожити спокійно. Тепер уже не ми ходитимемо, а людиська самі понесуть нам грошики.

І вони заснували банк. Його капітал складали справді цінні папери. Чи не найціннішою з них була, кажуть, Коркотягова поема, першу строфу якої я тут цитую, щоб мало відомий досі талант постав перед вами в усьому своєму близку. В поемі оспівано пригоди півня та його товаришів, причому не останню роль відіграють троє розбійників.

Музо, того оспівай півня, що Блабону
здобувши, примандрував чи не до Ілону.
Ворогом гнаний, у спеці та холоднечі
жваво вперед простував, взявши ноги на плечі!

Ви, певне, оцінили гідну подиву влучність цих рядків.

Чого ж вам ще, хто вас цікавить? Може, цапок Бібкович? Мені соромно признатись, але тільки він один нітрохи не змінився. Завів підпільну аптеку і підробляє пігулки однієї відомої фірми.

Оце, мабуть, і все...

— А півень? А капрал Пипоть?

Як згадаю той день, повний осіннього золота,
дерёва, схилені в скорботному мовчанні, наче пра-
пори,— слози застилають мені очі.

Півень лежав на марах, засипаний оберемками
квітів. Блищала зброя почесної варти. В каплиці
стояла тиша, хоч люди йшли та йшли. Ніхто не хо-
тів вірити у смерть капрала, і все ще шукали спо-
собу врятувати героя.

Коли медики, які їхали в обозах супротивних
армій, заявили, що неспроможні повернути його до
життя, скликано мудреців, знахарів та астрологів,
котрі вичитують людську долю з руху планет. По-
дивилися вони на небо в довгі підзорні труби, вгля-
ділися в сонце крізь закопчені скельця, заморгали
очима, в яких кружляли голчасті зірки. Довго мор-

шили лоби й шелестіли пергаментом. Нарешті оголосили дивовижний присуд.

Скажіть, яке небо найближче до землі?

Відомо — казкове, те, що лежить між хмариною і сном. Бо ж саме в нього прокрадаються діти, в нього заходять поети, дорога туди така пряма, що я міг би малювати її вам, заплюшивши очі.

Якщо капралова душа полинула на це небо і згідно з законом летючості не може повернутися на землю, то не лишається нічого іншого, як послати до неї тіло героя.

О, душа напевно буде в захваті, коли зможе його оживити й знов затрепетати під лицарським пір'ям!

Засмучені монархи з того всього мало що і втямили.

Але кравці миттю вирізали довжелезні язики з рожевого шовку і, стоячи навколошках на моржку, зшивали їх докути, мов часточки величезної помаранчі.

Потім розпалили багаття.

— Малий вогонь! Піддайте жару! — гукали чорні від диму топільники.

Вергали в багаття хмиз, гілля, тягли важкі букові оцупалки. Навіть отці-небораки повкидали в огонь свої сандалі, і завалував сандаловий дим, духмяний і теплий. Неначе жива істота, що збирає сили, помалу пружилася здоровенна куля. І ось уже загойдалася над деревами, немов осінній місяць, коли спускається покачатись на росяній конюшині.

Вояки тримали линви.

Тіло капрала, одягнене в парадний мундир, сяючи орденами Тютюрлістану і Блаблації, лежало в пурпуровій гондолі.

— Пускайте мотузки,— дали знак маги.

Піднята подихом могутнього полум'я, куля полинула в прояснілу блакить. Здіймалася вона по-

вільно. Ще вибирала, в яке вікно між хмарами шастути. Раптом бризнув сніп гарячих променів, і ця світляна стяга вказала шлях. Теплий повів, наповнений паходами вже відбринілого літа, гойднув дерева, сколошкав зграї шпаків, і вони зірвалися в повітря, жалібним співом прощаючись із поосенілою землею. Ціла хмара птаства шугнула слідом за повітряною кулею, немов на заклик до передчасного відльоту.

Зашелестіли, ронячи листя, дерева, повільно схилилися бойові прапори.

Повітряна куля підбивалася чимраз вище, і всі вже зрозуміли, що вона ніколи не повернеться на землю. Тим-то в глибокому мовчанні стояли обидва королі, шморгала гострим носиком Хитруся. Далі, по-пташиному схиливші набік голову, круглим оком зорив у небо Кукурік Епікурик. Плакали Віолінка, Мишібрать, розбійники й увесь цвіт лицарства обох країн.

Хоча повітряна куля була вже не більша за черешиню, всі добре бачили, як навколо неї зароїлися славнозвісні герої книжок. Адже вона вже досягла казкового неба, яким володіє Андерсен. Там по спінених хмарах пливуть корсарські фрегати, а Джон Сільвер з папугою на плечі вдивляється в обрій.

Там П'ятниця колінкує біля ніг Робінзона й Аліса вибігає з Країни Див.

Дивіться! Там шляхетного півня нетерпляче дождають всі померлі діти! Там — у небі поламаних іграшок і вічної молодості. Я бачу, як він вступає туди в близку слави, і всі його вітають. Погляньте! Це ж наше знайоме Трицятко кружляє над ним і сідає йому на груди, мов краплинка крові, вигукуючи:

«Привіт тобі, герою!»

Всім здалося, що, перші ніж повітряна куля зникла в блакиті, півень вихилився з гондоли й

помахав нам крилом. А може, то просто слізи затуманили зір...

Ми довго стояли задерши голови. Несподівано з неба почало падати одне-однісіньке перо. Воно кружляло, виблискуючи на сонці. Я підхопив його й міцно затис у знудьгованих за роботою руках.

І тим пером, що дихало ще барвами й привіллям небесних просторів, я написав для вас о цю повість.

Троє друзів	5
Ночівля під сосною	8
Загадкові сигнали	11
Фатальна гра	15
Початок воєнних дій	21
Цапкова підла зрада	25
Найбільша битва в історії Тютюрлі- стану	31
Облога Блабони	41
А за мурами...	47
Нічний гонець	52
Викрадення	56
Зустріч з Мозолем	61
За крок від смерті	65
Таємничий казан	68
Ранок на кордоні	73
Чорна купіль	77
Плоди розшукув	80
Родовід Мишібрата	86
Братство отруйників	98
Смерть Трицятка	102
Скупиці	107

Западливі Пасічники	111
Півнева таємниця	120
Прибуття до Тулеби	123
Ринок приємного чхання	130
Блошиний цирк	140
Цапок піддається спокусі	147
Мишібрат на тортурах	152
Ніч чекання	158
Цапок «продає»	163
Під шибеницею	166
Самопожертва Хитрусі	170
Остання гонитва	174
Жертва Мишібрата	176
Циганова хитрість	183
Над водами Кошмарки	187
Звільнена від чарів	198
На хвилину спізнилися	203
Народження Епікурика	207
Бенкет демонів	210
Щасливий кінець	213
Казкове небо	217

Жукровський Войцех.

Ж86

Викрадення в Тютюрлістані: Повість-казка: Для мол. шк. віку /Пер. з пол. О. В. Медущенко; Мал. О. І. Кошеля.— К.: Веселка, 1986.— 222 с.: іл.

Повість-казка відомого сучасного польського письменника розповідає про веселі, а іноді й сумні пригоди хороброго півня, розважливого кота та добродушио-лукавої лисички, про вірну дружбу, що допомагає витримати всі випробування і досягти перемоги.

**Ж 4803020000—140
M206(04)—86 217,86.**

И(Пол.)

50 к.

